

Черкаський державний технологічний університет
Наукова бібліотека Черкаського національного університету
ім. Б. Хмельницького

ВІН ПО-ІНШОМУ ЖИТИ НЕ МІГ

**Книга-спогад про науковця й поета
Валерія ШПАКА**

Черкаси
Вертикаль
2014

УДК 80(092)(477)
ББК 80д(4Укр)
В-48

Схвалено до друку рішенням Вченої ради
Черкаського державного технологічного
університету (протокол № 5 від 16 грудня 2013 р.)

Рецензенти:

*доктор історичних наук, професор **Лазуренко В. М.***
*доктор філологічних наук, професор **Поліщук В. Т.***

**Автори-упорядники: Г. М. Голиш,
В. П. Ушанов.**

В48 Він по-іншому жити не міг : книга-спогад про науковця й
поета Валерія Шпака / автори-упоряд.: Г. М. Голиш,
В. П. Ушанов. – Черкаси : Вертикаль, 2014. – 216 с. : фото.
ISBN 978-966-2783-36-0

Книгу присвячено життєвому й творчому шляху відомого
освітянина, вченого та поета В. К. Шпака, який залишив глибокий
слід у духовній історії сучасної України. Адресовано працівникам
освіти, студентам, учням та всім зацікавленим читачам.

УДК 80(092)(477)
ББК 80д(4Укр)

ISBN 978-966-2783-36-0

© Г. М. Голиш, В. П. Ушанов, автори-упорядники
© В. К. Шпак, автор віршів

ПЕРЕДМОВА

Хтось із мудрих сказав, що людське життя – це книга, яку пише кожен сам. Пише – як уміє, розповідаючи про свої болі, радощі та печалі. При цьому жодна сторінка не повторює попередню, їх неможливо переплутати або почати читати у зворотному напрямку. Бо так уже визначена наша присутність на цьому світі – від народження й до тризни простувати незвіданою і тернистою дорогою, допоки не настане останній відпущений Господом день. Життєвий і творчий шлях Валерія Кириловича Шпака якоюсь мірою підтверджує цю істину. Вся його біографія схожа на невігадану повість, у якій вишикувалися в одну лінію злети й падіння, перемоги і поразки, здобутки та втрати. Наполовину сирітське дитинство, нелегкі шкільні й студентські роки, безжально обрізані крила в молодості, непрості шляхи-дороги в зрілому віці, вистраждане визнання наприкінці життя – ось головні її віхи. Вкотре аналізуючи зроблене ним у прикладній науці і літературі, не можемо дати відповідь на просте питання: до якого із двох оберегів більше лежала його душа – до поезії чи лінгвістики? Там і там він був однаково потужним, перед однією й другою у глибокій шані скидав капелюха, для них викладався на всі сто. І, подумавши, доходимо висновку, що відділити одне від одного неможливо, протиприродно, адже обидві починаються й закінчуються його величністю Словом. Хоча, якщо вимірювати досягнуте кількісними категоріями, то, безперечно, внесок Валерія Кириловича в науку є набагато вагомим. Про це засвідчують його численні праці з теорії і практики: розлогі монографії, високофахові підручники, ґрунтовні статті. Поезія тут явно поступається: світ побачила лише його одна прижиттєва збірка віршів. До обидного мало для такого глибокого й масштабного поета. Та вся сіль якраз у тому й полягає, що Валерію Шпаку не соромно йти до людей навіть з таким, на перший погляд, невеликим літературним доробком. Кожний його вірш віддає свіжістю вражень, виблискує усіма

барвами веселки, має цілком конкретне заземлення. Вони легкі для прочитання, відразу проникають у душу, змушують думати: для чого прийшов у цей світ, яке твоє призначення, що залишиш після себе. Знаємо – чимало сучасних поетів з ім'ям хотіли би дотягнутись до такої планки, та не можуть.

Так уже вийшло, що його життєвий потяг зійшов із колії не за графіком. А відтак ми втратили вченого й поета в одній особі. Й незважаючи на те, що з часу його кончини минуло понад п'ять років, біль утрати не вщухає, а тільки загострюється. Однак ні-ні, та й ловиш себе на думці, що там, за межею вічності, він, очевидно, відчуває себе щасливою людиною, бо, попри всі складнощі й негаразди земного буття, його душа не збилася на манівці й не заблукала у п'їтьмі. Вона чесно промовляє, звертаючись до нас, нині сущих: “Я по-іншому жити б не зміг...” Ти ще не раз повернешся до нас, Валерію Кириловичу, у своїх чудових віршах, неперевершених наукових працях, у численних друзях і однодумцях. Твій світлий, високодуховний образ назавжди вкарбований в серця нині сущих!

Запропоноване широкому читацькому загалу видання про відомого достойника аж ніяк не претендує на пальму першості. Стислу інформацію містили збірники, підготовлені М. Бушиним* та В. Поліщуком**. А в 2003 р. в серії “Вчені Черкаського державного технологічного університету” вийшла інформативно насичена книжечка “Професор В. К. Шпак: сторінки життя” під загальним редагуванням ректора, професора Ю. Г. Леги***. Вона була присвячена 60-им роковинам від дня народження знаного науковця й поета і репрезентувала його життєпис та краще із творчого доробку.

Відтоді пройшло вже понад десятиріччя, а відтак виникає нагальна потреба в новому виданні про цю велику людину.

* Шпак Валерій Кирилович // Вчені Черкащини : біографічний довідник / упоряд.: М. Бушин, Н. Бушина. – Черкаси, 1998. – С. 123.

** Поліщук В. Т. Шпак Валерій Кирилович / В. Т. Поліщук, М. П. Поліщук // Черкащина літературна : статті, бібліографічні матер. – Черкаси, 2001. – С. 174.

*** Професор В. К. Шпак: Сторінки життя / редкол.: Ю. Г. Лега (голов. ред.), Л. І. Білик, М. І. Бушин [та ін.]. – Черкаси : ЧДТУ, 2003. – 59 с. : фото. – (Серія “Вчені Черкаського державного технологічного університету”).

Мотивація посилюється ще й тією обставиною, що цей герой нашого часу вже пішов у вічність, а тому слід дещо по-новому осмислити його життєвий подвиг. Адже, як сказав поет, “велике бачиться на відстані”. Отож з височині вже, на жаль, минулого часу упорядники підбрали та скомпонували матеріали, об’єднані єдиним каркасом спогаду про цю непересічну особистість, котра так натхненно й самовіддано творила духовне сьогodenня Шевченкового краю. Це своєрідний публіцистично-мемуарний дайджест, звернений до нинішнього покоління наших краян, спроба показати найрізноманітніші вияви життя науковця й поета як взірця жертвовного служіння Україні, її духовності. У структурі книги – розлогий нарис про його закоротке, але сповнене глибоким змістом життя, а, головне, спогади рідних, близьких, друзів, колег, соратників, словом тих, чия життєва доля осяяна близьким спілкуванням чи співпрацею з нашим відомим сучасником. Вражаючий творчий доробок героя книги відображає бібліографія його основних наукових праць, літературних творів, перекладів. Вони розташовані в хронологічному порядку, а бібліографічний опис здійснено згідно з чинними національними стандартами.

На сторінках цього видання зацікавлений читач знайде й чималу добірку з неопублікованої творчої спадщини відомого літератора, а також виклад його окремих думок з приводу животрепетних проблем буття. Сподіваємося, що не залишать байдужими читачів і фотоілюстрації життя й діяльності професора В. К. Шпака.

Упорядники щиросердно вдячні дружині героя книги Ользі Григорівні за надані джерельні матеріали та рукописи його неопублікованих літературних творів. Низький уклін колегам Валерія Кириловича – співробітникам лінгвістичного факультету та працівникам наукових бібліотек ЧНУ ім. Б. Хмельницького і ЧДТУ за сприяння в підготовці цього видання.

*Г. М. Голиш, кандидат історичних наук, доцент,
директор наукової бібліотеки ЧНУ ім. Б. Хмельницького;
В. П. Ушанов, член Національної спілки журналістів України*

Володимир Ушанов

НАРИС ПРО ВЕЛИКЕ ЖИТТЯ

Летіла трій його Жар-птиця

Очевидно, так було задумано Всевишнім, щоб з одного боку Дубіївку* підпирав степ, з іншого – ліс, а саме село знаходилося на самісінькій межі між ними, немов між Сциллою і Харибдою. Щоби було видно й було чути, як проносяться над ним пружні вітри, гуркоче по небесному мосту вогненна колісниця зі святим Іллею, і вергаються з його рук блискавки навздогін усьому кодлу окаянному.

Тоді, у жовтні 1943 року, згадане кодро ще знаходилося в селі, дзвеніли у місцевому лісі пилки і сокири, снував вузько-колієюю паровозик, тягнучи за собою вервечки вагонів з сосновими колодами. Навіть на порозі відступу й розгрому, який з кожним днем насувався з-за Дніпра, німецька військова машина не давала збоїв, відправляла цінні сорти деревини у свій Фатерлянд. Окупаційний батіг гонив працездатних дубіївчан не тільки в ліс, а й у поле – збирати пізні осінні збіжжя, звільняючи гони для зяблевої оранки. Був серед них і Кирило Шпак** – колишній бранець “Уманської ями”, який, потрапивши при обороні річки Синюхи в полон і пройшовши у концтаборі сім кіл пекла, дивом опинився по той бік колючого дроту і на чотирьох (у буквальному значенні цього слова) приповз у рідне село.

Повністю оклигати йому не дали, прийшли в хату і пригрозили, що знову повернуть в “Уманську яму”, якщо він

* На поч. ХХ ст. с. Дубіївка входила до складу Білозірської волості Черкаського повіту.

** Кирило Іванович мав звання старшого лейтенанта, брав участь у поході Червоної армії в Західну Україну вересня 1939 р., у серпні 1941 р. потрапив у полон, опинився в концтаборі просто неба “Уманська яма”.

не піде в городню бригаду обліковцем (знали, на кого навішувати це ярмо, бо ще за парубкування найбільше не любив Кирило дві речі – обманювати і красти). Ось і того разу, сидючи з чоловіками у прокуреній самосадом лісосмузі, намагався бути з ними максимально відвертим. “Знайомі з Руської Поляни переказували, що червоноармійські полки вже стоять напроти Черкас і скоро вдарять по фрїцах, що аж дрантя з них посиплеться, відтак немає ніякого резону ходити в поле і гнути на них спину”. Говорив про це щиро, не боячись елементарного сексотства в середовищі своїх співбесідників і наступної суворої кари “за довгий язик” з боку окупантів. Втрачати Кирилові було що: на “десятому кілометрі” світилася дірками його недобудована хата, розпочата ще до війни, а в ній знаходилась у тяжкому передпологовому стані дружина Єлизавета, котра через запізнілу вагітність ніяк не могла розродитися. Отож, Кирило переживав не стільки за своє життя, скільки за життя дружини та майбутньої дитини, позаяк, потрапивши до рук німецьких посіпак, він втрачав будь-яку можливість бути поруч з породіллею у критичний для неї час.

На щастя, за “ляси” в лісосмузі на нього ніхто не доніс. Повз не обнесу тином хату рухалися в сторону Дніпра німецькі танки й танкетки. У суцільному ревінні їхніх двигунів тонули Єлизаветині стогони й крики. На третій день Кирило не витримав, попросив у сусідів коня, впріг його у воза і повіз вагітну дружину в супроводі акушерки Надії до Білозірської лікарні. Але на них там чекала невдача. Хірург-німець, який вийшов їм назустріч у закривавленому фартусі, сказав, що прийняти породіллю не має змоги, у лікарні щойно закінчились стерильні засоби, тому краще, поки не пізно, відвезти її в Смілянську лікарню. Дорога до Сміли виявилася вкрай тяжкою. По ній увесь час рухалася німецька бронетехніка. Чимало її скупчилося й біля залізничного переїзду. Обминаючи машини з хрестами на обшивці, Кирило необачно заїхав у драговину, в якій підвода загрузла по самі ступиці. Мокру від поту і в судорогах вагітну жінку побачив німецький

офіцер. Помахом руки він зупинив танкетку і наказав Кирилові покласти породілля на “броню”. Коли це було зроблено, машина розвернулася і, розкидаючи довкола шматки багнюки, помчала в напрямку міста. За час, поки Кирило вовтузився з підводою, витягуючи її з болота, Єлизавету доставили на місце. Медперсонал заходився приймати пологи, але без будь-яких гарантій, що дитина виживе. І дійсно, ледве покинувши материнську утробу, хлопчик (а це був саме він) затримався на півдорозі й почав задихатись. Врятували спеціальні нікельовані обценки, якими лікар-акушер охопив голівку малюка й потягнув її на себе.

Коли в пологовій кімнаті пролунав крик новонародженого, всі, хто у ній був, радісно зітхнули: це була іще одна маленька перемога над смертю в умовах жорстокої війни. На сьомому небі від щастя був Кирило, який у цей час стояв під вікном і не вірив, що то кричить його син. Тим часом у Дубіївку вже увірвалися вогненні смерчі, снаряди переорювали її вздовж і поперек.

Із розповідей Валерія Кириловича:

“Коли мені було два тижні від роду, німці спалили більшу частину села, яка упритул підступала до лісу, аби у селянські хати не заходили партизани і не запасалися продуктами. У числі перших “червоний півень” знищив і нашу хату. Загалом за півтора місяці запеклих боїв із 872 дворів було спалено 530. То ж тато з мамою разом з іншими погорільцями вирушили до лісу шукати прихистку у партизанів. Не зважаючи на те, що то був початок листопада, надворі стояли люті холоди. Відтак люди, рятуючись від них, сиділи в тісних землянках, мов оселедці в банках. З ранку до вечора там стояв шум-гам, від бруду не було чим дихати, старих і малих заїдали воші. Молоко в матері було відсутнє. Тому вона була змушена мало не щодня долати кількакілометрову відстань, аби в полі викопати пару буряків і, зваривши з них юшку, годувати нею мене. Спостерігаючи за такою картиною, дехто з “жителів” землянки

нашіптував їй: “Що ти з ним мучишся, не жилаць він на цьому світі, не сьогодні-завтра віддасть Богу душу...” На що мама різко відповідала: “Неправда! Мій малюк житиме!..”

Із розповідей Валерія Кириловича:

“Довго прожити в лісі з маленькою дитиною на руках було неможливо, тому мама вирішила йти зі мною в село Броди, де мешкала її сестра Євдокія. Разом із нею до згаданого населеного пункту вирушило ще декілька осіб. Допоки дорога пролягала лісом, рухатись по ній біженцям було безпечно, та варто було вийти на відкриту місцевість, як для них почалося справжнє пекло. Німці, які окопалися на Юрієвій горі, біля міста Сміла, чомусь подумали, що розпочався прорив фронту і відкрили по цивільних людях шалений артилерійський вогонь. Снаряди лягали все ближче й ближче. Залишитися живими не було жодних шансів. Приготувалася до найгіршого й мама. Вона ускочила в якусь воронку і стала чекати, поки над її головою не розірветься снаряд. Але ті пролітали мимо й мимо. Тоді мама перебігла в іншу воронку, яка, за її розрахунками мала стати її могилою. Але й там жодний снаряд маму не дістав. Наважившись покласти край своїм мукам, вона перебігла від воронки до воронки. Вона не знала, що снаряди ніколи не потрапляють в одну й ту ж. І – уявіть собі – залишилась живою. А разом з нею залишився живим і я”.

Через село ішов фронт... Двічі переходила Дубіївка з рук в руки, аж поки противник не залишив її, відступивши до міста Сміла. За звільнення села полягло понад 400 воїнів, два бійці отримали звання Героя Радянського Союзу. Разом із передовими частинами в село в'їхав польовий військкомат, який прямо з коліс розпочав мобілізацію військовозобов'язаних дубіївчан. У число чоловіків, на яких чекала передова, потрапив і Кирило Шпак (уже рядовим). Командування на мобілізованих дивилося скося, пред'являючи їм вину за перебування на окупованій гітлерівцями території. “Змити її

кров'ю” можна було лише у штрафних ротах і батальйонах. Кирило чудово розумів, що означало потрапити у згадані підрозділи. Обнявши дружину й маленького сина, він сказав: “Навряд чи я повернуся з фронту живим, тому покладайся лише на себе й бережи нашого Валерку...”

Єлизавета підняла на чоловіка зволожені очі. “Ти дав йому таке ім'я?”, – запитала вона крізь сльози. “Ми б могли назвати його Миколою чи Іваном, але нехай буде Валерієм, можливо, він, як і батько, навчиться колись грати на скрипці і стане видатним музикантом...” Дружина нічого не сказала у відповідь, а лише перехрестила свого судженого. В останню мить Кирило щось згадав, просунув руку в кишеню і дістав звідти годинника. “Це синочку від мене подарунок, – сказав, кладучи годинника в пелюшки. – Нехай, як виросте, батька згадає...”

Слова Кирила виявилися пророчими: він загинув геройською смертю, штурмуючи румунське місто Ясси. Через двадцять з лишком років його вже дорослий син Валерій напише такі поетичні рядки:

*Кажуть, був ти простим,
Звичайним собі чоловіком.
І не бажав багато.
Як кожна смертна людина, –
Хотів збудувати хату
Та в ній виростить сина.*

“Серпневий зорепад”

Але це буде потім, а тоді, отримавши через якихось три місяці “похоронку” (9 травня 1944 року), жінка залишилася один на один зі своїм горем: почалося їй вдовине життя, якого й ворогу не побажаєш. Хліб, молоко, яйця для фронту добувалися в основному жіночим горбом. Попри те, що в Єлизавети було немовля, поблажок їй ніхто не давав, разом з іншими сільськими “мадоннами” змушена вона була рановранці виходити в поле. Маленький хлопчик залишався вдома один і, часто не знаходячи поряд рідної матері, обливався гіркими сльозами. Чуючи той плач серцем на

відстані, жінка сизокрилою орлицею летіла в село, щоб нагодувати й заколихати маленького. Інколи посеред вулиці їй траплявся голова сільради і п'яним голосом кидав прямо в обличчя: “Утікатимеш з поля – відріжемо город”. Відтак, відколи себе пам'ятав Валерій маленьким, завжди поставала перед його очима порожня хата, в якій знаходився лише він та кіт Мурчик – його персональний сторож. Нерідко – і це теж закарбувалося у пам'яті – навідувалася батькова сестра Ольга (його хрещена мати), яка працювала в лісі на заготівлі живиці і зазвичай приносила з собою замотану в цупкий папір халву. Для Валерія це був найсмачніший у світі гостинець.

Із розповідей Ольги Каліниченко, батькової сестри:

“Прийшов час Валерку хрестити. Єлизавета попросила мене бути за куму, а кумом взяла Максима – чоловіка своєї сестри. Воно начебто нічого, та на заваді виявилась одна обставина. Максим був удвічі старшим за мене, і я чомусь подумала, що значна різниця у віці викличе в людей непорозуміння, тому й запропонувала Єлизаветі, аби вона підшукала для майбутнього кума жінку його віку. Єлизавету мої слова дуже засмутили. “Олю, я цей вибір зробила для того, щоб наша рідня не розпалась і була одним цілим...” – сказала вона. Однак її аргументи мене чомусь не переконали, майже до останнього дня я вагалась. І тільки вранці вирішила все-таки піти до Єлизавети хрестити дитину. Йду озорнутою вранішніми сутінками вулицею й бачу попереду чийось згорблену постать. Порівнявшись з нею, ледве узнала Єлизавету. “Добре, – каже, – що я тебе зустріла, бо йду й думаю, як ти не прийдеш, попрошу стати хрещеною матір'ю першу зустрічну жінку...”

Коли хлопчик трохи підріс і маленькими ніжками почав міряти шлях від припічка до порогу, до нього почали приходити діти старшої матеріної сестри Олександри – Миколка, Льоня і Марійка. Разом з ними він залюбки обстежував розташовані неподалік від хати глиняний і

піщаний кар'єри. Від згаданих братиків і сестрички він незабаром теж навчився виводити літери. Першим словом, яке він осилив, було слово “тато” – його Валера вивів своїм маленьким пальчиком на віконному склі. І не без підстав. Не тільки з розповідей матері, а й сусідів, він усе більше й більше довідувався про свого загиблого на війні татка, бачив його перед своїми очима у військовій формі, живим-здоровим, і дивувався, що татко так довго не приходить у їхню з матір'ю хату. Дитяча наївність була настільки безпосередньою, що хлопчик прокидався серед ночі і тихим голосом кликав батька, який, на його переконання, стоїть за глухою стіною хати і що вранці, прокинувшись, він обов'язково побачить на снігу його сліди. Звичайно, ніяких слідів за хатою він не знаходив і був до глибини душі розчарований.

Із розповідей Ольги Каліниченко, батькової сестри:

“У свої три роки Валерка виглядав натоптуватим мордатеньким хлопчиком з вічно насупленим виразом обличчя. Яюсь моя мати, Векла, пішла до них допомогти підгорнути картоплю і, не побачивши Єлизавету ні у дворі, ні на городі (та з самого ранку побігла на колгоспне поле полоти так звані “дольки”), мовила спересердя: “Це ж треба було такий шлях здолати, щоб господарів вдома не застати!..” У цей час з-за причілка хати назустріч вийшов Валерка і сказав твердим голосом: “Я тут господар!” Або інший випадок. Купила я йому на день народження матроську сорочку з білими кантами і кажу: “Дивись, Валерко, щоб її у тебе не вкрав якийсь дядько”. А він у відповідь: “Він її не вкраде, бо вона буде йому не якраз...”

Чистий і пухнатий сніг асоціювався не тільки з іменем батька. Одного разу Валерій хворостоиною вивів на заметі слово “Сталін”. Напис побачила мати і не на жарт перелякалася. Вона рознесла замет у пух і прах, щоб його, не дай Боже, не побачили сусіди. Але то був лише початок. Коли хтось із дорослих, зупинившись напроти вдовиного двору,

запитував у хлопчика, ким він мріє стати, коли виросте, Валерій, не задумуючись, чітко відповідав: “Сталіним” – “Для чого?” – “Щоб відправити свою сестру Марійку на Соловки за те, що знущається наді мною”. Той, хто отримував від малого співбесідника таку відповідь, зазвичай пирскав від сміху, а Єлизаветі при нагоді скрадливим голосом шепотів: “Підведе тебе твій Валерка під монастир, ой підведе...” Від почутого в жінки полотніло обличчя, вона бігла додому, знаходила у дворі Валерія і, мало не плачучи, просила викинути Сталіна геть із голови. Син слухав матір і не розумів, чому та категорично проти, щоб він став генералісимусом і носив, як і той, білий маршальський мундир.

“Розпрощався” Валерій зі Сталіним лише після смерті тирана. Тоді, в березні 1953 року, його третій клас майстрував шпаківні, готуючись до шкільного свята зустрічі птахів. Двері в кімнату відчинилися, увійшов директор із блідим обличчям і зволоженими очима й повідомив, що свято відміняється, бо помер найбільший друг усіх радянських дітей – товариш Сталін. Після почутих слів клас заціпенів, запанувала така тиша, що навіть було чути, як перебирається з однієї шибки на іншу віконний павук. І лише від однієї парти долиняло невиразне ворухіння. То учень Валерій Шпак їв печене яблуко. Іншому учневі цей вчинок не пробачили б, однак у школі усі, в тому числі й директор, знали, що хлопець живе зі своєю матір’ю упроголодь, що минулої зими у нього часто не вистачило сил дійти до школи. А одного дня під час завірюхи знесилений хлопчик впав на дорогу, і його відразу з головою закидало снігом. Але, на щастя, мимо йшли хлопці-десятикласники, які випадково наткнулися на його портфель і негайно провели розкопки, врятувавши таким чином малому школяреві життя.

Узагалі, драматичних миттєвостей у дитинстві Валерія було хоч відбавляй. Якось він з іншими хлопчиками пас кіз у забороненій ділянці лісу. Друзі так захопилися грою у “ножика”, що не вгледіли, як до них наблизився об’їзник

Часник, який славився на всю округу тим, що не давав спуску жодному, кого зустрічав на своїй території. Найбільше Часника боялися через намотаний на руку цепок, якого той інколи пускав у діло, коли зіштовхувався з розкрадачами деревини. Грізний об'їзdnик підійшов до хлопчиків майже упритул, і ті з них, котрі сиділи до господаря лісу обличчями, в паніці кинулися врзнобiч. І тільки Валерій, повернутий до Часника спиною, не встиг вчасно відскочити. Відтак і одержав удар цепком по плечах, після чого дивом дістався додому і вже там знепритомнів. За нанесенні дитині травми Часника злегка посварили, і на тому все скінчилося. Натомість Єлизаветині сусіди хитали головами й гомоніли, зіпершись на тин, що якби був живий Кирило зі своїми пудовими кулаками, то за безсердечну і жорстоку наругу над хлопчиком він відірвав би Часнику голову. “Так-так, той би постояв за свого сина, не те що мати-вдова, у якої прав – як води у решеті, резюмували одні. Другі ж запевняли: нічого-нічого, колись Валерій виросте і сам поквітається зі своїми кривдниками, всьому свій час!”

“Народний месник” з нього не вийшов. Неосязний і загадковий ліс, що впритул підступав до материної хати і був для хлопця другим домом, зробив такою ж неосязною і загадковою його душу, поселивши у ній з раннього дитинства Зайчика-побігайчика і Лисичку-сестричку, Івасика-Телесика і Гусей-Лебедів, Івана-царевича і сірого Вовка.

Із розповідей Валерія Кириловича:

“Кажуть, що кожна людина протягом свого життя повинна збудувати хату, виростити сина й посадити дерево. У цьому плані я трохи перестарався. Оцей ліс, що напроти нашого двору, я посадив разом зі своєю мамою. Наступний масив, який за ним, теж засаджений мною. Так що “моїх” дерев у Дубіївському лісі дуже й дуже багато. Що стосується синів, то я тут теж, як мовиться, не пас задніх. За більш як сорок років педагогічної діяльності пропустив крізь свою душу

скільки дітей, що їх, мабуть, буде не менше, аніж дерев у лісі”.

Там, посеред могутніх дубів і струнких сосен у нього прийшло вміння мислити образами, вибудовувати в голові свої казкові історії, в яких було багато сонячного світла, і добро завжди перемагало зло. Тоді ж з усією силою проявилось в нього бажання фіксувати свої враження від спілкування з навколишнім світом за допомогою віршованого рядка. Відтак перші поетичні спроби Єлизавета виявила в його учнівських зошитах десь у п'ятому чи шостому класі. Іншого б разу вона, можливо, розсердилась, що її син замість того, щоб розв'язувати задачі з математики, займається бозна чим і псує папір, однак мати поставилася до прочитаного серйозно.

Із розповідей Валерія Кириловича:

“Якщо книга для нас, сільських дітей, була джерелом знань, то школа – справжнім кладезем інформації. Очевидно, через це я спочатку тяжів до точних наук, а передусім, до математики, яка стала моїм улюбленим предметом. Згодом у моїй свідомості стався злам. “Винуватцем” його виявився вчитель української мови і літератури Микола Костянтинович Липняцький. Під його безпосереднім впливом я не тільки відкрив для себе світ літератури, а й почав робити свої перші поетичні спроби. До них належав вірш, присвячений іншому вчителю – Олександру Тарасовичу Нагорному – легендарній особистості, педагогу з великої літери, який майстерно грав на скрипці й чудово співав.

Вірша я надіслав у смільянську районну газету “Червоний стяг”. Минув цілий рік, перш ніж редакція надрукувала його під рубрикою “Творчість юних читачів”.

...Хоча газету в Дубіївку привезли ще до обіду, Валерій не показувався на вулиці до самого вечора, боявся, що люди,

прочитавши вірша, не так його зрозуміють, більше того – сміятимуться з недовершених і по-дитячому наївних рядків. Але нічого подібного не трапилося, наступного дня односельці відповідали на його “добрий день” кивком голови і йшли собі далі, через що юному поету здалося, що дубіївчани вірша не тільки не читали, а навіть не помітили, що він надрукований. Жодним словом не обмовився про нього також вчитель Нагорний. Ніяк не відреагували на поетичний дебют семикласника Валерія Шпака й загалом педагогічний та учнівський колективи школи. Однак незалежно від цього найголовніше в житті хлопця вже відбулося: він зробив крок у літературу! Минуть роки, і надрукована не в шкільній стіннівці, а в офіційній пресі перша спроба юного поета-початківця переллється рукою досвідченого майстра в інший поетичний твір, присвячений пам’яті все того ж незабутнього вчителя, де будуть ось ці рядки:

*Де б не був я, та вічно та скрипка
 Не змовкає в уяві моїй.
 Оті звуки, як іскри нетлінні,
 Гріють серце мені у путі.
 Ти був першим моїм Паганіні,
 І Колумбом в моєму житті.
 Знов сьогодні допізна у школі.
 Тихо вечір ступа на поріг...
 Знову й знову розходяться долі
 З твого серця в сплетіння доріг.*

Відтоді поетична муза була з ним завжди поруч, але реальне життя подовгу захоплюватись нею не дозволяло – потрібно було заробляти на хліб насущний: чи то пасучи колгоспну череду, чи підвозячи воду жниварям, чи супроводжуючи зерно до елеватора. Не один раз зустрічав хлопець світанок у полі, не раз там проводжав поглядом зорю вечорову. Робота серед людей йому подобалась. Він любив зустрічатись з двоюрідним братом Леонідом Тимошенком –

комбайнером, який помічав Валерія ще здаля, зупиняв агрегат і, стираючи на ходу кашкетом піт з чола, зіскакував на стерню. Там, у безкрайому степу, Валерій закохався... у вітер, пружний і смаглявий, якому в майбутньому було присвячено стільки яскравих поезій.

Уже в старших класах трудився на будівництві різноробом, вантажником на колгоспному дворі, помічником у сільського копача криниць. Ще задовго до випускного вечора усі бачили Валерія Шпака студентом якогось престижного вишу, але він, отримавши атестат, пішов працювати простим столяром у меблевий цех Смілянського райпобуткомбінату, чим здивував однокласників. Хоч дивного тут було, як борщу на шилі: просто хлопцеві потрібно було заробити грошей на навчання, яких не могла йому дати мати-колгоспниця. На підприємстві, куди він влаштувався, виготовляли шкільні парти й табуретки. Молодий столяр відразу освоїв нехитру технологію їх виробництва, з неабиякою радістю приніс додому першу зарплату.

Потім була робота лаборантом у школі і спроба вступити на заочне відділення філологічного факультету Черкаського педагогічного інституту. Спроба виявилася вдалою, “заочником” юнак пробув лише рік і при першій же нагоді перевівся на стаціонар. Для вчорашнього шкільного лаборанта розпочалося зовсім інше життя.

Не оселилося у серці зло

Студентське життя-буття Валерія Шпака не балувало. Він був сином солдатської вдови й на матеріну матеріальну підтримку не міг розраховувати априорі. То ж потрібно було покладатися лише на самого себе, що взагалі-то чимось надзвичайним для нього не вважалося. Ще учнем-старшокласником разом з хлопцями Валерій брався копати людям криниці, городити тини, фарбувати дахи. Відтак, ставши

студентом, залюбки їздив з однокурсниками на залізничну станцію розвантажувати вагони. Зароблені там гроші давали можливість сяк-так харчуватись і одягатися. Зароблянню коштів були присвячені також усі літні канікули. Коли на останніх курсах треба було проходити педагогічну практику, охоче відправлявся в селище Таганчу Канівського району, де на горі розташовувалася колонія для неповнолітніх злочинців, а при ній – школа-восьмирічка, в якій роками не було кому викладати англійську мову. Тамтешнє начальство було Валерієм задоволене, він – теж, адже побачені за колючим дротом реалії мало не щодня повертали його у побачені раніше фільми “Путівка в життя”, “Педагогічна поема”, “Республіка ШКІД”.

Здобутий досвід роботи з дітьми нелегкої долі деякою мірою вплинув на розподіл: після одержання диплому його направили працювати в Золотоніську середню школу-інтернат. Про цей щасливий і не зовсім щасливий період життя Валерія Кириловича розповідають цикли його віршів, які, незважаючи на молодість, були написані рукою вже зрілого майстра. І сьогодні багато дослідників вважає, що золотоніський період творчості Валерія Кириловича був найплодовитішим. Більшість віршів – лаконічні за формою, але глибоко філософські за змістом. Наведемо кілька уривків із його тогочасних поетичних студій:

*Накуй мені щасливих літ багато
І поведи, зозуле, поведи
До рідної заклечаної хати,
Де гречка роздаровує меди,
Де мудреці – дуби високочолі
Спроводжують у мандри журавлів.
Повір, тобі я не брехав ніколи.
Повір без клятви і високих слів.*

“Серпневий зорепад”

В освоєнні інтимної лірики поет теж, здається, вже в Золотоноші сказав своє вагоме слово:

*На перехресті всіх доріг
Стоїть моє земне кохання
У люті бурі, дощ і сніг,
Зорю благословляє ранню
І надиха мій кожен день,
І підніма надій вітрила,
І роздима вогонь пісень,
Бо ти в мені
Мене відкрила.*

“Серпневий зорепад”

Не можна не виділити з цього чудового ряду вірш, присвячений дочці Валерія Кириловича від першого шлюбу Людмилі:

*Вже наші сині весни відшуміли,
Мов дотики чарівного смичка.
Найперші кроки, старанно й несміло,
По стежечці пряде моя дочка.
Туп – туп, туп – туп, маленькі милі ніжки,
Рожевий і тремтливий першоцвіт.
Твої очиці радісно і ніжно
Синіють, наче небо, у мій світ.
Простягне ручки радість синьоока,
Довірливо прилине до грудей:
Я – найбагатший на землі широкій,
Найщасливіший від усіх людей...*

“Серпневий зорепад”

У ньому скільки ніжності, скільки щирих батьківських почуттів, що у тих, хто їх читав, переймало дух. Мало кому вірилося, що через багато років з-під пера автора ляжуть на папір інші рядки – рядки, сповнені душевного болю, що обійняв батькові груди після останньої зустрічі з тією, через яку поет був найщасливішим від усіх людей на землі.

Однак сталося те що сталося. 5 березня 1972 року в газеті “Правда” був опублікований фейлетон “Шапкові знайомства”. Його початок виявився інтригуючим: “Популярний

золотоніський поет, виступаючи з циклом ліричних віршів перед аудиторією місцевої міжрайбази, звернув увагу на шапку головного бухгалтера. Ех, що це була за шапка! Якесь дивовижна споруда з хутра, підкладочних та інших матеріалів. Не шапка, а буквально мрія поета. Автор ліричного циклу віршів, зійшовши з естради, сказав головбуху прозою: “Мені дуже подобається ваш головний убір. Не заперечував би мати аналогічний”. Головбух, бажаючи зробити посильний внесок у сучасну літературу і беручи до уваги потерту шапку дорогого гостя, пообіцяв усебічне сприяння. І, дійсно, невдовзі довірливо повідомив поета про надходження на базу партії добротних шапок, які того ж дня переправлені до місцевого універмагу.

“Оскільки, крім вас, мало хто проінформований про надходження товару, – роз’яснив головбух, – ви легко можете його придбати. Йдіть, молодий чоловіче. Надаю вам послугу винятково з любові до художньої літератури”. Озброєний цими секретними даними, поет упевнено рушив до універмагу. Проте бажаного товару на прилавках, як не дивно, не виявив. “Я знаю, – багатозначно сказав поет, – до вас надійшли шапки”. “Ще не надійшли”, – відповіли йому. Але впертий лірик чекати не став і наступного дня з ранку був вже у магазині. І почув таке: “Так, надійшли і всі вже реалізовані. Ще вчора”.

Можете лишень уявити здивування поета, який прибув, як мовиться, на шапковий розбір, а вірніше – не встиг на нього. Здивування його ще більше зміцніло, коли трудівники товарної мережі показали документ, який засвідчував, що шапки були продані винятково населенню, а більше нікому. І це цілком відповідало істині, бо шапки продали населенню. Тільки, якщо бути більш точним, то лише певній частині його. Тій частині, яка служить у згаданих торговельних закладах і, зрозуміло, має на стороні друзів і знайомих. Разом вони становлять досить потужну групу, яку легко можна розпізнати по дефіцитних виробх легкої

промисловості”. Закінчив свій фейлетон правдист В. Прохоров таким: “Шапку, між іншим, наш поет так і не купив. У зв’язку з чим написав листа в редакцію. У якому попросив суворо не карати тих, хто заради приятельських почуттів і шапкових знайомств йде на порушення існуючих норм і законів. Як конкретний захід автор запропонував надавати їм “по шапці”. Що ж, ділова пропозиція”.

У Золотоноші в котрий раз сталося те, про що потім довго гомоніло все місто: місцева партійна еліта через “чорний хід” обзавелася дефіцитними товарами і від сорому навіть не почервоніла. Обурення простих людей, як завжди, відбувалося на кухнях, але серед них знайшовся один чоловік (до речі, член КПРС), який наважився написати про золотоноські неподобства у найвищий друкований орган партії, будучи впевненим, що цей орган його, по-перше – ніколи не здасть, по-друге – у всьому розбереться. Відповідно до тодішніх порядків усі листи, надіслані у ЦК і “Правду”, поверталися в Черкаський обком для реагування. Так сталося і того разу, з тією лише різницею, що лист із Золотоноші показали ще й В. Прохорову, який вхопився за нього руками і ногами. Оскільки в листі стояв підпис автора, у Черкасах “кляузника” вирахували відразу. Якби це був робітник чи колгоспник, справу швидко заладнали б “проведеною бесідою з виїздом на місце”, однак “сміття з хати виніс” відомий на Черкащині й Україні літератор. Зрозуміло, залишити це без відповідного “реагування” обком не міг. Гідно покарати “віршомаза” стало для деякого справою честі. Навряд чи подібне рішення могло виходити від О. Андреева, який стояв тоді на чолі області. Швидше за все веремію закрутили його підлеглі. Підстав знайшлося більш, ніж достатньо. Надворі був пік так званого “застою”. До ідеологічного керма в Україні прийшов Маланчук – запеклий борець з “українським буржуазним націоналізмом”, який бачив його вияви мало не в кожній фразі, сказаній з кіноекрана чи надрукованій у книжці. З “легкої” руки

ідеологічного цербера багато діячів української культури були оголошені дисидентами. Ще більше поетів, художників, театральних режисерів потрапили до списку неблагонадійних і взяті “на замітку” компетентними органами. У віршах Валерія Шпака “українським буржуазним націоналізмом” віяв мало не кожний рядок, що і без прямої вказівки Маланчука розв’язувало руки його недоброзичливцям. Ще один фактор відіграв роль у розпочатій проти Шпака компанії. Результати трирічного цькування відомі: його перестали друкувати “товсті” журнали, у видавництві “Радянський письменник” був “зарізаний” перший збірник поетичних творів, Інститут літератури Академії наук України відмовився включити у список майбутніх здобувачів наукового ступеню. Прогнозована кара чекала чоловіка й по партійній лінії: спочатку йому оголосили сувору догану із занесенням в облікову картку, потім узагалі виключили з рядів КПРС. Одного ранку Валерій Кирилович прокинувся без друзів. Але найгіршим виявилось те, що від нього пішла дружина, і стала чужою донька...

Пережилося, забулося, відпливло

Коли Валерій з’явився у дворі рідної хати в Дубіївці, мати упізнала його не відразу. Перед нею стояв чоловік тридцяти двох років, худий та довгий, як соняшник восени, з виразом глибокої печалі на обличчі. Попервах жінка навіть подумала, що це когось прислали із розташованого неподалік заводу влаштуватися на квартиру. Однак варто було Єлизаветі Федорівні придивитись до прибулого поближче, як вона збагнула, що повернувся її син, і, судячи з того, як він невміло ховав за спиною невеличкий зелений чемодан, повернувся надовго – якщо не назавжди. Як будь-яка мати на землі, Єлизавета Федорівна зраділа, заплакала й пригорнула Валерія до себе. Їй не потрібно було нічого

пояснювати: материне серце все чуло і все розуміло. Коли вони зайшли у кімнату, Валерій щиро зізнався, що тепер у нього немає ані сім'ї, ні роботи, що колеги й друзі відвернулися від нього, але життя на цьому не закінчується, він ще знайде у собі сили, щоб підвестись. Мати хитнула головою і мовила: “Не журись, сину! Що було бачили, а що буде – побачимо!”

Валерій Кирилович був впевнений, що після всього, що трапилось з ним у Золотоноші, йому працювати вчителем більше не дадуть. Однак уже наступного дня він сів на велосипед і поїхав у рідну школу. До старого одноповерхового корпусу залишалася якась сотня метрів, коли Валерій Кирилович відчув у серці легкий щем, чимось схожий на той, що колись проймав його у юні учнівські роки. Йому здалося, що колеса велосипеда щойно перетнули невидиму лінію, яка тривалий час відділяла його від чогось вічного. Оскільки тоді ще тривали зимові канікули, когось із керівництва школи він зустріти не сподівався, та проте директор і завуч, на щастя, виявилися на місці. Обоє з радістю зустріли свого колишнього вихованця і, не змовляючись, запропонували йому йти у рідну школу викладати англійську мову. І хоч з їхнього боку це була звичайна пропозиція, за нею Валерій Кирилович побачив мужній громадянський вчинок. Він полягав у тому, що керівники простої сільської школи не побоявся підтримати людину, яка нещодавно ледве не “по статті” була звільнена з попереднього місця роботи, і, що найстрашніше – зі скандалом викинута з рядів КПРС. Безумовно, з їхнього боку це був сміливий вчинок, завдяки якому 11 січня 1975 року Валерій Шпак вдруге увійшов у ріку свого життя.

Перші місяці роботи в рідній школі видалися йому наддивовижу легкими. Можливо тому, що вже мав певний педагогічний досвід, умів нестандартно спілкуватися з учнями, без проблем сходився зі старшими за віком учителями. Серед останніх особливо виділявся Антон

Арсентійович Поденко, який розпочав вчителювати ще в тридцяті роки минулого століття і вважався “хрещеним” батьком усіх дубіївських педагогів. Звичайно, в числі його вихованців на чільному місці був Валерій Кирилович, у школі, не зважаючи на різницю у віці, вони були нерозлий водою, ходили один до одного додому, а траплялося, що разом їздили на різні заходи по педагогічній лінії в Черкаси. Обидва й гадки не мали, що одна з таких поїздок стане незабаром для одного з них – а саме Валерія Кириловича – “фатальною”.

Діло було під старий Новий рік. Автобус Черкаси – Дубіївка, в якому не було куди яблуку впасти, мужньо долав заметений снігом шлях. На одній із зупинок в салон протиснулася вродлива дівчина в тоненькому осінньому пальтечку. Валерій Кирилович відразу звернув на неї увагу. Йому захотілося поговорити з незнайомкою. Однак, будучи завжди балакучим і дотепним, він цього разу чомусь завагався й не знав, з чого почати. На допомогу прийшов Антон Арсентійович. “Ще не так давно, – почав він, – ця дівчина ходила у дитсадок, потім закінчила школу, далі отримала в інституті диплом про вищу освіту, а тепер гарною дружиною комусь буде...” “А й справді, – підтримав Валерій Кирилович старшого товариша, – виходьте за мене заміж, дівчино...” Та, до кого були звернені ці слова, не розгубилася. “Весілля справимо прямо тут, в автобусі?” – голосно, аби усі чули, запитала вона. “Ні, як доїдемо до вашої зупинки...” – теж віднайшов, як відреагувати, Валерій Кирилович. Свої слова він на вітер не викинув, і на першій же зупинці зійшов з автобуса разом із красунею. По дорозі, яка вела до її будинку, вони розговорилися. Валерій Кирилович довідався, що дівчину зовуть Олею, що працює вона бухгалтером на одному з черкаських підприємств, що пам’ятає його, як свого земляка й відомого поета. Перед хвірткою Валерій Кирилович зупинився і сказав, що далі йому йти незручно, оскільки її батькам може не сподобатись його візит. Оля

рішуче запротестувала. “Сьогодні свято Меланки, – промовила вона. – Згідно з народним повір’ям потрібно, щоб у хату першим увійшов чоловік. Інакше – від оселі на цілий рік відвернеться удача”. Оліні слова були настільки щирими, що Валерій Кирилович погодився зайти у хату, де на столі вже стояли тарілки з кутею та іншими стравами.

А рівно через рік Валерій Кирилович і Ольга Григорівна стали на рушник. У день їхнього весілля Дубіївка була вкрита пухнати́м снігом. У сільський Будинок культури, де відбувалося офіційне укладення шлюбу, прийшла сила-силенна народу, у числі шанованих гостей були й учні 9-го класу (в повному складі), які привітали свого класного керівника з урочистою подією.

Кілька тижнів подружжя мешкало в Олиних батьків, потім Валерій Кирилович переїхав з молодою дружиною у материну хату. Єлизавета Федорівна прийняла невістку з радістю і стала першою порадицею, коли в тієї народився син Юрій*. У матері можна було жити не сумуючи, коли б не одна обставина – відсутність елементарних умов для роботи з матеріалами по дисертації (кімната, площею всього 9 квадратних метрів, була й вітальнею, і спальнею, і робочим кабінетом). Тож невдовзі Валерій виклопотав у дубіївської влади земельну ділянку в самісінькому центрі села і, паралельно з науковою роботою, узявши позику у держбанку, розпочав будувати власний будинок.

***Із розповідей Ольги Григорівни –
дружини Валерія Кириловича:***

“У пригоді чоловікові стала його перша робітнича професія столяра. З дерев’яних відходів (обаполів) він виготовляв дошки, які потім ішли на обшивку фундаменту, а далі ці ж дошки використовувалися на підбивку стелі, спорудження фронтонів

* Нині Юрій Валерійович Шпак – доктор наук з державного управління, начальник відділу міжнародних зв’язків Національного університету водного господарства та природокористування (м. Рівне).

та покрівлі. Паралельно із будівництвом будинку, йшло виготовлення кілець для колодязя, викладення з каменю погребя, спорудження огорожі. Допомогали будуватись односельчани, весь педколектив Дубіївської школи на чолі з директором Катериною Антонівною, сусіди, родичі, друзі”.

Серед спекотного літа приїздили з Черкас на його новобудову поети Петро Линовицький та Микола Озірський, відомий архітектор Іван Помазан, які допомагали господарю розмішувати розчин, мурувати стіни. Через деякий час їх змінювали інші представники поетичного цеху, що давало підстави Валерію Кириловичу називати своє цегляне творіння “будинком муз”. Високі темпи будівництва дозволили через якихось півтора року справити новосілля. Перед цим Валерій Кирилович, як і обіцяв, заклав навколо садиби яблуневий сад. Для Дубіївки, де дядькові, щоб увійти у нову хату, вимагалось набагато більше часу, це був своєрідний феномен. Тепер Валерій свої наукові пошуки продовжив у новій домівці.

***Із розповідей Ольги Григорівни –
дружини Валерія Кириловича:***

“Стверджувати, що перші місяці нашого спільного з Валерієм життя були щасливими й безхмарними, означало б покривити душею. Вчинена над чоловіком розправа давала про себе знати. Нерідко, повертаючись у думках до недавніх подій, він бліднув обличчям, занурювався у себе, шукав якогось розумного пояснення своєму нинішньому становищу й не знаходив. Траплялося – випалював по кілька пачок цигарок у день. Найбільшу тугу викликав розрив з донечкою. Адже коли перша дружина пішла від нього, Людмилі було всього шість років. Валерій Кирилович не чаїв душі у своїй кровинці. Я бачила, з якою любов’ю він купував їй перед першим вереснем шкільну форму і відправляв поштовою посилкою. А пізніше, побувавши за океаном у відрядженні, привіз годинника, який у

вигляді бандеролі теж відніс у поштове відділення. На жаль, усі його посилки й бандеролі невдовзі поверталися назад з поміткою: “Адресат вибув”. Це вганяло чоловіка в ще більший сум. Доленосна зміна настрою трапилася після його зустрічі із сестрою по материній лінії Антоніною Павлівною – жінкою-фронтівичкою, нагородженою за бойові дії орденами та медалями. Побачивши, що Валерій Кирилович не у своїй таріліці, сестра взяла його в “оборот”: “Схаменися! Життя продовжується. Ось і твоєму синочку скоро рік буде, а ти ходиш, мов з хреста знятий, замість того, щоб малюку допомогти на ноги стати. Не смій більше займатися самоїдством!..” Про ту зустріч із сестрою Валерій Кирилович через багато років скаже: “Дякуючи їй, з моїх очей немов заволока спала. Світ заграє переді мною у всіх своїх барвах...” Як на мене, без Божої милості тут теж не обійшлося, адже Господь ніколи не дає людині більшу ношу, ніж ту, яку людина здатна винести...”

Утім, якою б щільною й гнітючою не була опала, з літературного життя – принаймні на Черкащині – Валерій Кирилович намагався не випадати. Він виступав зі своїми творами не тільки в рідній Дубіївці, а й у Черкасах, куди його запрошували друзі, котрі не вірили жодному слову брехні, розповсюджуваній про нього недоброзичливцями. Не відмовлявся опальний поет брати участь у широко розрекламованому у той час літературно-мистецькому святі “У сім’ї вольній, новій...”. У його рамках у Валерія Кириловича було багато зустрічей з письменниками, які приїжджали вклонитися землі Тараса Григоровича Шевченка з усіх куточків Радянського Союзу. Під час одного з таких свят йому випала нагода поспілкуватися з представниками Оренбурзької області РРФСР. З її керівником – відомим російським поетом – Валерій Кирилович зійшовся настільки близько, що навіть розповів йому про свої проблеми на літературному фронті. “Тобі потрібно спробувати обійти шлагбаум з іншого боку, –

порадив оренбуржець. – Зайнятись перекладом творів англо-мовних авторів, чим у Росії й Україні переймаються одиниці, або ж взагалі вдаритися у науку. Коли таке відбудеться, видавництва самі побіжать за тобою, щоб ти розмістив у них книжку поезій. І ще: стати науковцем на батьківщині тобі навряд чи дозволять, тож постарайся потрапити в Москву, вона хоч сльозам і не вірить, проте скривджених інколи бере під своє крило”. Мудра порада росіянина потрапила “в яблучко”.

Уже кілька років Валерій Кирилович “носив біля серця” збірку творів американського поета Томаса Еліота, з якої він зробив спочатку кілька вдаливих перекладів, а потім пробував досліджувати його творчість. У літературних колах його дослідження сприймалися позитивно, хоча всі розуміли: через опалу шлях Валерію Шпаку в науку в Україні закритий, і закритий надовго, якщо не назавжди. Втім, правду кажуть, що свій один-єдиний крок у своєму житті людина робить, коли народиться, далі її веде доля. Якось, проходячи двором матиної хати, Валерій Кирилович підняв із землі шматок старої газети, очевидно, занесеної вітром. Це були московські “Известия”, саме там сільський вчитель побачив об’яву, яка його зацікавила. В ній ішлося про те, що Московський педагогічний інститут оголошує набір на навчання до аспірантури, що вступники, крім складання екзаменів, повинні подати реферати. Прочитавши це повідомлення від початку до кінця кілька разів, Валерій Кирилович відчув душею, що це його шанс, що іншого більше ніколи не буде. І він швидко зібрався у Білокам’яну. Однак там його чекало те, що й героїню кінофільму “Приходьте завтра”: в інституті заїжджому з України вчителю сказали, що прийом у аспірантуру вже давно закінчився і черговий відбудеться лише наступного року. Після такого Валерія Кириловича охопило гірке розчарування: невже тепер з цим він мусить повертатись в Дубіївку? Ні. Потрібно будь-що показати свої напрацювання по Томасу Еліоту московським вченим. Й трапилося диво:

відомий у столичних колах професор-лінгвіст В. М. Богословський погодився прочитати його реферат. Робота вчителя англійської мови з невідомого українського села вразила корифея. Та так, що того ж дня В. Шпак був прийнятий на заочне відділення аспірантури.

З першого ж дня навчання Валерій Кирилович був зобов'язаний доводити не стільки далекій Москві, скільки самому собі, що взяту високу планку він має перетнути, чого б це йому не коштувало. Для аспіранта-заочника московського вишу розпочався справжній марафон на стійкість і витривалість. Вже одна тема майбутньої дисертації чого була варта – проблеми сучасної поезії США. Ті, що мали довгі “вуха” і такі ж довгі “руки”, були “в курсі”, над чим розпочав трудитись молодий науковець з сільської глибинки – аналізом літературного процесу країни, яка є “світовим жандармом”, чий президент назвав СРСР “імперією зла”. Немов для написання дисертації не було літератури радянських республік чи країн соціалістичного табору!

Відтак для установи, розташованій на вулиці Гоголя в Черкасах (обласне відділення КДБ), стало зрозумілим: за Шпаком потрібне око та око. Хоч убий, а не хоче таки чоловік відмовлятися від того, за що його потурили із Золотоноші. Підозри в неблагонадійності були абсурдними хоча б огляду на його наукові праці, які одна за одною почали з'являтися у московських та київських наукових журналах: “Тема війни в американській поезії 60-х років”, “Продовження і розвиток демократичних традицій у творчості Уолтера Лоуенфелса”, “Демократичні традиції поезії Роберта Лоуела”, “Демократична поезія США другої половини 60-х років” та інші.

Втім, не тільки “підозріла” тема дисертації виявилася каменем спотикання. У зв'язку зі щільним розкладом не було вільної години для її написання. Тож майбутній професор над дисертацією працював переважно ночами в шкільному класі. Влітку працювалося ще нічого, а взимку були певні труднощі. Справа в тому, що з міркувань пожежної безпеки, вночі класи

не опалювались, у них стояв нестерпний холод, через який відмовлявся “працювати” не тільки старенький фільмоскоп, а й пошарпана друкарська машинка “Ятрань” (таким “умовам” для наукової роботи міг позаздрити хіба що молодий Діоген, який написав свій перший трактат у діжці.)

Із розповідей Валерія Кириловича:

“В одному з класів ставив фільмоскоп і спрямовував пучок світла на стіну. На ній відкривалися багатющі фонди все-союзної бібліотеки імені В.І.Леніна, бібліотеки іноземної літератури, інших столичних бібліотек... Тривало це, як правило, до 2–3 годин ночі. Потім сідав на велосипед і їхав додому, щоб хоч трохи поспати до ранку. А, бувало, що й засинав прямо на друкарській машинці, приходили вранці діти, будили вчителя, після чого розпочинався урок”.

На поїздки в Білокам’яну нерідко йшла вся вчительська зарплата, але Валерій Кирилович не звертав на подібну “дрібницю” ніякої уваги. Сім’я часто відмовляла собі в най-необхіднішому, доходило навіть до смішних курйозів. Якось мати виділила Валерію Кириловичу зі своєї скромної пенсії (вона становила всього-на-всього 12 крб.) кілька карбованців на купівлю кілограма м’яса. Непрактичний у домашніх справах, син приніс додому велику кістку, на якій м’яса виявилось не більше, ніж у тільної корови молока. Нічого не сказавши, мати пожарила з картоплею, наступного разу зварила з кістки суп і подала Валерію на стіл. Суп він з’їв, а кістку залишив. Зрозуміло, наступного ранку згадана кістка перекочувала у зварений матір’ю борщ. Поснідавши ним, Валерій Кирилович поїхав на велосипеді у школу. Після роботи мати знову насипала синові борщу. У мисці знову виявилася куплена ним кістка. “Мені здається, що я вже десь бачив цю річ”, – сказав Валерій Кирилович задумливо. “Їж, їж сину, раз таке м’ясо купуєш”, – відповіла Єлизавета Федорівна. “Е ні, мамо, я пропоную віднести багатостраждальню

кістку в ліс вепру, а то вона ще цілий тиждень буде плавати у борщі...” Після цієї фрази всі дружно засміялися. А Валерія Кириловича було вирішено по м’ясо більше не посилати.

**Із розповідей Ольги Григорівни –
дружини Валерія Кириловича:**

“Сільська школа з її щільним графіком – не університетська аспірантура. Тож працюючи над дисертацією, Валерій Кирилович увесь час перевантажував себе, у нього розпочалися сильні головні болі, запаморочення, темрява в очах. Обстеження у лікарів нічого доброго не дало: вони виявили у чоловіка запалення оболонки кори головного мозку. Щоб не шокувати рідних тяжким діагнозом, Валерій Кирилович вирішив відбутися жартом: “Мені, як і Тарасу Григоровичу Шевченку, заборонено писати й малювати”. Почувши ці слова, його мати, Єлизавета Федорівна, аж зраділа: “Слава Богу, – сказала вона, – тепер ти викинеш до дідька усі свої книжки. А то возишся з ними з самого пуп’янка, а толку ніякого. Он сусід Петро Фисинчук жодної книжки не прочитав, а який господар, двох кабанів заколов, двох на їх місце поставив...” Треба сказати, що Петра Івановича Рудиченка (по-вуличному Фисинчука) Єлизавета Федорівна поважала як нікого в селі. Можливо, через те, що була в дружніх стосунках з його покійною матір’ю Марією, пам’ятала батька Івана, так званого “куркуля”, який був репресований у роки колективізації. До Сибіру мали вивезти усю їхню сім’ю, разом з дворічним Петром, але Марія у той час була вагітна меншешеньким Миколою, тож її і дітей тимчасово пожаліли, залишивши їх на потім. Це “потім” так ніхто і не реалізував, жінка продовжувала жити у Дубіївці, підняла двох синів. Петро удався увесь у батька, був дуже кмітливим господарем, працював зранку до ночі, через що сім’я завжди жила у достатку, викликаючи світлу заздрість у окремих дубіївчан. Вона дуже часто ставила його Валерію у приклад”.

Вже майже готова дисертація одного дня ледь не загинула. Трапилося це ранньої весни. Як завжди, Валерій Кирилович, завершивши заняття у школі, прихопив із собою додому готові листки для вчитки. По дорозі його велосипед, долаючи калюжу, натрапив на камінець і звалився набік. У воді опинився не тільки вчитель, а й набитий аркушами портфель. Не стуливши очей, сушив їх Валерій Кирилович на материній печі, але безрезультатно, надрукований на листках текст увесь “поплив” і ледве проглядався. Відтак усі 526 сторінок довелося передруковувати наново. І ще через одне “бойове хрещення” пройшло його дітище: коли, підїжджаючи до двору на підводі, сусід не розрахував відстані і зачепив згаданий велосипед. Незважаючи на те, що портфель побував під переднім колесом, його вміст цього разу не постраждав.

***Із розповідей Ольги Григорівни –
дружини Валерія Кириловича:***

“Увесь цей час чоловіка не покидала надія, що в партійних верхах чесно розберуться в його “золотоніській” історії й повернуть червону книжечку із зображенням Леніна. Останнє йому було потрібно зовсім не для того, щоб нести у маси ідеї марксизму-ленінізму, а, передусім, заради відновлення справедливості. До того ж, чоловік чудово розумів – без партквитка в кишені зробити кар’єру в науці – це все одно що вилізти по драбині на небо. Однак листи Валерія Кириловича в Москву щоразу поверталися в Україну, і на них містилася одна й та резолюція про те, що Шпак В. К. виключений з рядів КППС правильно і перегляду його справа не підлягає. І лише звернення напряму до чергового з’їзду КППС зрушило врешті-решт проблему з мертвої точки. У Комітеті партійного контролю його прийняв високий партфункціонер (А. Я. Пельше) і пообіцяв вникнути в його персональну справу. Дочекавшись вердикту Валерій Кирилович вирішив у Ненудному саду, де до нього підійшла циганка і напросилася поворожити на руці. “Все, що ти задумав, красивий чоловіче, у тебе обов’язково збудеться”,

– сказала вона. І як у воду дивилася. Зайшовши повторно в кабінет чиновника КПК, Валерій Кирилович почув від того, що його персональна справа справді “зшита білими нитками”, що вищий контрольний орган партії її найближчим часом перегляне. Сказане чиновником слово з ділом не розійшлося: з Москви в Черкаський обком надійшов наказ поновити Шпака у лавах Комуністичної партії Радянського Союзу на умовах повторного вступу”.

1980 рік виявився для нього знаковим не тільки через те, що в розпал літа у Москві відбулися XXII Олімпійські ігри, а й те, що 13 березня Валерій Кирилович достроково захистив кандидатську дисертацію. Виїжджаючи в Першопрестольну разом з дружиною Ольгою Григорівною, він за сам захист був спокійний, проте деяку тривогу викликав обов’язковий у таких моментах бенкет: на нього потрібні були гроші, а їх у Шпаків, як завжди, не виявилось. За давньою традицією, дубіївський люд, потрапивши в складні життєві обставини, скидав з голови шапку і йшов по колу. Пішов ним і Валерій Кирилович. Перший же візит до найближчого родича закінчився невдачею. “Їй Богу, немає ні копійки, все пішло на хату синові”. Як виявилось набагато пізніше, родич про синову хату збрехав, у ту пору в матраці у нього лежало кілька тисяч карбованців, всі вони потім “згоріли” у полум’ї гіперінфляції початку дев’яностих років. Відмовили позичити хоч копійку тесть і теща. А от племінник Федір пішов назустріч, виділивши дядькові сто карбованців. Співчутливою виявилася хрещена мати. Вона дістала з під стріхи старого хліва і вручила Валерію Кириловичу триста карбованців, які ховала від чоловіка на будівництво нового сараю. Ще дев’яносто карбованців Валерій отримав від матері, Єлизавети Федорівни.

Таким чином, у Москву подружжя Шпаків їхали з чималими на той час грошима. У вагоні-ресторані вони натрапили на те, що після Олімпіади в Москві було ще пошукати –

апельсини, мандарини, банани, чорну і червону ікру, розчинну каву і навіть ніколи не бачені ананаси. Банкет було вирішено відбувати у родички, тітки Людмили. Поки Валерій Кирилович захищався, жінки засмажили привезеного з Дубіївки індика, наліпили голубців, приготували картоплю-фрі. Не обійшовся стіл без традиційної шинки, сала та перваку. На останній московські наукові світила налягали особливо завзято, заявляючи, що дубіївський первак, настояний на травах, набагато кращий за будь-які заморські коньяки.

З болем пережита чорна смуга, здавалося б, залишилася позаду. Та не тут то було: кандидата філологічних наук з Дубіївки в рідних пенатах ніхто не помічав. Як і раніше, чоловік тягнув налігача у сільській школі, давно перерісши її рівень. У стінах рідної alma mater – Черкаському педінституті – вже титулованому претенденту на викладання відмовили без пояснення причин. І лише через рік, не без труднощів, йому вдалося домовитись про місце на кафедрі іноземних мов у Черкаській філії Київського політехнічного інституту.

Як і більшість односельців, які працювали у Черкасах, Валерій Кирилович став їздити в обласний центр вранішнім автобусом, а повертатися додому вечірнім. Але дуже швидко сім'я дійшла висновку, що потрібно перебиратись жити в місто. Недорогу й скромну квартиру глава сімейства знайшов на околиці Черкас, у Хімселищі, на вулиці Грибоєдова.

Не звик шукати легшого ніде

Багато хто вважав, що очоливши щойно відкриту кафедру іноземних мов у Черкаській філії Київського політехнічного інституту, Валерій Кирилович Шпак довго на цій посаді не втримається. Надто непередбачуваною й некерованою вона була, маючи у своєму складі не тільки викладачів англійської, французької, німецької та іспанської мов, а й рідної української, а також викладачів, одна частина

яких опікувалася мовою “старшого брата”, тобто, російською, інша – несла в студентські маси фізичну культуру та спорт. Кожний з них намагався довести свою незамінність і тягнув “ковдру” на себе. До того ж, більшість досить скептично сприйняла звістку, що керувати ними буде вчорашній учитель сільської школи. Тим не менше, не відкидаючи у сторону нічиїх колишніх заслуг, Валерій Кирилович поступово знайшов спільну мову з незадоволеними і повів кафедру в потрібному напрямку. Звичайно, не завжди виходило те, чого він прагнув, але курс на удосконалення та ефективність був очевидним. Разом із кафедрою ріс і її завідувач. Від 1981 до 1990 рік побачило світ до двох десятків його наукових праць. У їх числі – “Методичні вказівки з граматики англійської мови для студентів 2 курсу заочного відділення”, “Методичні вказівки до вивчення теми “Інфінітив і інфінітивні конструкції у англійській мові”, “Технічні засоби навчання та інтенсифікації навчального процесу у вузі”, “Методичні вказівки до самостійного вивчення англійської мови”, “Методичні рекомендації для контролю самостійної роботи з англійської мови в технічному вузі”, “Труднощі вивчення англійської мови в технічному вузі на сучасному етапі розвитку міжнародних відносин” та інші. Поруч з ними Валерій Кирилович продовжує інтенсивно працювати над дослідженням творчості Роберта Лоуела, Томаса Макграта, Девіда Корнфорда, студіює історію американської поезії ХХ століття, першоджерела поетичного реалізму в США, вплив революції в Росії 1917 р. на американську літературу. У 1987 році йому цілком заслужено присвоюють вчене звання доцента кафедри іноземних мов.

Але то була лише одна з проміжних сходинок на його шляху у велику науку. Бо усі ці роки Валерій Кирилович не переставав натхненно трудитись над докторською дисертацією. Темою її стала все та ж улюблена американістика. Своєрідним камінчиком у майбутню наукову працю

виявилася кількомісячне стажування в Джорджтаунському університеті міста Вашингтона. Свої враження про перебування за океаном Валерій Кирилович передав у наступному вірші:

*Живу у Вашингтоні другий місяць.
Вже навіть сняться по-англійськи сни.
Здається, мозок вражень всіх не вмістить.
А в серці – буйногриві ясени.
Шумлять вони мені щодня й щоночі.
Кричать у душу без високих слів.
А я, немов дитя, додому хочу,
До рідної далекої землі...*

“Серпневий зорепад”

Завершена докторська дисертація була в 1992 році. За вікном розставляла свої віхи зовсім інша епоха. Розвалився й канув у лету неозорій Радянський Союз. Але мільйони людей ще продовжували жити разом на одній шостій суходолу, як до себе додому їздили в Росію і назад, мали там своїх колег і друзів. Не поривав своїх давніх зв'язків з Московським педагогічним університетом і Валерій. Тож не дивно, що цей відомий у науковому світі ВНЗ став місцем захисту ще однієї його дисертації – цього разу докторської. Як і треба було очікувати, захист пройшов на “ура”. Того ж року до наукового ступеня доктора наук додалося вчене звання професора кафедри іноземних мов. Відтоді вчені регалії та звання посипалися на його голову золотим дощем: у 1993 р. – він академік Української академії національного прогресу, у 1997 р. – академік Нью-Йоркської академії наук, у 2001 р. – заслужений працівник освіти України. Маючи таке визнання, можна було б, як деякі, рухатись вченою дорогою на одному досвіді й авторитеті. Однак Валерій Кирилович був зліплений не з тієї глини: він вважав, що бути вченим не означає відпочивати на підкореній вершині, а щодня тяжко працювати, доводячи, що носиш це звання даремно. Можливо, саме через це академіки так званої

нової хвилі потай не любили його, засуджували за фанатизм у роботі, за нестримне бажання мати нові здобутки в науці. Втім, мудрий вислів про те, що саме на таких двожилних, як правило, воду возять, Валерій Кирилович приміряв на себе завжди й обома руками брався за посторонки. Так було з першою в ЧІТІ аспірантурою з проблем світової літератури, яку йому доручили очолити в 1993 році, і яка потім завдяки його зусиллям перетворилася в чи не єдину школу української американістики. Потім було багаторічне перебування у Вищій атестаційній комісії України, де доводилося гарувати над чужими дисертаціями вдень і вночі, даючи їм експертні оцінки.

У 1998 році професор В. Шпак відкрив першу в черкаському регіоні спеціальність “Прикладна лінгвістика”, яка виявилась своєрідним прообразом майбутньої кафедри з аналогічною назвою, а потім і цілого факультету. Згадана спеціальність давала можливість студентам оволодівати відразу трьома мовами – англійською, німецькою і французькою, а отриманий по закінченню навчання диплом – працювати фахівцями з практичної лінгвістики і викладати іноземні мови у навчальних закладах.

Нова кафедра була відкрита в 2000 р. Тоді ж під редакцією В. К. Шпака побачив світ підручник “Англійська мова для повсякденного спілкування”. Він став своєрідною віхою в численному науковому доробку професора і отримав міжнародний гранд Д. Сороса. Вчені-філологи з усієї України охоче почали розміщувати свої фундаментальні статті й наукові розвідки у редагованому ним від 2002 року “Гуманітарному віснику”, присвяченому проблемам іноземної філології.

Дітищем у повному розумінні цього слова і, на жаль, лебединою піснею знаного науковця стало створення лінгвістичного факультету на базі кафедри прикладної лінгвістики. Про цей воістину подвижницький вчинок Валерія Шпака свого часу було багато написано. Однак у жодному виданні

не знайдемо згадки про те, чого це коштувало академіку, які коридори й кабінети довелося йому пройти, щоб відкрити у технічному університеті факультет, який мали далеко не всі ВНЗ гуманітарного напрямку. Формально новий факультет виокремився з факультету економіки і управління. До складу його увійшли кафедри прикладної лінгвістики, теорії та практики перекладу, іноземних мов. У останньої були успадковані кращі навчально-методичні та наукові традиції. Новий факультет потужно заявив про себе вже з перших днів. Чого лише вартий був виданий під орудою професора Шпака підручник “Англійська мова для економістів і бізнесменів”, який, як і інші його підручники, швидко став настільною книгою не тільки для студентів ЧДТУ, а й студентів усієї України. Слідом за ним побачила світ ціла серія навчальних посібників для студентів лінгвістичних спеціальностей. На висоті виявилася також матеріальна база факультету – з її сучасними лінгвістичними кабінетами, студіями звукозапису, комп’ютерними “хай-класами”, відео-теками і т. п.

За короткий термін факультет став невід’ємною складовою університету, про нього заговорили не тільки в Черкасах, а й в Україні і світі. Передусім завдяки щорічним науково-філологічним конференціям з проблем сучасної лінгвістики та світової літератури, а ще через те, що біля його керма знаходився найвідоміший український фахівець англомовної літератури, зокрема американської, В. К. Шпак.

“Музика великого міста. До проблеми особливостей поезики урбаністичної лірики Карла Сендберга”, “Особливості естетики та поезики Роберта Фроста”, “Поетичне новаторство Езри Паунда”, “До проблеми традицій та новаторства в сучасній поезії США”, “Деякі аспекти автобіографічної концепції у творчості Форда Дюрренматта”, “Сюрреалізм та екзистенціалізм у сучасній американській поезії”, “Традиції та художньо-естетичне новаторство у творчості Уолта Уїтмена” – ось далеко не увесь перелік

опублікованих ним праць, присвячених згаданій проблематиці.

Не забував вчений і про своє власне поетичне покликання. У 2000 році в черкаському видавництві “Засвітки” побачила світ його книга віршів “Серпневий зорепад”. До неї увійшло все краще, що було написано за довгі роки, починаючи з “Батькових листів” і закінчуючи “Я вийду знов на тихім полустанку...” Громадськість схвально зустріла вихід збірки, університетський актовий зал, де відбувалась презентація, не зміг вмістити усіх бажаючих. Виступаючи на ній, поет сказав присутнім, що поезія для нього – це не просто стан душі, це повітря, без якого все живе гине.

У 2003 році Валерій Кирилович Шпак відзначив свій 60-річний ювілей. Поздоровити знаного в Шевченковім краї чоловіка з “повноліттям” прийшов увесь черкаський бомонд, а також численні гості з усіх куточків України. На адресу іменника було сказано багато яскравих слів. Одягнутий у козацьке вбрання, ювіляр був у доброму гуморі, щиро усміхався, піднімав келих за здоров'я гостей. Нікому й у голову не могло прийти, що цій чудовій людині Господь відміряв після ювілею лише п'ять років життя, що воно обірветься так несподівано.

Кажуть, що там, на небесах, чорнила вченого і кров мученика мають перед Богом однакову цінність...

**Із розповідей Ольги Григорівни –
дружини Валерія Кириловича:**

“Прозвучало багато прощальних промов, та чомусь найбільше запам'ятався виступ доцента кафедри прикладної лінгвістики ЧДТУ Валентини Іванівни Шульгіної: “У кожного із нас своя стежка – дорога до Бога. Однак у поета вона особлива. У нього розгорнута Душа, яка відкрита для духовності і яка, може, і є пошуком того, що ми називаємо Божим промислом. Один усвідомлює це на початку життя, інший – у процесі творчості, а буває, що сама творчість стає

тими неусвідомленими кроками в пошуках Всевишнього, пізнання якого приходить лише в останні хвилини життя. І, здається, що саме до цього пізнання йшла людина протягом усіх своїх десятиліть життя: в любові, ненависті, творчості. І, можливо, заради цих хвилин пізнання Божественного людина й приходила у цей світ.

Саме з таким усвідомленням високої матерії духовності і покликав до себе Господь Душу поета Валерія Шпака. Коло земного життя Валерія Кириловича замкнулося, почалося нове життя у вічності...”

...Багато очевидців стверджують, що в день його смерті великий чорний птах опустився над Черкасами, а великий білий птах, навпаки, – піднявся в небо. Хтозна, може, то душа маленького хлопчика з Дубіївки полинула вище хмар, щоб зустрітися там зі своїм батьком, полеглим на війні...

СПОМИНИ ДРУЗІВ І КОЛЕГ ПРО ВАЛЕРІЯ ШПАКА

ВИ ПРИХОДЬТЕ ДО МЕНЕ, ДРУЗИ

Сергій Носань,
*письменник, заслужений діяч
мистецтв України*

СЛОВО ПРО ДРУГА

З Валерієм Кириловичем Шпаком ми познайомились і близько зішлись у травні 1964 року. То був початок нової епохи – епохи громадянсько-патріотичного і духовно-культурного пробудження української нації, а ще – початок нашого спільного з Валерієм навчання в Черкаському державному педагогічному інституті, що дарував нам повні романтики і мрій студентські літа.

Валера – худорлявий, стрункий юнак з виразними, ясними і добрими очима, він зупинявся перед входом в актовий зал і нагадував: “То що, Сергійку, переступаємо поріг храму літератури, де вже були Пушкін і Шевченко, Гоголь і Франко та десятки інших геніїв і великих талантів...” З глибоких і ґрунтовних виступів перед читанням віршів вже тоді відчувалося, що він наділений не тільки яскравим літературно-творчим даром, а й хистом майбутнього вченого-філолога з аналітично-узагальнюючим мисленням. Але тоді про це він ще не думав. Душа його перебувала у сонячній сьайві поетичних мелодій, у веселкових барвах власного слова, його музики і краси. Він кохався в рідному українському слові, його бездонній стихії, де переважали акварельно-світлі тони й напівтони, які частенько сфокусовувались і розливалися у живописно-яскравій шляхетній гамі.

І ця розкіш слова батьківської пісенної мови вибиралася спраглою душею з невичерпних джерел древнього буття народу українського, з мовного колориту села Дубіївка, де народився майбутній вчений і поет, професор, академік українських та зарубіжних академій. Валерій Кирилович був ще й майстром поетичного експромту. Пам'ятаю, як після лекцій ми з ним пішли прогулятися бульваром Шевченка. Стояв теплий квітневий день. На душі було радісно й поетично. І раптом з напливаючої хмари посіявся “сліпий” дощ. Осяйна дуга веселки звелася над містом. Аж назустріч двоє дівчат трапляються – юні, вродливі, про щось гомонять весело, не зважаючи на дощик. У тієї й тієї краплинки на обличчях, на пасмах волосся, на рожевих дівочих вустах. Валерка усміхається, зупиняє красунь:

– Привіт вам, мадонни весні!

– Привіт. Якщо не жартуєте! – сміються обидві.

– Ні... Перед такою вродою не жартувати треба, а завмирати серцем, голови схилити...

І ми вклонились.

– Які галантні кавалери, – грайливо відповіла золотокоса білявка.

– Наші Черкаси завжди були багаті... і на вродливих мадонн, таких як ви, і на галантних кавалерів...

– ...таких як ви! – засміялася білявка.

– А хочете, я вам вірша прочитаю? – запитав Валера.

– Вірша?.. (дівчата презирнулися загадково).

– Щойно склав і вам присвячую...

Сказавши цю фразу, Валера широко, ніби для палких обіймів, розвів руки і прочитав:

Дощ цілував у коси,

Щоки твої, вуста...

І пломеніла в росах.

Врода твоя проста.

Заздрю дощеві без міри.

Дощ – не любив. Чому..?

*Стільки земної віри
Ти віддала йому?..*

“Серпневий зорепад”

Мені здається, що його душа все життя пломеніла в росах ніжності, доброти, порядності, любові і віри, надій і мрій. Жила красою рідної землі, рідної мови, красою шляхетних душ і мудрості людської, горнулася до всього того, що складає одвічні цінності життя.

Тому й народжувалися з-під його пера і чайно-легко линули в піднебесний світ, западали в серця і душі людські, такі ніби звичайні, прості й щирі, але водночас такі художньо багаті й духовно глибокі вірші. Весь секрет успіху поетичного слова Валерія Шпака полягає в тому, що зерно того слова вигрівалося, плекалося і виростало з його люблячої душі і, народившись у її лоні, несло в собі все те найкраще, найпотрібніше людям, чим так щедро обдарував Господь цю прекрасну людину.

У складні часи моєї долі, коли я вже став професійним літератором, членом Спілки письменників України, мав близько десятка виданих книг, у мене сталася тривала кількарічна пауза. Я забрав з Дніпропетровського видавництва “Промінь” свій новий роман “Пласти”, рішуче не погодившись з цензурними вимогами на скорочення семи найболючіших і найдорожчих для мене розділів, і мене протягом п’яти років взагалі не видавали (кінець сімдесятих – початок вісімдесятих років). Саме тоді, і саме він – Валерій Кирилович – підтримав мене у тій важкій матеріальній, а надто моральній скруті. Пізнього осіннього вечора він зателефонував мені додому і відверто сказав: “Знаю, що ти, Сергійку, зараз безробітний, ні зарплати, ані гонорарів не маєш, а тому пропоную тобі завтра вранці підійти до мене на кафедру, і ми зустрінемося з ректором, я вже, до речі, переговорив з ним. Він згодний взяти тебе до нас на факультет читати лекції з народознавства, ти ж член Спілки письменників і Спілки журналістів, людина відома, робота буде цікава, творча...”

Так за підтримки Валерія Кириловича я майже два роки викладав у ЧІТІ народознавство, мав пристойну зарплату, але, захопившись новим задумом написати історичний роман про декабристів (“Голгофа любові”), знову поринув у творчі клопоти, полишив викладацьку роботу і їздив по Сибіру, ходив по архівах і музеях, збирав матеріали до роману – і писав, писав, сповна захоплений цією роботою, а паралельно – видавав книжечки для дітей.

Під час викладацької праці ми часто, ледь не щодня, зустрічалися з Валерієм Кириловичем. Я читав йому фрагменти своєї поетичної драми “Остання мить” про Василя Симоненка, яку довго допрацьовував, шліфував, аж поки її не взяв до постановки Черкаський театр. Ми часто говорили, обмінювалися думками, Валерій знайомив мене зі своїми новими віршами, перекладами з американської та англійської поезії й прози, давав читати вірші і прозу Ділана Томаса, опубліковані в його перекладах часописом “Всесвіт”.

Досконале знання англійської мови і літератури, її поезії і прози, їх літературознавче осмислення – ставили переклади і статті Валерія Шпака у найвищий реєстр класичних перекладацьких робіт визнаних майстрів як в Україні, так і в Росії.

Не зважаючи на велику педагогічно-викладацьку завантаженість, наукові дослідження, створення підручників, організаторську роботу зі зміцнення і розширення факультету і кафедри, Валерій Кирилович невтомно виливав душу у власній оригінальній поезії, був ініціатором і учасником літературних вечорів. Його віршами захоплювалися, читали і любили як студентська молодь, так і люди поважного віку.

Не шкодував сил на роботу з аспірантами, готуючи молоді професійні кадри викладачів-науковців для вищих навчальних закладів. Пам’ятаю, як за день до мого чергового від’їзду до Сибіру (ті поїздки я називав дорогами декабристів) я зайшов в університет до Валерія Кириловича. Посиділи на кафедрі в його робочому кабінеті, попили кави з коньяком (тоді він ще мав здоров’я дозволяти собі таку розкіш), а потім

вийшли в університетський сквер. Піднявши жовто-рожевий ребристий листочок з береста, Валерій Кирилович зітхнув, розглядаючи листочок, і тихо сказав: “Спливають літа, друже, спливає наше життя... Осінь. Поглянь, – і підніс до мене листочка. – Кожен листочок, як вірш, як поетична мініатюра для душі, для роздумів. А їх он скільки на кожному дереві. І така вся природа... вся, як вічний Божий храм поезії”.

Що то лірик: він завжди і скрізь залишається ліриком – чутливим, ніжним, безкорисливим, і покликання його – словом вчити людей бачити і відчувати красу природи, красу життя, творити добро й нести світло. У ті хвилини я гостро відчував, що душа Валери від часу нашого знайомства не тільки не споважніла, не втомилася під вантажем щоденних клопотів, а залишилася такою ж чистою й окриленою, як і була, ставши на щабель виразнішою і гострішою в своїй чутливості від пережитого.

Валерій Кирилович належить до поколінь тих людей, яких нині іменують “дітьми війни”. Батько загинув на фронті, виростав з мамою-вдовою і все, що він має, що заслужив у своєму подвижницькому й науковому житті – добуто без будь-чєїї підтримки, клопотань і хабарів, все досягнуто власним розумом, талантом, силою волі і прагненнями. Як не доводилося тяжко – не зламався, не відступив, не збочив на манівці, а вистояв і переміг, здобув те, до чого мав поклик душі.

Як і багато хто, я так і не змирився, досі не можу повірити, що його немає серед нас, немає його добрих, веселих очей, його щирої, доброзичливої і люблячої людей і життя душі, його глибокого розуму й життєвої мудрості. Здається, він тут, серед нас, тільки десь відлучився на хвилику у справах. Він любив сім'ю, любив дружину Олю, сина Юру, невістку Любу, внучку Єлизавету, любив сонячною, світлою, незгасаючою ні на мить любов'ю. Опікувався ними, радів їхнім успіхам. Усі роки, до останнього подиху, сім'я була святом його душі, духовним затишком і вірою, що все краще, чим він був багатий, чим жив – повториться у них.

До його могили приходять студенти, приносять квіти... Приходять за велінням шанобливого серця. Стоять у мовчанні і ніби просять напутнього слова, поради й благословення добре навчатися, досягти глибини науки, хочуть бути схожими на нього. Як багато те їхнє мовчання біля могили улюбленого педагога й наставника говорить про Валерія Кириловича як людину, поета, науковця і патріота України.

Юрій Лега,
*ректор Черкаського державного технологічного
університету, доктор технічних наук, професор,
заслужений працівник освіти України*

ЖИТТЯ, ВІДДАНЕ УКРАЇНІ

Не кожному Бог дає активне, сповнене творчого неспокою життя. Та ще й дозволяє реалізувати світлі задуми і прекрасні плани. Життєвий шлях Валерія Кириловича Шпака виявився саме таким. Він є взірцем для тих, хто мріє присвятити себе науці й служінню людям – на благо рідної України, в ім'я її розвитку і прогресу. У Валерія Кириловича щасливо уживалися дві стихії: він не лише вмів видавати “на гора” власні ідеї, а й ніколи не пропускав нагоди щиро порадити ідеям, які народжувалися в його колег-науковців. Кажуть, що фізики і лірики дуже рідко розуміються між собою, однак це помилкове твердження. У стінах нашого університету завжди пам'ятатимуть рівень взаєморозуміння між професорсько-викладацьким складом ЧДТУ і доктором філологічних наук, професором, академіком кількох академій, заслуженим працівником освіти України, деканом лінгвістичного факультету Валерієм Кириловичем Шпаком. Цій людині були однаково притаманні як висока професійна підготовка, так і чудове володіння педагогічною майстерністю, як широка

ерудиція вченого, так і загальна культура. Перелічені якості дозволяли Валерію Кириловичу бездоганно вибудовувати навчальний процес, мати незаперечний авторитет не тільки серед маститих вчених, а й рядових співробітників та студентів університету.

Звертаючись до непересічної постаті Валерія Кириловича Шпака як вченого, обов'язково слід наголосити на його вмінні згуртовувати навколо себе колег-однодумців і буквально надихати їх на здійснення благородних цілей і завдань. До нього особливо тягнулися початкуюча наукова молодь, котра бачила у Валерії Кириловичі справжнього наукового лідера, причому не забронзовілого й недосяжного, а напрочуд доступного і щирого у спілкуванні, а ще – доброго душею. Не випадково свого часу на кафедрі прикладної лінгвістики сформувалася потужна наукова школа з числа його вихованців, яка вже через кілька років дала Україні чимало кваліфікованих дослідників у галузі американістики. Пригадується, що започатковувати її Валерій Кирилович почав ще у 1991 році, відразу після того, як при кафедрі іноземних мов було відкрито аспірантуру за фахом “Література зарубіжних країн”. Невдовзі за його редакцією та керівництвом саме вихідці з його наукової школи створили кілька блискучих підручників з практики перекладу та вивчення англійської мови, якими до цього часу користується вся Україна.

Уже ближче до наших днів під керівництвом Валерія Кириловича Шпака на лінгвістичному факультеті було розроблено низку наукових тем, зокрема таких, як “Розробка форм і методів інтенсифікації процесу навчання іноземної мови у технічному вузі на сучасному етапі розвитку міжнародного співробітництва”, “Дослідження та розробка високоефективних методів викладання іноземної мови для аспірантів та наукових кадрів”, “Теоретичне обґрунтування концепції та вироблення форм і методів викладання ділової англійської мови як іноземної”, “Теоретичне обґрунтування концепції та розробка форм і методів практики перекладу для

студентів мовних спеціальностей”. Він є автором монографій “Історія американської поезії ХХ століття” (1989 рік), “Американская поэзия ХХ века. Основные направления развития” (1991 р.), а також багатьох наукових і науково-публіцистичних статей. Написані ним підручники відзначені грантом Д. Сороса. До його відомих навчально-методичних видань належать “Інтенсивний курс практики розмовної мови” (1991 р.), “Англійська мова” (1995 р.), “Англійська мова для повсякденного спілкування” (1999 р.), “Англійська мова для економістів і бізнесменів” (2000 р.). Усі ці книги побачили світ у київському видавництві “Вища школа” і використовуються студентами ВНЗ усієї України.

Не можна бодай коротко не згадати про його літературні надбання. Як самобутній поет, В. Шпак заявив про себе передусім вагомою добіркою віршів “Листи до друзів” у колективній збірці (1989 р.) та поетичною книгою “Серпневий зорепад” (2000 р.). Викликає захоплення і його невтомна праця в царині літературного перекладу. Він відкрив для українських читачів видатних англомовних письменників Томаса Еліота і Томаса Макграта. У творчому доробку Валерія Кириловича також півсотні літературно-критичних статей, у яких досліджується сучасний літературний процес в США та Англії.

Як ректорові, мені особливо приємно відзначити особистий внесок Валерія Кириловича у створення лінгвістичного факультету. Поява нового факультету не була спонтанною, він виокремився з факультету економіки і управління, узявши під своє крило відразу п’ять кафедр: прикладної лінгвістики, теорії та практики перекладу, іноземних мов, української мови, загального мовознавства. У кожній були не лише свої методичні та наукові традиції, а й притаманні кожній кафедрі здорові амбіції. Валерій Кирилович у короткі терміни зумів поєднати, здавалося б, непоєднуване, делікатно вирішив питання “притирки” і націлив колектив на продуктивну працю.

Створення цілого гуманітарного факультету в технічному ВНЗ виявилось на часі з усіх аспектів. Уже протягом першого року діяльності авторські колективи під загальною редакцією професора Шпака видали серію навчально-методичних посібників для студентів лінгвістичних спеціальностей, що були дуже схвально сприйняті в освітянських колах. З ініціативи Валерія Кириловича традиційним стало проведення в університеті всеукраїнських наукових філологічних конференцій з проблем сучасної лінгвістики та світової літератури. Започаткував професор також випуск щорічного збірника наукових праць з іноземної філології, який був затверджений ВАК України як фахове видання. Завдяки старанням Валерія Кириловича сьогоднішні випускники лінгвістичного факультету отримують не тільки дипломи спеціалістів з прикладної лінгвістики: маючи їх, вони також можуть працювати викладачами англійської, німецької та французької мов. “Майбутній фахівець, – говорив Валерій Кирилович Шпак, – це не тільки перекладач у загальновідомому розумінні цього слова, а й перекладач, який володіє основами науково-технічних та економічних знань, говорить на “ти” з сучасною комп’ютерною технікою. Все це разом відкриває перед випускниками широкі можливості стати повноцінними спеціалістами і працювати перекладачами та викладачами не лише в Україні, а й за кордоном”.

Доречно буде сказати, що ще в 1992 році зусиллями професора Шпака та його колег на кафедрі прикладної лінгвістики була створена аспірантура. Особисто Валерій Кирилович дав путівку у наукове життя не одному пошукувачу, чимало молодих науковців – послідовників талановитого вченого – працює в ЧДТУ, на тому ж таки лінгвістичному факультеті, продовжуючи справу його життя. Вже більше як п’ять років минуло відтоді, як перестало битись серце цієї світлої людини, але його добрі справи продовжують жити, вони житимуть довго – і це головне.

Валентин Лазуренко,
помічник ректора ЧДТУ з гуманітарної освіти та
виховання, доктор історичних наук, професор

ПАТРІОТ РІДНОЇ ЗЕМЛІ

У реальному житті зустріти науковця й поета в одній особі доволі складно. Тим не менше доля звела мене саме з такою людиною. Трапилося це в 1998 році, коли я вступив на навчання до аспірантури ЧДТУ. З перших хвилин професор Шпак полонив мене кипучою енергією, розумом, сердечністю, тонким гумором. Згодом, працюючи помічником ректора з гуманітарної освіти та виховання, я зробив для себе остаточний висновок, що університету дуже пощастило з такою непересічною особистістю як Валерій Кирилович Шпак. З усіх його рис одну хочу виділити особливо. Він щиро любив Україну, її калинову мову, традиції та звичаї, самотні культуру. Не було жодного випадку, щоб Валерій Кирилович, пославшись на занятість, відмовився від пропозиції Центру культури та виховання ЧДТУ взяти участь у тому чи іншому просвітницькому заході. Особливо цінними були його виступи з питань національного виховання. Не можу не привести і таку деталь – в університеті і поза його стінами Валерій Кирилович користувався лише українською мовою, незалежно від того, хто був його співбесідником – маститий вчений чи простий студент. Що він є не примарним, а справжнім патріотом я переконався, прочитавши ось цього вірша:

*На довіри руїнах
Зводять очі до неба.
Кожен любить Вкраїну,
В ній нікого, крім себе.
Кожен б'є себе в груди:
“Україночко – нене”,
Щоб пропхатися в люди*

*Та напхати кишені.
Чом раніш не зринали
З кабінетів надійних,
Патріоти ж конали
У сибірських обіймах...
Де були Ви, панове,
Запитати вас мушу, –
Коли крали в нас мову
І калічили душу?
Не ідіть на спокусу,
Не одурюйте неньку.
Не грішіть проти Стуса
Й Василя Симоненка,
Бо болять Україні,
Їхні муки святії.
На довіри руїнах –
Не вбивайте надію.*

“Серпневий зорепад”

Часто Валерій Кирилович сам ініціював проведення зустрічей з відомими письменниками, артистами, журналістами, громадськими діячами. Запам'яталася одна з таких зустрічей, яка відбулася у травні 2007 року. Зі творчим звітом до студентів і викладачів завітав черкаський прозаїк і драматург, заслужений діяч мистецтв України Сергій Лукович Носань. Спочатку передбачалося, що захід буде вести хтось з аспірантів-лінгвістів, однак знагодився Валерій Кирилович і сказав, що розповідь про творчість Носаня сам. Чи варто було говорити, що це був за творчий вечір! Чи не вперше присутні довідалися, що колись давно Шпак і Носань – студенти Черкаського педінституту – разом торували шлях у велику літературу, зуміли пронести свою творчу і чисто життєвську дружбу через десятиліття.

Не виходить із пам'яті презентація в університеті поетичної книги Валерія Кириловича під назвою “Серпневий зорепад”. В актовому залі не було де яблуку впасти. Улюбле-

нець студентів майже дві години тримав присутніх у душевній напрузі, читаючи їм свої вірші. Мене, тоді ще молодого аспіранта, особливо вразили наступні його рядки:

*Хто ні раз не літав,
Той ніколи не падав.
Хто нікуди не йшов,
Той нікого не стрів.
Хто не вірив,
Не зна той і зради.
Просто кволо по світу брів...*

“Сергнєвий зорепад”

... Немає сьогодні з нами вченого зі світовим ім'ям і знаного в Шевченковому краї поета. Однак залишилися після нього кращий в Україні лінгвістичний факультет, безцінна наукова спадщина, книга поезій, вихованці, колеги, друзі. Допоки вони є – Валерій Кирилович буде завжди поряд. З доброю посмішкою на устах...

Григорій Голиш,
*директор наукової бібліотеки ЧНУ ім. Б. Хмельницького,
кандидат історичних наук, доцент*

ВІН САМ ТВОРИВ ВИСОКУ ДОЛЮ

Життя кожної людини – то своєрідний атом неосяжної вічності, і на її тлі воно безмірно й мікроскопічно мале. Усі ми уподібнюємося мандрівникам, які рухаються у відведеному нам долею часовому проміжку від пункту Н (народження) до пункту С (смерті). Людське життя схоже на іскру, яка вилетіла з багаття, спалахнула на коротку мить у темряві й відразу ж згасла. Та коли йдеться про людей великих і непересічних, цей спалах осяває земне буття на довгі роки.

До цієї славетної когорти достойників належить і Валерій Кирилович Шпак, життєва зоря якого згасла в 2008 році у високості злету, проте її яскраве проміння світить нам і донині. Своїм багатоманитим життям він заслужив право на народну пам'ять і безсмертя. Давньокитайський філософ Лао-цзи підкреслював: “Хто помер, але не забутий, той безсмертний”.

Я вдячний долі, яка подарувала мені високу честь і ні з чим незрівнянну радість спілкування з цією душевною окриленою й екстраординарною особистістю. Нас пов'язувало багаторічне товаришування, яке згодом вилилося у щирі й теплі дружні стосунки. З Валерієм я познайомився на початку далеких-близьких 1970-х років, а звів нас його величність випадок. Нам випало з ним працювати літньої пори в піонерському таборі “Чапаєвець” на Золотоніщині, там Валерій виконував обов'язки вихователя, а я – фізкультурного керівника.

Він відразу привернув мою увагу насамперед своєю щирістю, неординарністю мислення, дотепністю, природною комунікабельністю. Валерій не стомлювався каламбурити, сипав свіжими анекдотами, майстерно переповідав усілякі кумедні життєві історії. Часом кепкував з окремих своїх колег, але робив це якимось по-доброму, дуже делікатно і в межах пристойного. У нього була особлива внутрішня енергетика і якась магічна притягальна сила, тому спілкування з цим напрочуд жвавим чоловіком було завжди бажаним і цікавим.

Валерій тоді займався щоденним ранковим бігом. Він постійно спонукав і мене на цей фізкультурний “подвиг” типовим зверненням: “Ну що, побіжимо?” Відтоді ця звичка розпочинати черговий день розминкою залишилася в мене на довгі роки.

Після гамірного робочого дня Валерій усамітнювався в табірній піонерській кімнаті, діставав портативну друкарську машинку і до глибокої ночі передруковував свої вірші, готуючи свою першу поетичну збірку. До речі, вже на той

час він був знаним на Золотоніщині молодим поетом. Його щирі, метафоричні, сповнені філософського змісту вірші частенько з'являлися на шпальтах місцевої періодики. Усім його читачам стало зрозуміло, що поет-початківець дійсно має “в серці те, що не вмирає”. У той ранній період творчості Валерія й з'явився досить змістовний та об'ємний “Золотоніський цикл” поезій.

У мою пам'ять назавжди вкарбувалися деталі народження його глибокого й одного із найбільш довершених творів того періоду: балади “Окриленість”. Якось я похвалився Валерію про те, що опублікував у районній газеті об'ємного нариса і отримав за це свій перший, скільки-небудь значний гонорар (аж 20 карбованців, що на ті часи було не так уже й мало!). У властивій йому ненав'язливій манері він натякнув на те, що, мовляв, перший гонорар бажано було б пропити, бо інакше наступних вже не буде. Я приставав на цю пропозицію, приїхав до Золотоноші і ми з Валерієм добряче “посиділи” в тамтешньому ресторані “Весна”. Потім він мене довів на рамі свого велосипеда до автовокзалу і посадив на рейсовий автобус. А вже наступного вечора Валерій мені зателефонував і повідомив, що під враженням перечитаного ним мого нариса (у ньому йшлося про колишнього учня Чапаєвської школи, льотчика-гастеллівця О. Т. Романенка) він буквально на одному подиху написав баладу про героя. А презентація нового твору золотоніського поета відбулася невдовзі в стінах Чапаєвської школи, де я організував зустріч учнів мого класу з матір'ю гастеллівця Ольгою Василівною Романенко. Запрошений на цей захід Валерій Шпак прочитав свою нову баладу і треба було бачити, настільки її проникливі рядочки запали в душі й серця юних...

Валерій тоді працював учителем англійської мови Золотоніської школи-інтернату і вже тоді виявився його неабиякий хист кваліфікованого педагога, тонкого психолога, умілого організатора, мудрого наставника учнівської молоді. Мені пощастило побувати на декількох його уроках і я був вражений

умінням молодого вчителя створювати по-домашньому теплу атмосферу уроку та забезпечувати його високу ефективність завдяки застосуванню інноваційних методів навчально-виховної роботи. І ще одна пікантна деталь: у нього, тоді ще зовсім молодого й гарного чоловіка, була закохана мало не вся жіночо-дівчача половина школи-інтернату. Та він ніколи не розмінював своїх почуттів, дотримуючись ним же сформульованого в одній з поезій credo:

*Я люблю всіх жінок безмежно,
Бо кохаю тебе одну.*

“Серпневий зорепад”

Валерій тоді вже був одружений, та проте довірливо-теплі стосунки з його дружиною Тетяною, м'яко кажучи, не склалися. На мій, хай і сторонній погляд, вона не могла зрозуміти його глибокої душі, відверто скептично ставилася до творчих пошуків чоловіка, нещадно кепкувала з приводу його поетичних одкровень та перших наукових публікацій. Звісно, ніщо так не руйнує родинних стосунків, як відсутність спільних інтересів. Згодом у сім'ї з'явилася й донька, яку до безтяти любив Валерій. Проте народження довгоочікуваної первісточки так і не зцементувало родинного життя, котре вже почало давати тріщини. Суперечки між подружжям ставали дедалі частішими, а взаємні докори – дошкульнішими. Така нестерпна атмосфера вдома дуже пригнічувала Валерія, спричинила великі морально-психологічні страждання. Він дедалі більше усвідомлював свою життєву помилку, бо вже очевидним було, що дружина не може стати йому справжньою супутницею життя й однодумцем.

Та попри сімейні негаразди Валерій уперто працював над власним самовдосконаленням. Саме в Золотоноші були започатковані наукові студії майбутнього академіка. Він став пошукувачем Інституту літератури АН УРСР і, як людина екстраординарна, обрав темою своєю дисертаційної роботи творчість Т. Еліота* – американського поета-модерніста,

* Т. С. Еліот (1888-1965) – лауреат Нобелівської премії з літератури (1948 р.).

якому дуже симпатизував. Звісно, обраний предмет дослідження був доволі дискомфортним, бо в умовах тотального панування соцреалізму до симпатиків “буржуазної літератури” з її “вивертами” влада ставилася доволі насторожено. Проте Валерій на ці ризики не зважав і наполегливо працював над дослідженням. Я ще тоді ознайомився з першими науковими напрацюваннями Валерія і був приємно здивований їхньою глибиною, аналітичністю, свіжістю.

Ще на початку 1970-х Валерій захопився й літературним перекладом. Перекладав з англійської і, звісно ж, віддав перевагу американській модерністській та сюрреалістичній поезії. Його переклади були помічені в літературних колах і належно оцінені як доволі довершені й адекватні за змістом автентичним оригіналам.

Непросто складалися відносини молодого поета і науковця з місцевою владою. Він відверто недолюблював компартійне начальство, постійно чіпляв сановним чиновникам симоненків ярлик “нікчемних дурнів вельможних”. Слід підкреслити, що ця антипатія носила взаємний характер. Бо, звісно, можновладців драгували розум та популярність учителя, відвертість його висловлювань, незалежність мислення та поведінки. Як людина з відкритим забралом та розвиненим почуттям протесту проти будь-яких виявів соціальної несправедливості, Валерій не міг закривати очі на усіякі владні викрутаси. Не обмежуючись локальною критикою, він навіть наважився написати про владні махінації до центральної компартійної газети “Правда”. Відтак на її шпальтах з’явилася відповідна стаття про перипетії розподілу дефіцитних товарів у Золотоноші та про не вельми законні обладки у цій сфері місцевих чиновників. Названий матеріал мав значний громадський резонанс і, звісно, викликав неприховану ненависть райкомівських працівників до новоявленого “золотоніського Дон-Кіхота”, прагнення за зручної нагоди йому помститися.

Була й ще одна причина такого ставлення можновладців до В. Шпака. То був час “полювання на націоналістичних

відьом”, розправ з національно орієнтованими людьми. Молодий поет і своїм стилем життя, і творчістю із властивою йому мужністю й послідовністю постійно демонстрував свою доконечну українську налаштованість, пристрасним словом боровся з русифікаторами-українофобами, читав і розповсюджував дисидентську літературу. З цієї причини (як стало відомо пізніше) він постійно перебував у центрі уваги недремного ока органів КДБ.

Зрештою, влада таки дочекалася приводу для розправи з опозиціонером Валерієм Шпаком. За безпідставними обвинуваченнями в “поведінці, несумісній з нормами комуністичної моралі” його було виключено з партії, звільнено з роботи у школі-інтернаті. Інститут літератури також поспішив позбавитися від опозиційного владі пошукувача. Майже одночасно з цими крутозламами в службовій сфері, зрештою, зазнало повного краху й сімейне життя Валерія: він розлучився зі своєю дружиною, а відтак через її ненависну затятість втратив можливість спілкуватися із улюбленою донечкою.

Настав найтяжчий період його життя: час депресії, розчарування, безнадії. То був чи не єдиний момент, коли я його побачив пригніченим, розгубленим і якимось згаслим. Та це тривало недовго, адже Валерій не з тих, хто здавався, пасуючи перед життєвими обставинами. Завдяки своїй незламній силі волі і цілеспрямованості, він, децю оговтавшись від безжалісного удару долі, відразу узявся долати цю чорну смугу свого непересічного життя. Адже поет жив за таким переконанням:

*Ми творимо самі високу долю –
Повторювати буду хай і всоте:
Опустиш крила – каменем додолю,
Окриленість тримає на висотах!*

“Серпневий зорепад”

Його окрилена душа, яка не зачерствіла від випробувань, а, навпаки, наповнилася добром і духовністю, винесла згодом опального поета на висоти суспільного визнання. Валерію

знову, по суті, довелося починати з нуля якраз у селі Дубіївка, де він народився, звідки вийшов на хрещату дорогу життя. У рідному селі, як він жартома говорив, у цьому “ностальгійному засланні”, він працював учителем, писав свою кандидатську дисертацію вже за новою темою, творив поетичне слово, черпав з отчої землі насагу для нових життєвих злетів.

Саме в рідній Дубіївці чекала на нього й справжня Муза, його велике кохання, місцева “мавка” Ольга. Серцем відчув Валерій, що нарешті зустрів саме ту, єдину й неповторну. Зіграли скромне весілля, і відтак у Валерія з’явилася справжня соратниця і подруга на все життя, що залишилося. Пам’ятається, я, вітаючи наречених з цією подією, і претендуючи на певне пророцтво, сказав на їхньому весіллі таке:

Хай в мене хисту поетичного катма,

Дарма!

Римуються оці слова:

Щаслива Шпакова доля

У йменні ніжнім і ласкавім –

ОЛЯ!

І дійсно, їхній шлюб був благословенний небесами. Я рідко зустрічав родини, в яких би панувала така гармонія, щирість і душевність, як у Шпаків.

Попереду було послідовне сходження Валерія щаблями самовдосконалення, мов з рогу достатку посипалися творчі успіхи, ступені, звання, посади, титули, вершини. І, здавалося, не було такого життєвого Евересту, який би не підкорився цьому достойнику. Він завжди знаходився на бистрині життя, не міг нічого робити в півсили, був максималістом за життєвою філософією й конкретною діяльністю, віддавав себе справі сповна. Вочевидь, це цілком узгоджувалося з розмислами знаменитого римського імператора-філософа Марка Аврелія: “Живи так, немовби ти зараз повинен розпрощатися з життям, немовби час, залишений тобі, є несподіваним подарунком”.

Валерій Шпак жив потужно, “натхнено і мудро творив ходу”. Він був працьовитий до невсипучості, йому була

притаманна нестримна жадоба знань, допитливість, небайдужість, неспокій серця, неординарність мислення. Він усвідомлював, що істинно людське безсмертя, за словами англійського філософа Френсиса Бекона, полягає “у діяннях, славі, і заслугах”.

Валерій Кирилович володів розвиненими почуттями власної гідності та самоповаги, проте залишався людиною скромною і ніколи не хизувався своїми успіхами. Відомий в Україні вчений, педагог, організатор освіти, фундатор чи не першого в Україні лінгвістичного факультету в технічному ВНЗ, він не страждав нарцисизмом, пам'ятаючи застереження французького мислителя Мішеля Монтеня, що “надмірна повага до себе спричиняє стільки ж зла, скільки й недостатня”. Шпак часто з цього приводу цитував поетичну сентенцію Василя Симоненка:

*Навіщо бундючитися пихато,
Грїться в похвалах?
Слова не ртуть:
Мало великим себе уявляти,
Треба великим буть.*

Була у Валерія ще одна риса, котра рельєфно й вигідно вирізняла його на фоні інших людей. Він терпіти не міг пристосуванців-хамелеонів, що, змінюють свій “колір” залежно від умов. Вчений і поет ішов своєю життєвою дорогою з гордо піднятою головою, не лавіруючи, не блукаючи манівцями, постійно демонструючи свою незалежність і самостійність у прийнятті рішень, уникаючи компліментарної реверансності у стосунках з начальством.

Валерій Шпак мав надзвичайно щедрю душу, він опромінював усіх довкола себе живодайним світлом свого інтелекту й духовності. Власному духовному становленню я багато в чому завдячую саме моєму другові. До заданої ним високої життєвої планки я завжди намагався тягнутися, долаючи нелегкі перепетії свого самопроекування й самовдосконалення. Завдяки Валерію я закохався в поетичне

слово: він передав мені ще на початку 70-х рр. збілочку про-низливо-правдивих і щемливих віршів Василя Симоненка. До речі, в той період твори великого поета були під фактичною забороною і дістати їх було практично неможливо. Валерій дав мені прочитати і ще кілька “заборонених” тоді книг, зокрема роман Олеся Бердника “Чаша Амрїти” (автора звинуватили в містицизмі), книгу Івана Білика “Меч Арєя” (владу не влаштувало трактування автором давньої історії України), а також машинописний передрук праці опального Івана Дзюби “Інтернаціоналізм чи русифікація?”.

Валерій познайомив мене зі своїми соратниками по літературному цеху, відомими духовнотворцями Шевченкового краю – Миколою Негодою, Костянтином Світличним, Іваном Дробним, Петром Линовицьким, Сергієм Носанем, Миколою Озїрським, Марком Вейцманом та іншими. Спілкування з цими відомими людьми значною мірою визначили мій світогляд та життєву філософію.

У моїй особистій бібліотеці чільне місце займають книги мого друга Валерія Шпака, їх близько десятка: збірки поезій, монографії, навчальні посібники. Пам’ятаю, в 1974 р. він з неприхованою радістю і гордістю подарував мені свою першу (колективну) збілочку “Повнолітня”, підписавши її напрочуд просто: “Побратимові по духу Грицеві Голищу”. На моє глибоке переконання, його поетична творчість – то помітне явище в духовній історії Черкаського краю. Певен, що якби Валерій не віддав перевагу академічній науці, а зосередився винятково на поезії, ми б мали в його особі самотнього майстра слова національного масштабу.

Окремо слід сказати про Валерія як про друга. Він був надійним другом, завжди готовим прийти на допомогу, з ким можна було йти в розвідку. Приймаючи чергове важливе для себе життєве рішення, часом перебуваючи в ситуації витязя на розпутті, я неодмінно звертався до Валерія і одержував його мудру пораду, а часом – і розраду. Ми часто з ним зустрічалися з різних приводів, зв’язувалися по телефону,

листувалися. У моєму особистому архіві є кілька його щирих, часом написаних у поетичній формі листів, їх я бережу як дорогу реліквію. Серед них і таке віршоване звернення, що згодом побачило світ у його збірочці:

*Тож і в radoцax і в тузі,
Без улесливої хули
Ви заходьте до мене, друзі,
Лиш би справжніми Ви були!*

“Серпневий зорепад”

Людина високоморальна й цільна, Валерій терпіти не міг фальші в міжособистісних стосунках і над усе боявся так званих ситуативних друзів. Він часто повторював відому східну мудрість: “Поганий друг – мов тінь: у сонячну погоду він від тебе не відстане, а в погану його й не знайдеш”.

Валерій Шпак проорав надзвичайно глибоку борозну в новітній історії України. Засіяна добірними зернами багатогранного таланту, його творча нива дає щедрі сходи, котрі будуть служити українському народові довгі роки. Тож пам'ятаймо про кращого з людей завжди!

Олександр Заїка,
*старший викладач кафедри
туризму та готельно-ресторанної справи ЧДТУ*

ГОСПОДЬ ТАК ВИРІШИВ...

Третій день іде дрібний осінній дощ. Небо вкрите важкими сірими хмарами. Листя дерев про щось перешіптуються з вітром, який періодично кидає на них холодні потоки. Плачуть ніжні берізки, могутні дуби, стрункі клени, тендітні каштани. Сховавшись під парасольками, кудись поспішають перехожі. Їм немає ніякого діла до людини в спортивному костюмі й кросівках, яка, як завжди, пробігла свої тридцять кілометрів і, змокши до нитки, повертається до рідної

домівки. Це – я. Вдома на мене чекають теплий душ і міцна кава. А ще – спогади про НЬОГО.

Мені не обійтися без відеокасети, де записаний концерт, присвячений жінкам лінгвістичного факультету. Професор Шпак виходить на сцену і читає власний вірш, написаний англійською мовою під час заокеанського відрядження. Аудиторія сприймає поезію на “біс”. Тією ж мовою великого Шекспіра Валерій Кирилович зізнається: “Я написав цей вірш багато-багато років тому, коли був ще молодий і красивий (зараз тільки красивий), працюючи у Джоржтаунському університеті США. Першими моїми слухачами були американські жінки, які потім мене розцілювали. І не стільки за вірша, скільки за фразу, що у світі немає поганих жінок, є тільки красиві, дуже красиві та дуже-дуже-дуже красиві”. І далі продовжив материнською мовою: “У мене поняття жіночої краси з’явилося раніше, аніж я пішов до школи. А було це так. В один із днів мати послала мене до магазину купити гасу, вручивши для цього бутля і кілька дрібних копійок. По дорозі зустрівся з ватагою хлопчаків, які підбили погратися з ними у піску. Гра так захопила, що я не відчув, як з нагрудної кишені висипалися копійки. Пропажа виявилася, коли продавщиця, наливши у бутля гасу, попросила за нього заплатити. Відтак додому мені довелося повертатися не тільки без гасу, а без бутля, якого я ненароком розбив, виходячи з магазину. Заходжу в хату, мати сидить біля столу, у неї красиве й радісне обличчя, нарешті синок приніс гасу і можна буде заправити лампу, бо от-от почне темніти. Найперше, що мені подумалося, мати зараз візьме лозину і проведе зі мною сеанс домашнього виховання. Однак цього не сталося. Побачивши, що я прийшов ні з чим, мати гірко заплакала. Це були сльози безвиході і розпуки, які вразили мене, як блискавка у грозу вражає самотнє дерево посеред поля. Я підійшов до матері і, обнявши, прошепотів: “Мамо, не плач, коли я виросту, то куплю тобі цілу цистерну гасу, ти світитимеш ним, скільки захочеш, і бачитимеш все, що є на

білому світі”. Купляти цистерну гасу мені не довелося – на зміну примітивній лампі прийшла електрика. Світла у нашій з мамою хаті з’явилося багато. Однак я до цього часу відчуваю себе винним перед нею за той вчинок”.

Тільки людині Господь дав велику здатність любити і проносити свою любов крізь усе життя. Відчуття прекрасного приходять до людини несподівано і проймає немов струмом. Яюсь, вийшовши у заметіль надвір, я побачив обліплену снігом дівчину, і буквально через хвилину-другу на папір лягли такі рядки:

*Йшло таке засніжене
Не пещене, не ніжене
Дівчатко молоде.
А сніг кружляв розвіяно
І грався з її віями,
Вустами, наче квітками.
Її ніхто нізвідки ще
Ніде – ніде не жде.
Спішила на побачення,
І з першим снігом білим
Ніким ще не побачена
Краса її несміла.
І мило до нестями
Ловило сніг вустами,
Аж личко розцвіло.
А сніг упав – розтанув,
Відчувши губ тепло.*

“Серпневий зорепад”

У 1995 році моя мама святкувала свій ювілей. Я попросив Валерія Кириловича написати кілька слів присвяти. Він охоче погодився і експромтом видав “на гора” такі рядки:

*Шановна Оксано Миколаївно!
Летять роки, мов білогриві коні,
Та залишають спогадів лиш дим...
То не біда, що сиплять сніг на скроні,*

*Аби лиш серце було молодим,
Та Ви не марно прожили ті роки,
Зростили людям козака Сашка.
За його душу – добру і широку
Уклін Вам від професора Шпака!*

Не знаю чому, але тільки мені він повідав історію написання одного з найдраматичніших своїх віршів. “Було це, друже, у місті Тальному, куди я приїхав, щоб зустрітись з донькою. Зустріч відбувалася у місцевому готелі. І, уявляєш, я нічого не міг вдіяти: доньку так налаштували проти мене, що вона була, мов зомбі. Не хотіла ні говорити, ні слухати. Зовсім мене не сприймала. Це була стіна, яку годі було й думати пробити. Защеміло в мене серце. А тут – гроза... Підійшов я до вікна, притулився до холодної шибки і – ти не повіриш: в голові самі стали народжуватися рядки:

*По шибці дощ, мов по щоці сльоза,
Що виболіла і переболіла.
І стало тихо в цілім світі білім,
Відлементіла зморена гроза.
Я більше вже тобою не болю,
Чужу й забуту здалеку не кличу.
І стерлося із пам'яті обличчя,
Нема причини більше для жалю.
За все добро ти відбулася злом,
А я зоставсь на березі далекім,
Немов забутий усіма лелека
З простреленим байдужістю крилом.
Здавалось, висота не по плечу,
Але ж довкола стільки було неба!
І я злетів – до тебе і від тебе.
Чим далі ти – тим вище я лечу!”*

“Серпневий зорепад”

... Нехай же летить у небесній далині світла Ваша душа, шановний професоре!

Володимир Даник,
*член Національної спілки письменників України,
старший викладач кафедри радіотехніки ЧДТУ*

МИ ВСІ В ЖИТТІ – ХОЧ ТРИШЕЧКИ... ІКАРИ!

Про лірику Валерія Шпака

Можна давати дуже різні визначення такому явищу, такому (без найменшого перебільшення!) диву, яким є поезія. Визначення, які до кінця не вичерпують її трепетну і животворну суть. Ну, хоча б таке: поезія – це вірші чи лише поетичні рядки, до яких ти, читачу, повертаєшся знову і знову – і не внаслідок якихось прагматичних обставин, а за велінням власної душі.

Бо поезія – це не тільки версифікаційне вміння. Це ще й масштаб особистості поета, що стоїть за написаними віршами. Це ще і та непроста, бурхлива епоха, що відчувається в кипінні схвильованих рядків!

Згадуємо про Валерія Кириловича Шпака, якого, на жаль, уже нема поруч з нами, як про істинного інтелектуала, літературознавця, як про відомого вченого, як про людину, добре знану в освітянських і наукових колах України та за її межами. А вірші, ним написані, коли їх у черговий раз перечитати, вкотре відкривають перед нами його духовну висоту, його глибоку любов до України, його співучу і так до кінця і не виспівану щирю закоханість у рідний Шевченків край, де жив, любив і творив поет. Поет і академік – в одній особі...

Бо доля сповна зуміла наділити цю непересічну особистість як здатністю до наукового пізнання цього такого непростого й незрозумілого світу, так і щирістю серця, умінням словом – як спалахом! – осягнути і всесвіт власної душі, і незбагненні глибини інших людських душ! Отож,

уважно перечитаймо ще раз поетичні рядки Валерія Шпака, аби знову спрагло озватися до них схвильованістю серця і небайдужістю дум і поривань.

Добре поїздивши по світу, поет завжди гостро відчував, а де ж воно, де глибоке коріння його власної душі, тому й писав завжди у своїх проникливих ліричних сповідях про рідну землю, про щедрих душею, працьовитих людей, що живуть на цій землі і писав від щирого серця:

*Село моє, село зеленочубе,
В чім тихої краси твоєї суть?
Тут люди, тут живуть красиві люди,
Тут орачі й філософи живуть.*

“Серпневий зорепад”

Поет гостро відчував свою духовну близькість і до рідного краю, і до людей, що живуть у ньому. Тому і сприймаються не як велемовна декларація, а як щось відверте і природне, слова про тих людей, що жили поруч, людей, яких митець знав роки й роки:

*Приймаю, як найвищу нагороду,
Цей щирий потиск дужих їхніх рук.*

“Серпневий зорепад”

Бо митець добре знав, яка ж вона непроста – праця хлібороба, тому й писав з таким щирим хвилюванням і трепетною любов'ю:

*Пам'ятаю: у кожній зернині –
Піт і праця мого села.*

“Серпневий зорепад”

Наприкінці восьмидесятих років минулого століття у бібліотеці машинобудівного заводу в Черкасах активно працював літературно-мистецький клуб “Олімп”, де збиралися люди, залюблені у поезію, живопис, музику. Душею клубу і невтомним організатором його вечорів була Віра Якимівна Водолад, що очолювала колектив бібліотеки, а її колеги-бібліотекарі їй, звісно ж, невтомно допомагали. Мені не раз доводилося бувати на засіданнях клубу, а одне з них, у якому брав участь і Валерій Кирилович Шпак, добре запам'яталося.

Поет читав присутнім свої вірші. Вони хвилювали, змушували замислитися, а один з них, про батька, що не повернувся з війни, справив на слухачів найсильніше враження.

У клубі “Олімп” не тільки знайомилися з усім цікавим і новим у мистецтві, а й жваво спілкувалися. Я тоді уперше побачив Валерія Кириловича, і він мені запам’ятався не тільки як неординарний поет, а і як цікавий співрозмовник, людина дотепна, людина, що немало у житті бачила й немало могла розповісти.

Зокрема, Валерій Кирилович з посмішкою розповідав схожий на анекдот реальний випадок, що стався, як він казав, з одним із його друзів. Випадок цей досить промовисто показував, наскільки заполітизованою в той час була літературознавча наука і наскільки залежали ті чи інші обставини та й просто людські долі від рвучких ідеологічних вітрів тогочасної епохи. Друг Валерія Кириловича готував докторську дисертацію, присвячену американській поезії. У дисертаційній роботі розглядалася робітнича поезія двадцятих років ХХ століття. Робота була серйозна, вдумлива, аналітична і, безперечно, заслуговувала на пошанування. Однак, коли справа уже підходила до захисту, з’ясувалося, що мало не всі поети, творчість яких розглядав дисертант, у наступні роки і десятиріччя різко змінили свої переконання. В результаті дисертацію захистити не вдалося.

Валерія Кириловича Шпака добре знали в літературних колах, з повагою говорили про нього. Костянтин Кирилович Світличний, широко відомий на Черкащині і в Україні письменник-гуморист, що керував у той час літературною студією “Ровесник” при обласній молодіжній газеті, так із приязною посмішкою говорив про Валерія Шпака: “Орел філологічних наук...” І, зробивши з істинно акторською майстерністю значущу паузу, додавав – “Шпак!”

Згадую й іншу зустріч з поетом наприкінці восьмидесятих. Того дня студійці “Ровесника”, керовані Костянтином Світличним, проводили творчу зустріч зі слухачами в одному з профтехучилищ Черкас. Микола Негода, що тоді керував об-

ласною письменницькою організацією й товаришував з Костянтином Світличним, любив брати участь у подібних заходах і активно долучався до них. Після творчої зустрічі Микола Негода і Костянтин Світличний мали їхати на творчу зустріч до студентів інженерно-технологічного інституту і запросили мене й ще одного поета-черкасця Івана Пруса теж взяти участь. Творчу зустріч з студентами-вечірниками організувала кафедра іноземних мов, якою завідував Валерій Кирилович Шпак.

Студенти, хоч і були за своїм майбутнім фахом “технарями”, вірші поетів-черкасців і гумористичні твори Костянтина Світличного сприймали дуже тепло. Оскільки я узяв з собою гітару, то зміг представити аудиторії і свої вірші, і власні пісні.

Говорив Валерій Кирилович і про те, яких нелегких зусиль вимагало від нього написання докторської дисертації, що спричинило в нього підвищення тиску. Захоплююче, з легкою іронією і соковитим гумором розповідав науковець і поет про свою поїздку до Америки. Сказав Валерій Шпак кілька теплих і щирих слів про мої вірші й пісні, зазначивши, що у них “щось є”... А оскільки в ті часи наші відомі і вже визнані письменники хвалити тогочасних “початківців”, так би мовити “не поспішали”, то прості й зворушливі слова Валерія Кириловича не могли не вкарбуватися у пам’яті і в душі.

Поет з трепетом і хвилюванням пише про земляків, що загинули на війні:

*Таких молодих, мов ранок,
Украдених у любові...*

“Серпневий зорепад”

Та й стрімкий, мов блискавка, поетичний рядок, що дав назву цій статті, узятий з одного з віршів, присвячених нашим мужнім землякам, що не повернулися з Великої Вітчизняної.

Дивовижна річ – збірка вибраних творів... Перед тобою, як на долоні – тривожна і непроста доля поета! Бо поруч з романтично-піднесеними поезіями юних, студентських років – твори, написані у зрілі, наснажені непростими роздумами і сивочолою мудрістю роки.

А втім є щось спільне для них, щось таке, що проходить бурхливою хвилею крізь усі думи і літа. Ось яким постає ліричний герой поета у його юнацьких пророчих віршах:

*День мій буде жарким від роботи,
Стріну осінь свою з урожаєм.
Проживу я життя у турботах –
Ну, а іншого я й не бажаю.*

“Серпневий зорепад”

Та, врешті-решт, вірші тільки тоді і тільки тому хвилюють, коли за ними немало вистражданого і пережитого...Валерій Шпак – лірик від Бога! І це відчувається мало не у кожному з його віршів. Тому й віриш його щирості, коли він схвильовано зізнається:

*Всюди в серці несу обережно
Пелюсткову любов земну.*

“Серпневий зорепад”

Бо і не кожен зважиться так відверто мовити про власні сумніви і втрати:

*Комусь калина посміхнеться в лузі,
А я ще довго марить буду тим,
Що потрапляв і я в полон ілюзій,
Як був таким наївно молодим.*

“Серпневий зорепад”

А ось рядки з віршу “Конвалії”, де навіть пишучи про квіти, поет залишається невинуватим ліриком, сповненим високих дум і поривань:

*Мов дотик губ дівочих – світлі,
Немов кохання перше – чисті,
Поглянь – конвалії розквітли
І сонячно, і урочисто.*

“Серпневий зорепад”

Природа і навколишній світ, що постають у поезіях Валерія Шпака, співзвучні його почуттям і переживанням:

*По шибіці дощ, мов по щоці сльоза,
Що виболіла і переболіла.*

“Серпневий зорепад”

Та й самі зміни у природі, які ми звикли сприймати як щось належне, сприймаються поетом не тільки, як чергова зміна життєвих декорацій, а і як невігаданий людський біль:

*Сивою зрадою
падає
зима передчасна
на листя зовсім зелене.
Вітер шалений
краде в природи
вроду зелену.*

“Серпневий зорепад”

Почуття, висловлювані поетом – світлі, не позичені, непідробно-щирі, тому й віриш, коли він пише так трепетно і щемливо про незабуте і близьке його душі:

*Ще буде мені боліти
Перше щасливе літо
І перші солодкі сни
Твоєї весни.*

“Серпневий зорепад”

У поеті органічно поєднуються і схвилюваний романтик, і людина, наділена житейською мудрістю, здобутою у дуже багатьох нелегких випробуваннях:

*Щось збулось, а щось і не збулося.
Все на струни сповіді клади.
Залишив мороз в моїм волоссі
Пам'яті незгоєні сліди.*

“Серпневий зорепад”

Тому, і пройшовши крізь роки й роки, поет переповнений енергією і завзяттям, нев'янучою молодістю душі, що вихлюпується з рядків його вірша:

*Є ще порох у порохівницях –
Я ще повен юної снаги,
Ще літає мрій моїх жар-птиця
На чудесні світлі береги.*

“Серпневий зорепад”

Та попри усе це, є у віршах і відчуття драматизму (і навіть – прихованого трагізму!) ще не пройденої долі:

*Не постішай, мій строгий серпню,
Я літа ще не спив до дна.
І хай це звичне і земне, –
На цім небеснім вічнім колі
Впаде зоря чиєїсь долі
Та хоч на мить,
А спалахне.*

“Серпневий зорепад”

А послухаєш останні новини, де вкотре про парламентські баталії і відсутність єдності думок і дій у наших законотворювачів, і мимоволі згадуєш рядки уже з іншого вірша поета:

*Викиньте образ тупі мечі,
Бо стомились душі від озуди.*

“Серпневий зорепад”

Шляхетне ставлення до жінки, високі слова любові так і вихлюпуються з схвильованого серця поета, щоб стати натхненними рядками віршів:

*Я на слова красиві не скупий –
Боюся слів порожніх і дешевих.*

“Серпневий зорепад”

Ось рядки на тему любові, що овіяні цвітом молодості, мрійливістю розтривоженої душі, романтичним піднесенням нерозтрачених і не розмінаних на житейську втому почуттів:

*Однією тобою горю.
Вірю, стріну обов'язково
Неціловану, світанкову,
Недосяжну свою зорю.*

“Серпневий зорепад”

А ось як пише поет про кохання і дорогу серцю людину у пору, коли уже немало передумано і пережито:

*Не вигадав тебе в сумні хвилини,
Не витворив тебе в самотині,
Бо вистраждав тебе я по краплині,
І кожна рисочка твоя болить мені.*

“Серпневий зорепад”

І хоч поета уже нема поруч з нами, він – живий... у написаних ним натхнених рядках! У віршах, переповнених болем і любов'ю. То ж читаймо й перечитуймо їх!

*Анатолій Антонєць,
завідувач лабораторіями
кафедри радіотехніки ЧДТУ*

НАШІ ЗУСТРІЧІ

З Валерієм Кириловичем Шпаком я познайомився випадково, коли він чителював у Золотоніській школі-інтернаті. Доклав до цього “руку” завідувач кафедри іноземних мов Черкаського державного педагогічного інституту Віктор Михайлович Файдюк. А було це так. Після складання кандидатського екзамену з німецької мови Віктор Михайлович підійшов до мене й запитав: “Анатолію Автономовичу, чи не змогли б ви налагодити пульта для вивчення іноземних мов? Ви ж працюєте на заводі телеграфної апаратури?”. На що я відповів: “Добре, давайте подивимось ваш пульт”. Ми пройшли в лінгвістичний кабінет кафедри, де я побачив вмонтований у фанерну коробку примітивний пристрій. Довелося взяти його з собою, щоб привести у Божий вигляд у виробничих умовах. Незабаром виготовлений за усіма вимогами технології пульт зайняв місце у новому лінгафонному кабінеті.

Через деякий час ми з В. М. Файдюком приїхали у Золотоніську школу-інтернат – і щоб ви думали? Там на нас чекав аналогічний лінгафонний кабінет. І не випадково. Адже всі експерименти Віктора Михайловича тут відпрацьовувались вчителями Валерієм Кириловичем Шпаком та Полікарпом Орестовичем Швидким. Відтак, не втрачаючи слушного моменту, мій супутник повів мову про масовий випуск для шкільних лінгафонних пультів на ЗТА, де я, як сказано вище, працював. Потім відбулася наша зустріч з головним інженером заводу Миколою Трохимовичем Воеводою, який пообіцяв запустити у виробництво ШЛП, заявивши, що у випадку коли не буде попиту на ці пульти, винуватцем буду я. Перші зразки техніки доручили зробити мені. А Файдюк взяв на себе

ініціативу показати їх на Всесоюзній виставці шкільного обладнання в Києві. Наша відпрацьована модель ШЛП зайняла друге місце, і її було рекомендовано для серійного виробництва.

Усі надії на впровадження у виробництво ШЛП В. М. Файдук покладав на Золотоніську школу-інтернат і особисто на Валерія Кириловича. На жаль, цю школу йому довелося залишити. Він вимушений був поїхати до своєї матері у Дубіївку, де влаштувався на роботу вчителем англійської мови. Здавалося, про продовження експерименту з пультами годі було говорити.

Через деякий час до мене зателефонував Віктор Михайлович і слізно попросив допомогти В. К. Шпаку, якщо той звернеться до мене. І, дійсно, невдовзі дубіївський “вигнанець” приїхав до мене й попросив встановити лінгафонний пристрій в... Дубіївській середній школі. Ми домовилися продовжити розмову безпосередньо на місці. В один із днів я приїхав у Дубіївку, разом з ним ми оглянули кабінет, у якому треба було встановлювати шкільне лінгафонне обладнання. Виникли певні труднощі, адже ЗТА ще не налагодив серійний випуск ШЛП. У мене не було телефонних гарнітур з вмонтованими мікрофонами, отож пульт треба було робити з нуля. Чимало запитань викликав кабінет. Підлогу у ньому було зроблено з товстих дубових дошок товщиною 7-8 сантиметрів, покладені вони були дуже нерівно. Монтувати проводку по стінах теж було неможливо, оскільки вони виявилися зробленими з глини і соломи. Аби не засмучувати Валерія Кириловича, поговорили з ним про його вірші. Я пообіцяв обладнати кабінет за спрощеною схемою: замість гарнітури використати головні телефони (наушники) з мікрофоном у руці. Зупинились на облаштуванні 18–20 робочих місць. Мені дуже хотілось підставити плече Валерію Кириловичу, допомогти йому довести до кінця наш експеримент – на зло всім його недругам. Мало не кожної суботи та неділі мені довелося їздити у Дубіївську школу і встановлювати теле-

фонну систему. Коли все було зроблено, Валерій Кирилович прийшов в кабінет з пляшкою коньяку. Будучи за кермом, я не доторкнувся до спиртного, але ми довго вели бесіду на житейські теми. Звичайно, і я, і Валерій Кирилович були задоволені: у новий навчальний рік його школа входила з новим лінгафонним кабінетом.

Минуло днів п'ятнадцять чи двадцять, як до мене на завод знову завітав Валерій Кирилович. Зустрів його на прохідній засмученого і без настрою. “Що трапилось?” – запитав. “Система не працює”, – почув у відповідь.

У найближчий вихідний знову довелося їхати знайомим маршрутом. І ось ми в кабінеті. Вся апаратура ціла, все на місці. Але коли я витягнув прокладені під підлогою жгути, то побачив, що вони у багатьох місцях погризені пацюками. “Викликайте, шановний Валерій Кириловичу, санепідемстанцію і просіть, щоб вона негайно знищила щурів, – порадив я йому. – Інакше від вашого кабінету залишаться одна згадка”. Як і треба було очікувати, після проведеної профілактики, кабінет знову запрацював, а мій колега продовжив свої експерименти з вивчення англійської мови.

Згодом В. К. Шпак захистив кандидатську дисертацію і перейшов на роботу в ЧІТІ на кафедру іноземних мов. Траплялися наші з Валерієм Кириловичем зустрічі й пізніше. Під час роботи над докторською дисертацією він попросив у мене фотоапарат, який брав з собою в закордонне турне в США. А коли я почав працювати на кафедрі радіотехніки в університеті, ми зустрічались частіше, і я часто брав у нього вірші для публікації в альманасі “Спадщина Черкащини”, членом редколегії якого був. Вірші Валерія Кириловича, як завжди, були яскравими і бездоганними. Я знав, що він дуже любив поезію Володимира Сосюри, багато знав віршів цього поета напам'ять і при нагоді читав їх студентам.

Усі, хто знав Валерія Кириловича як людину, як фахівця, літературознавця, науковця і як поета, завжди будуть згадувати його цілеспрямовану особистість – людину широкої душі й доброго серця.

У ПАМ'ЯТІ ЛЮДСЬКІЙ: КІЛЬКОМА РЯДКАМИ

Анатолій Тимченко,
*доктор технічних наук, професор,
декан факультету інформаційних технологій
та систем ЧДТУ, академік Нью-Йоркської академії*

“Хто ні раз не літав, той ніколи не падав”, – ці Валерієві слова рефреном пройшли через усе його життя. Доля звела нас у стінах ЧІТІ (пізніше – ЧДТУ), як завідувачів кафедр: я очолював кафедру обчислювальної техніки, а він – іноземних мов. У подальшому на базі цих кафедр було створено нові факультети – інформаційних технологій та систем і лінгвістичний факультет. Деканами названих структур було призначено відповідно мене й Валерія. Новостворені факультети довелося розбудовувати буквально з нуля, отож у нас із Валерієм були спільні проблеми, а відтак і приводи для частих зустрічей і взаємних консультацій.

В. К. Шпак був Професором з великої літери і разом із цим завдяки своїй екстраординарності залишався “не від світу цього”. Усі знали його як фахівця найвищого рівня, талановитого педагога, умілого організатора і водночас – як тонкого лірика, оригінального майстра поетичного слова. Чи не найвиразнішою рисою Валерія було почуття високої відповідальності за доручену ділянку діяльності. Він був одержимий своєю роботою, часом розплачувався за це своїм здоров'ям. Яюсь так уже склалося, що ми з ним і хворіли мало чи не одночасно, і лікувалися в одних і тих же лікарів...

Валерієві була притаманна велика порядність, він не допускав ніяких компромісів в питаннях етики і моралі. А ще він відзначався послідовним демократизмом у спілкуванні зі своїми колегами й студентами. У нього не було спеціально

визначених годин для прийому з особистих питань, позаяк двері його кабінету були завжди відчинені для відвідувачів. Вони йшли до “батька” лінгвістичного факультету В. К. Шпака зі своїми проблемами й болями, і завжди були ним почуті, знаходили конкретну допомогу, пораду і розраду...

Для куточка пам'яті Валерія Шпака, оформленого в його колишньому кабінеті, я подарував мініплеєр із записами творів Шопена та Моцарта (“Реквієм”). Хай звучать ці безсмертні мелодії в його світлу пам'ять...

Роксолана Зорівчак,
*доктор філологічних наук, професор Львівського
національного університету ім. І. Франка,
заслужений працівник освіти України*

Професор Валерій Кирилович Шпак належить до того вельми тонкого прошарку суспільства, якому властиве сакральне сприйняття рідної мови та історичної пам'яті як оберегів народу. Доля подарувала йому великий талант дослідника, педагога й організатора, який своїми працями утвердив власне ім'я в науці. Професор Шпак – муж науки, подвижник поступу людського, бо рідкісну обдарованість науковця поєднував з надзвичайною працьовитістю, мурашиною працездатністю, самозречено поклавши усього себе на жертovníк науки, зокрема своєї улюбленої філології. Жертovníна праця була внутрішньою потребою його благородної душі.

Надія Лонська,
ветеран праці вищої освіти

Я мала щастя працювати під керівництвом Валерія Кириловича 16 років, що промайнули швидкоплинно, мов 16 днів. Це був насичений, сповнений глибоким змістом період.

Створивши лінгвістичний факультет, він не тільки упрігся сам, а й залучив увесь колектив до розробки документації, створення підручників і навчально-методичних посібників, робочих планів і програм тощо. Коли після навчальних пар хтось із співробітників поспішав додому, професор, усміхаючись, з добрим гумором говорив навздогін: “Що, крутнулась на одній нозі і мерщій додому вареники ліпити?”. А про пасивних він говорив уже з сарказмом: “ходе, робе, ляже й спе”.

Цікавою була й робота зі створення ще одного дітища Шпака: всеукраїнського збірника наукових праць “Гуманітарний вісник”. Чимало зусиль він разом зі своєю командою докладав і до проведення щорічних всеукраїнських наукових конференцій.

Мова професора Шпака була насичена жартами, прислів'ями, афоризмами, порівняннями. Пригадую, як він редагував наукові статті аспірантів. На полях з'являлися написи: “Що далі?”, “Це рівень 4-го класу церковно-парафіяльної школи”, “Маячня”, “Жах” і т. п. Докладав багато зусиль, щоб його вихованці писали і успішно захищали свої дисертаційні дослідження, послуговуючися високолітературною мовою.

На основі вражень від спілкування з цією великою людиною я створила їй присвячений поетичний цикл під назвою “Шпакіана”. Ось кілька рядочків з нього:

*Слава Богу, що й донині
Є козацтво в Україні.
Ось у гетьмана, у Леги,
Кошовий є, Шпак Валерій,
Він кошем своїм керує
І лінгвістику тильнує...*

Вчений, поет, наставник, а ще – люблячий чоловік, турботливий батько, надійний друг. Він назавжди в наших серцях, як взірець для наслідування.

Микола Сіпко,
директор Дубіївської школи

Колектив Дубіївської школи пишається, що серед її випускників та колишніх працівників є й така потужна й багатогранна постать, як Валерій Кирилович Шпак. Його життя – то справжній взірець для наслідування представниками молодого покоління.

Ми потоваришували з ним ще з далеких 70-х років і зберегли дружні стосунки на все життя. Практично щороку Валерій Кирилович, відгукуючись на моє прохання, приїздив до рідної школи на свято останнього дзвінка та вручав медалі й грамоти кращим учням. Запам'яталися його яскраві й проникливі звернення до учнів нашої школи, вони назавжди вкарбовувалися в їхню пам'ять.

Валерій Шпак залишив духовний слід і як поет-пісняр, адже чимало його віршів покладено на музику. Уже після смерті Валерія в 2009 р. пісня “Пам'ятаєш, мамо, як було” (композитор Андрій Харенко) у виконанні Наталії Томіленко здобула перше місце на всеукраїнському конкурсі “Пісенний вернісаж”.

Маргарита Путніна,
*доцент факультету соціальних наук
Латвійського сільськогосподарського університету*

Тривалий час наше знайомство з Валерієм Кириловичем було заочним, аж поки у 2006 році в Ризькому університеті імені Страдіня не відбулася науково-практична конференція на тему: “Мова та глобалізація: вирішення внутрішніх та зовнішніх проблем суспільства”. До її відкриття було вирішено опублікувати низку студентських робіт із зазначеної проблематики. Редколегія ці роботи прийняла, але попросила знайти незалежного експерта, щоби він написав відповідну рецензію. Зазвичай університетська професура не

завжди охоча опускатись до такого рівня. Тому із замовленням редколегії в нас відразу виникла проблема. Нею я поділилася зі своєю колегою, шляхи-дороги якої перетиналися у США з українським науковцем Валерієм Шпаком. Вона дала мені його телефон, і я подзвонила у далекі й невідомі Черкаси без будь-якої надії на успіх. Однак не тут то було: професор Шпак відразу погодився прорецензувати студентські роботи. Свою обіцянку він виконав на високому рівні, а головне – своєчасно.

Такий приклад мене зворушив, і я вирішила за всяку ціну зустрітись з відомим лінгвістом. Невдовзі така нагода трапилася – мене запросили взяти участь у міжнародній конференції на тему: “Облік, контроль і аналіз в управлінні підприємництвом”, що проходила в українському місті Черкаси. Крім конференції, у державному технологічному університеті також проходив семінар з прикладної лінгвістики, на який я теж прагнула потрапити. Саме на ньому ми й зустрілися з Валерієм Кириловичем. Його світлі очі й виразна усмішка, його простота й дотепне слово допомагали мені почувати себе серед незнайомих людей напрочуд комфортно. Професор Шпак вкарбований у мою пам'ять назавжди.

Людмила Швидка,
*директор Навчально-наукового інституту
іноземних мов Черкаського національного
університету ім. Б. Хмельницького,
кандидат філологічних наук, доцент*

Не зважаючи на те, що ми працювали з Валерієм Кириловичем у різних ВНЗ, котрі певною мірою конкурували між собою, він був частим гостем на нашому тодішньому факультеті іноземних мов, охоче ділився своїми здобутками на ниві лінгвістики, не відмовлявся переймати все цінне, що з'являлося у нас. Якщо мене хтось запитає, що було в цієї

людини на першому місці, не задумуючись відповім: “Його величність студент”. Коли на його факультеті виникала якась гостра проблема і потрібно було схилити терези на чиюсь сторону, Валерій Кирилович завжди говорив: “Зробіть так, щоб це було на користь студентів, з іншим до мене не підходьте”. Я впевнена – після його відходу в інший світ студентство осиротіло найбільше, але воно пам’ятатиме його найдовше.

Зоя Кучер,

завідувач кафедри романо-германської філології і перекладу ЧДТУ, кандидат філологічних наук, доцент

Завдяки зусиллям професора Валерія Кириловича Шпака у 2003 році на лінгвістичному факультеті було відкрито кафедру романо-германської філології, а згодом і нову, перспективну для Черкаського регіону, спеціальність перекладача. Як завідувач цієї кафедри, я вдячна професору за те, що він був моїм науковим керівником, допомагав долати нелегкий шлях у науку, давав правильні й цінні поради протягом усієї моєї діяльності на посту завідувачки. Я впевнена, що пам’ять про нього назавжди збережеться в душах усіх працівників кафедри.

Наталія Яремчук,

ветеран вищої освіти ЧДТУ

У моїй рідній Дубіївській школі завжди будуть пам’ятати її іменитого випускника Валерія Кириловича Шпака. Його добре характеризує сентенція Івана Франка про “дух, що тіло рве до бою”. Отож, саме цей високий дух мав Валерій Кирилович, це стало основою його життєвої сили й творчого неспокою. У стінах університету я побачила його дещо іншим: спокійним і розважливим. Вочевидь, то було поверхове враження. Згодом, ставши викладачем кафедри романо-герман-

ської філології, я зрозуміла, настільки боліла й розривалася у нього душа за факультет, за долю України. Колеги й студенти боготворили професора Шпака в буквальному значенні цього слова...

Марина Орлова,
*кандидат філологічних наук, доцент кафедри
романо-германської філології і перекладу ЧДТУ*

Серед викладацького складу кафедри романо-германської філології професор Шпак був незаперечним лідером, вболівав за колектив так, як уболівають за свою сім'ю. Важко перелічити, скільком фахівцям ця людина відчинила двері у храм науки. Життя на кафедрі продовжується, але, на жаль, уже без нього. Будучи перед Валерієм Кириловичем у неоплатному боргу, ми зробимо все можливе, аби продовжити його справу.

Наталія Старовойтенко,
*вчений секретар ЧДТУ, кандидат
педагогічних наук, доцент*

Валерій Кирилович Шпак, як ніхто інший, відчував фізичну і духовну гармонію світу, володів вмінням бачити, переживати оточуюче у звуках, барвах, картинах і відтворювати своє бачення у слові, зокрема – в поетичному. Тому до нього тягнулися ті, хто здатний постійно генерувати нові, незвичайні ідеї й наукові гіпотези і хто також прагнув до гармонії.

Валерій Кирилович мав образно-емоційний “слух” на слова: у звичайному на перший погляд словосполученні здатний був побачити щось оригінальне, міг обіграти це, неочікувано надаючи йому смисл. Величезне внутрішнє багатство його чутливої душі далеко не всі спроможні правильно оцінити. Не стомлюючись, з притаманним йому

легким гумором, боровся за чистоту рідної мови, нагадуючи молоді про те, що: “участь не приймають”, а “беруть” (мікстуру приймають); що не “міроприємства”, а “заходи”; не “міри приймають”, а “заходи вживають”; що “не вірне рішення, вірний крок, вірна відповідь”, а “правильне рішення, правильна відповідь, правильний крок” (вірною може бути жінка чоловікові); що не “діючий закон”, а “чинний закон”; не “повістка денна”, а “порядок денний”; що “не здав іспит”, а “склав іспит”; “не прийняли рішення”, а “ухвалили його”; що “не часто зустрічається така інформація”, а “часто трапляється така інформація”; що не “це питання відноситься до...”, а “це питання зараховують до...”; не “він красить колектив”, а “він є окрасою колективу”; не “на сьогоднішній день”, а “на сьогодні”; не “строк”, а “термін”; не “на збори прийшли всі, без виключення”, а “всі без винятку”; не “розкрийте книжку”, а “розгорніть”; не “скоро”, а “незабаром”; не “мені повезло”, а “мені поталанило”; не “я рахую”, а “я вважаю”; не “халатне ставлення”, а “недбале”; не “в остаточному рахунку”, а “в кінцевому підсумку”; не “виводи”, а “висновки”; не “визов”, а “виклик”; не “вияснити”, а “з’ясувати”; не “відносини”, а “стосунки” тощо. Часом читаючи службові папери зауважував: “Як це можна, в одному слові, зробити аж три помилки?!”

Ті, кому пощастило розпочинати свою науково-педагогічну діяльність під керівництвом Валерія Кириловича, стверджують, що головним завданням наставника було – допомогти молодому викладачу опанувати основи майстерності для усвідомленого і продуктивного початку професійної діяльності.

У чому своєрідність управлінського таланту Валерія Кириловича? Він намагався сформувати у викладачів гуманістичну спрямованість, розвинути педагогічні здібності, озброїти технікою взаємодії, підготувати до професійного аналізу різноманітних педагогічних ситуацій. У живому спілкуванні Валерій Кирилович намагався підняти настрій, збадьорити, вмів розрядити напружену обстановку народним

гумором, іронією, проте без образливого смислу. Він володів мистецтвом критики, а саме: зцілювати, не раничи. Професор часто зазначав: “Люди були б набагато добріші, якби частіше посміхалися. День без посмішки – втрачений день”.

Людмила Марікуца,
*старший викладач кафедри романо-германської
філології і перекладу ЧДТУ*

Ім'я професора Шпака не вимагало зайвих рекомендацій. Він був широко відомим вченим-лінгвістом, добре знаним не тільки в Україні, а й далеко за її межами. Його самобутність впадала в око відразу. Очевидно, бути таким наділив його Господь. Лінгвістичний факультет став вершиною його благородних діянь на ниві освіти і науки. Тож ми просто не маємо права знизити встановлену ним планку. Це справа нашої честі і обов'язку перед його світлою пам'яттю!

Юлія Макаренко,
*аспірантка В. К. Шпака у 2004–2007 роках,
кандидат філологічних наук, доцент кафедри
прикладної лінгвістики ЧДТУ*

У 2004–2007 роках я була старостою аспірантської групи і за недоліки у роботі частенько отримувала від Валерія Кириловича “на горіхи”. Але він швидко відходив і переводив усе на гумор. Мене завжди вражало, настільки ця людина вміла зрозуміти іншу. Аспірантські заняття з Валерієм Кириловичем були цікавими і різноманітними. Він залюбки послуговувався філософськими виразами і охоче цитував вірші класиків, що надавало лекціям особливого забарвлення. Запам'ятався ось цей поетичний рядок:

*З-поміж листя і сочень підошов,
Шукаю я не те, що хтось згубив,
А те, що жоден не знайшов.*

А ще я ніколи не забуду його одного разу сказаної репліки: “Дівчата, треба кимось ставати в цьому житті. Чому б не розпочати з кандидата філологічних наук?”

Ольга Цехмистренко,
старший викладач кафедри іноземних мов ЧДТУ

З Валерієм Кириловичем мені пощастилося трудитись пліч-о-пліч майже 20 років. Саме він допоміг мені влитися у колектив викладачів кафедри іноземних мов і, як мовиться, знайти себе. Скажу без перебільшення: ЧДТУ був його справжньою домівкою. Зазвичай на роботу Валерій Кирилович приходив дуже рано, а йшов з неї, коли надворі вже були сутінки. Протягом усього життя ця талановита людина удосконалювала себе і невтомно дбала про те, щоб її колеги були кращими у всьому. Коли мені буває часом важко, я беру збірку його віршів і начебто переносуюсь в інший світ – світ любові, краси і гармонії. Поетичними творами Валерія Кириловича не можна не зачитуватись. У них люди завжди відкривають для себе щось нове й хвилююче.

Ольга Лісун,
одна із перших аспіранток В. К. Шпака,
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри прикладної лінгвістики ЧДТУ

Багато чудових миттєвостей постає перед очима, коли згадуєш Валерія Кириловича. Але мені особливо запам'яталися семінарські заняття із зарубіжної літератури, які він проводив. Вони не були схожими на звичайні академічні студії, адже Валерій Кирилович усе робив для того, щоб атмосфера в аудиторії була невимушеною, щоб кожний аспірант міг висловити свою думку, поставити запитання,

розпочати полеміку, яка нікого б не залишила байдужим. “Не бійтеся завжди і скрізь висловлювати свою думку. Навіть, якщо вона не збігається з точкою зору співрозмовника, нехай і авторитетного!” – часто повторював професор. Цьому ж принципу він навчав своїх аспірантів та здобувачів і в написанні дисертаційних досліджень, наголошуючи, що цитувати відомих вчених – це, звичайно, добре, але, коли виникає полеміка, відстоювання власної думки набуває першочергової ваги.

Леся Дехтярова-Євтушенко,
*одна з перших аспіранток В. К. Шпака,
кандидат філологічних наук, доцент кафедри
романо-германської філології і перекладу ЧДТУ*

Пригадую, як ми – аспіранти ЧІГІ – у 1992 році вирушили в поїздку до Москви, аби взяти участь у міжнародній філологічній конференції при Московському державному університеті. Супроводжував групу особисто Валерій Кирилович Шпак, який побоювся відпускати нас самих у далекий і незнайомий мегаполіс. По приїзду відбулося кілька цікавих зустрічей з фахівцями зарубіжної літератури. В один з днів професор повів нас у знамениту “ленінку” – бібліотеку, де свого часу працював над своєю дисертацією. Тоді для простого сільського хлопця перебування в Білокам'яній виявилася справжнім випробуванням, проте Валерій Кирилович зумів у ній прижитися і зробити те, що задумав. У цьому йому допомагав щирий український гумор, який пробивав найміцніші мури.

Ніна Голуб,
перекладач

Разом із професором Шпаком мені випало готувати для публікації в журналі “Всесвіт” книги Моема “Ворота правди та ворота облуди”. Мені було доручено зробити її переклад, а йому забезпечити художню обробку. Відтак нам доводилося часто спілкуватися, і Валерій Кирилович багато розповідав про своє життя-буття. Я довідалася, що ще не так давно він жив у селі під Черкасами і працював вчителем у звичайній сільській школі, що по ночах писав кандидатську дисертацію, що є в нього дружина Ольга і мати Єлизавета Федорівна, на жаль, покійна, світлу пам’ять про яку він беріг в серці. Про обох Валерій Кирилович розповідав із особливою теплою.

Коли робота над книгою добігла кінця, ми поїхали до Києва, щоб віддати її В. Коротичу. Однак того в редакції чомусь не виявилось. Я була в розпачі, адже здійснити поїздку до Києва тоді, у 1992 році, було непросто, по-перше, квитки на автобуси розкуповувалися миттєво, по-друге, попутний транспорт майже не ходив – не було бензину. На моє здивування, реакція Валерія Кириловича виявилася прямо протилежною. Усміхаючись, він говорив: “Не хвилюйся, голубонько, зустріч з головним редактором нам відмінив сам Господь, проте я впевнений, що пан Віталій допоможе повернутися у Черкаси – якщо не поїздом, то на “Ракеті”... Так воно й сталося, як гадалося невиправним оптимістом В. Шпаком.

Володимир Нікітенко,
*священик монастиря Різдва Пресвятої Богородиці,
протоєрей*

За волевиявленням професора Валерія Кириловича Шпака, мене запросили в онколікарню, де він перебував на лікуванні. Я не знав, яка це людина просить молитви.

Зрештою переконався в тому, що його душа вже давно відчувала потребу звернутись до Бога зі своїм сокровеним і наболілим. Мабуть, як і кожна людина, обтяжена земними турботами й засліплена далекосяжними планами, він спочатку не усвідомлював глибини й дієвості молитви. Та в процесі звершення Таїнства Єлеосвячення, він, здавалось би, принишк, відсторонився від земного, і в якомусь незрозумілому для інших спокої зібрав свої сили і піднісся в молитві до Бога. Як немічна травинка пробивається крізь асфальт до сонця, так і ця людина, відкидаючи весь земний тягар, прагнула до Сонця Правди. Спокій відобразився на його обличчі, а губи шепотіли молитву...

Ольга Сидоренко,
класний керівник Валерія

Пам'ятаю, мій 9-й клас вчинив справжній бунт, мотивом якого стало незаконне на їх думку звільнення з роботи вчителя трудового навчання – батька багатодітної родини. Учні були неблаганні, не прислухалися до моїх роз'яснень про те, що цей вчитель, на жаль, зловживав спиртним, і що це була вимушена міра покарання з боку дирекції. Зрештою, зіграв свою роль авторитет Валерія, який, розібравшись у цій непростій ситуації, прорік: “Мабуть таки ми не праві”. І мої учні повернулися на уроки. Конфлікт було вичерпано.

Ми, вчителі, вже звикли до того, що рідко хто дякує нам за нашу працю... І як же приємно мені було, коли, ставши до педагогічної праці в 1975 р. у рідній школі, Валерій, по-синівськи прихиливши голову, промовив до мене: “За все нас простіть. Лише вкусивши вчительського хліба, я зрозумів, скільки сивої паморозі ми додали Вам...”

Іван Пишний,
однокласник

Валерій усе своє життя дякував Богу за вчителів, які зуміли заронити в його душу зернятко любові, що проросло у квітку запашну. Коли заходила мова про школу, він обов'язково згадував учителя біології і хімії Олександра Тарасовича Нагорного, який хоч і не мав спеціальної музичної освіти, проте віртуозно грав на скрипці і викладав музику. Валерій згадував, з яким нетерпінням він чекав урок музики, а в старших класах брав участь в хоровому гуртку. Своєму улюбленому учителеві він присвятив вірша, в якому так милозвучно переплелися поезія і мелодія, і звучить він, як гімн вдячності за нелегку і таку благородну працю вчителя:

*Мою душу дитячу, бентежну
Ота скрипка будила й вела ...
І найперша мені обережно
Найщиріше про все повіла...*

Федір Червоненко,
однокласник

Валерій був довготелесим, певною мірою незграбним підлітком, майже на голову вищим від нас, і завжди привітним, лагідним, вихованим. Його поважали винятково всі учні. Він ніколи не кривдив своїх однокласників, не брав участі у наших бійках, які ми іноді затівали на перервах. Був одним із найсильніших учнів класу, найскладніші домашні чи контрольні завдання виконував самостійно, допомагав кожному, хто до нього звертався.

Займаючись в радіотехнічному гуртку, який вів вчитель фізики Антон Арсенович, ми здійснили свою мрію: виготовили радіоприймач. Зважаючи на гарні фізико-математичні здібності Валерія, вчитель пророкував йому блискуче майбутнє радіофізика. Своє захоплення радіотехнікою Валерій не полишав і надалі – навчався в Черкаській обласній станції

юних техніків і отримав посвідчення громадського інструктора радіотехнічного гуртка. Пізніше і в школі вів відповідну гурткову роботу з учнями.

Валерій дуже переймався справами сільської громади. Коли за наказом колгоспного начальства розібрали вітряк, він з боєм сказав: “Село неначе збідніло, ніби втратило щось найдорожче. Цей вітряк допоміг не одному поколінню поринути в таємниці зоряного неба”*. Пізніше поет виразив свої почуття свіжим літературним словом:

*Він стомившись, за вітром скрипить,
Як безрукий, махає руками,
Ніби просить у спраги пить,
І безкрило маха над віками,
Мов догнати збирається тінь, –
Хоче вірить у воскресіння, –
Мабуть, важко зізнатися в тім,
Що в примиренні є спасіння...*

Ольга Лимаренко (Захарченко),
однокласниця

У шкільні роки Валерій найбільше захоплювався літературою та іноземною мовою. Міг говорити з учителем англійською мовою, що для нас, його однокласників, було дуже незвично. Він мав справді феноменальну пам'ять, знав мало чи не всього “Кобзаря”, міг годинами декламувати вірші Т. Г. Шевченка.

А вже коли мій син Микола навчався у школі, Валерій вчив його англійській мові. Яюсь, прийшовши зі школи, син мені сказав: “Мамо, як нам пощастило з педагогом! Валерій Кирилович – учитель від Бога, він так любить свою англійську мову, так вміє її віртуозно подавати, пересипаючи тонким гумором, що ми майже всі без винятку полюбили цей, на перший погляд, нудний і дуже важкий предмет...”

* Учитель астрономії А. А. Поденко використовував вершину вітряка для практичних занять зі спостереження учнями зоряного неба.

Галина Приходько (Зобенко),
однокласниця

Ще в молодших класах Валерій дуже легко знаходив спільну мову зі старшими людьми. Як мовиться, на рівних годинами міг вести бесіди із моєю мамою та її однолітками. У школі користувався неабияким авторитетом і повагою, як серед учнів, так і вчителів, мав усі ознаки лідера. Його ще шанували за почуття тонкого гумору, з яким Валерію було легше долати життєві труднощі.

Він постійно дописував до шкільної стінгазети. А ми, читаючи його замітки, не переставали дивуватися розуму й мудрості юного автора, красоті його слова. Зі шкільної лави почав друкуватися в районній газеті “Червоний стяг”, саме на її сторінках побачив світ і перший вірш Валерія Шпака.

Світлана Половинка,
колишня учениця Дубіївської школи

Валерій Кирилович Шпак прийшов працювати в Дубіївську середню школу в 1975 році. Тоді наш 9-й клас був без класного керівника, і ми пішли усім класом до директора, щоб він призначив на це місце нового вчителя. Той, не вагаючись, задовольнив наше прохання. З першого дня ми відчули, що Валерій Кирилович – непересічна особистість, що з ним легко й цікаво спілкуватись. Особливо з великим нетерпінням ми чекали класних годин, які він проводив у формі відвертого діалогу про насущні питання.

Залишилися в пам’яті повчальні сентенції Валерія Кириловича: “занепалий духом – гине раніше визначеного йому терміну на землі”; “розумова праця вгамовує всяку скорботу”; “у безсоромного немає совісті, а у безсовісного – сорому”; “вважай працю за відпочинок, коли перед тобою велика мета”; “кого здружила вигода, ті цілий вік будуть сваритися”;

“самому сказати про свій недолік, це означає закрити рота злостивій людині”; “бійся того, хто тебе боїться” та ін.

Врізалось у пам'ять весілля Валерія Кириловича, на яке він запросив увесь свій 9-й клас. До цього на такий крок не наважувався жодний сільський учитель.

Лише через 20 років наш клас майже у повному складі зустрівся зі своїм класним керівником, на той час уже відомим вченим і визнаним поетом. Саме тоді ми вперше почули від нього знамениту фразу: “Колись я був молодим і красивим, а зараз тільки красивий...”. А поетичне слово Валерія Кириловича стало надійним супутником мого життя. Особливо часто згадуються такі його рядочки:

*І знов серпневий зорепад.
У нескінченності простору
Вмирають горді, мудрі зорі,
В тітьмі, спалахують невлад.
Віки не дожили до дня...
У мене серце гірко терпне:
Не постішай, мій строгий серпню,
Я літа ще не стив до дна.
І хай це звичне і земне, –
На цім небеснім вічнім колі, –
Впаде зоря чиєїсь долі,
Та хоч на мить,
А спалахне.*

“Серпневий зорепад”

Ольга Вовкодав,
колишня учениця Дубіївської школи

Йшов 1975 рік, коли Валерій Кирилович у ранзі вчителя вперше переступив поріг Дубіївської школи. Для нашого 9-Б ця подія виявилася знаковою. Адже не так давно черговий класний керівник попросив, щоб його звільнити від цих рутинних обов'язків, бо, бачте, працювати з такими “розпущеними” дітьми йому виявилось не під силу. Отож, Валерія Кириловича призначили не лише вчителем російської й

англійської мови, а й нашим класним керівником. Перше знайомство показало, що ми не такі вже й погані, що ми всього-на-всього діти, просто кожний – зі своїм характером. Відтак, йому залишалося одне – підібрати до серця кожної дитини свій ключик. З цим завданням молодий класний керівник успішно впорався. У 9-Б підвищилася дисципліна й успішність, насамперед, із предметів, які викладав Валерій Кирилович.

Взагалі, він був здатний на неординарні вчинки, і один з них особливо запам'ятовувався. Якимось нам стало відомо, що в черкаському кінотеатрі “Салют” розпочалася демонстрація фільму “Гамлет”. Вчитель пішов до директора і попросив у нього дозволу здійснити поїздку в місто для колективного перегляду стрічки. Подібного не практикувалося в школі ніколи, тим паче, посеред білого дня, коли йдуть уроки. Однак директор, трохи повагавшись, все ж дав “добро”. Перегляд кінофільму, де в головній ролі знявся Інокентій Смоктуновський, виявився для нас справжнім святом. Кожен потім склав “свого” Шекспіра Валерію Кириловичу на “п'ятірку”.

Наш улюблений учитель завжди говорив нам: “Те, що пройшло через серце, через душу – має дійти до душі”. Саме поезія Валерія Кириловича й стала тією іскоркою, яка спалахнула духовним вогнем у душах кожного з нас. Я часто цитую такі його промовисті поетичні рядки:

*Десь далеко ті білі коні,
Десь далеко та синя птиця.
Тільки часом б'є спогад у скроні,
Та ще інколи просто сниться
Постаріла біленька хата,
Що замріялась ген у лузі,
Сниться ніжна старенька мати,
Що чекає мене у тузі.
А її шакарубка долоня
На голівці моїй теплється...
Де ви, білі гривасті коні,
Де ти, синя моя жар-птице?*

“Серпневий зорепад”

Валентина Клименко,
колишня учениця Дубіївської школи

На все життя запам'ятався мені шкільний випускний вечір. Торжества відбувалися в Дубіївському сільському Будинку культури. Все було, як завжди, за винятком одного: районне керівництво освіти заборонило вчителям сідати за святкові столи разом з учнями. Тож після вручення атестатів усі вони розійшлися по своїх домівках. Нас така ситуація просто приголомшила. Було прийняте одностайне рішення: бойкотувати офіційну заборону. Після чого ми всі, як один, пішли у напрямку вчительової хати. Валерій Кирилович таких гостей явно не чекав і радісно вигукнув через плече своїй матері: “Мамо, винесіть мені краватку, до мене діти прийшли”. Потім разом з ним ми пішли на околицю села і зустріли там схід сонця.

А музика віршів Валерія Кириловича допомагає боротись мені з незгодами в житті:

*І вічний бій,
І завжди – біль.
Що за життя,
Коли без бою,
А що за бій,
Коли без болю?
А я під стягом*

*Отчих мрій
Живим вертаю
З того поля.
Така вже
Феніксова доля:
Останній бій –
То перший бій.*

“Серпневий зорепад”

Любов Кононець,
колишня учениця Дубіївської школи

Прикладів, які характеризували Валерія Кириловича як людину, у Дубіївській школі було предосить. Пам'ятаю, вчитель фізики, аби ми краще засвоювали його предмет, часто залишав нас після уроків. Робив це він у своєрідний спосіб: закривав усіх у класі на ключ. В один із таких днів по коридору проходив Валерій Кирилович і, почувши дитячі

голоси, постукав у двері. “Чого це у вас учні на замку?” – запитав він у вчителя фізики, коли той відчинив. “Не хочуть вчити фізику”, – прозвучало у відповідь. “Он як! У вас фізику не вчать, у мене англійську мову, у колеги – хімію. То що з ними робити? Взагалі не відпускати додому?”. Після цих слів класний керівник підняв усіх учнів з-за парт і наказав йти додому. А невдовзі подібна практика була відмінена відповідним наказом директора.

До цього часу ми пам’ятаємо насичені житейською мудрістю його поетичні рядки:

*Своїх далеких предків світлі тіні
Із часом забувають покоління,
Навіть про те, що голос Робертіно
Сумління світу ставив на коліна.
Ненавиджу мізерних і безликих
Тих скептиків, що душами інертні,
Бо все-таки ми разом – всі великі,
Бо кожен з нас по-своєму безсмертний.*

“Серпневий зорепад”

Катерина Рагузіна,
ветеран праці

У середині сімдесятих років я працювала завідувачкою відділу культурно-масової роботи в парку “50-річчя Жовтня” і відповідала за організацію зустрічей з письменниками Черкащини, тоді це було звичне явище. До написання сценаріїв ми залучали незабутнього Юрія Васильовича Смолянського. Якось у кімнату зайшов молодий чоловік і поклав на стіл віддрукований на друкарській машинці рукопис. Коли двері за ним зачинилися, я запитала Смолянського: “Хто це?” – “Валерій Шпак, – сказав він. – Йому не можна не позаздрити. Без будь-яких впливових знайомств і протекцій пробиває собі дорогу на Парнас. Думаю, він свого доможеться. У нього є справжній чоловічий стрижень”.

Відтоді пролетіло три десятиріччя. Валерій Кирилович вже був тим, ким став. Яюсь я подзвонила йому додому у якихось справах і наприкінці розмови почула, що він разом з дружиною збирається їхати на дачу. “А мені можна з вами?” – ненароком вирвалось у мене. Господар, засміявшись, відповів: “Я не перечу. Але майте на увазі – ми з Ольгою Григорівною будемо садити сад”.

Всю дорогу він жартував, згадував свою поетичну молодість, цитував Василя Симоненка. Прибувши на місце, ми відразу взялися за роботу. Управляв процесом Валерій Кирилович. Треба було лишень бачити, з якою теплотою і ніжністю він брав у руки саджанці яблунь, груш і слив. Ніби зараз чую його слова: “Акуратніше, акуратніше, дівчата, адже ми не просто саджанці в землю загортаємо, ми їм частинку свого серця віддаємо”. Надворі стояла справжня “золота” осінь. Було легко й радісно на серці.

Не вірилося, що мене зовсім небагато часу, й молоді дерева розквітнуть уже без нього...

Алла Подкидишева,
далека родичка

Після першого знайомства з Валерієм Кириловичем запам'яталися його очі: добрі, чисті, люблячі. Мені ще подумалося тоді, якими мають бути щасливими люди, які живуть поруч з ним. Яюсь стоїмо із сестрою Діаною на тролейбусній зупинці і злимося, що довго немає “рогатого”. Коли це підходить Валерій Кирилович і каже: “Поздоровте мене, дівчата, я став дідом”. Сказано це було з такою щирістю, що наш похмурий настрій як рукою зняло. Сам щасливий, цей життєлюб дуже хотів, щоб щасливими були й інші.

А ще він часто повторював народну мудрість, що якщо перед вами людина, яка в чомусь вас перевершує, – то полюбіть її за це. Бо інакше вам загрожує хвороба від заздрощів і самоїдства.

ТВОРЧИЙ ДОРОБОК
ВАЛЕРІЯ ШПАКА

ВИБРАНА БІБЛІОГРАФІЯ*

1961

1. Учитель / В. Шпак // Мрія кличе. – Черкаси : [б. в.], 1961. – С. 29.

1969

2. [Матері] / В. Шпак // Вітрила-69 : альманах / упоряд. В. Я. П'янов. – К., 1969. – С. 132–133.

1970

3. [Синьоозері воскресають весни] / В. Шпак // Володарі своєї долі. – Д., 1970. – С. 185.

1971

4. [Як у лузі зацвіте калина] / В. Шпак // Кохання моє : репертуарний зб. – К., 1971. – С. 48.

1973

5. [Руки] / В. Шпак // Повноліття. Молода поезія Придніпров'я. – Д., 1973. – С. 148–152.

1976

6. [Отец] / В. Шпак // Привет с Днепра : стихи. – Ярославль, 1976. – С. 51–56.

1977

7. [Вікно=Okno] / В. Шпак // Wyszywanka : antologia mlodej poezji Bydgoszsy I Czerkas / red. L. Chmstlkowski, S. Pastuszewski. – Bydgoszcz, 1977. – S. 49–51.

1978

8. Продолжение и развитие демократических традиций в творчестве Уолтера Лоуэнфелса 60-х годов XX века / В. Шпак // Проблемы романтизма и реализма в зарубежной литературе XIX – XX веков : сб. науч. трудов. / [МОПИ им. Крупской]. – М., 1978. – С. 117–125.

* У бібліографічному списку не подано публікацій В. Шпака в масовій періодиці.

9. Тема войны в американской поэзии 60-х годов XX века / В. Шпак // Проблемы романтизма и реализма в зарубежной литературе XIX – XX веков : сб. науч. трудов / [МОПИ им. Крупской]. – М., 1978. – С. 108–117.
10. У пошуках традицій / В. Шпак // Всесвіт. – 1978. – № 3. – С. 163–165.

1979

11. [Окриленість] / В. Шпак // Співає серце : поезії. – К., 1979. – С. 136–147.

1980

12. Демократическая поэзия США второй половины 60-х – начала 70-х годов XX века : автореф. дисс..., канд. филолог. наук / Валерий Кириллович Шпак. – М., 1980. – 26 с.
13. Демократические традиции поэзии Роберта Лоуэлла в 60-е годы XX века / В. Шпак. – М., 1980. – Деп. в ИНИОН АН СССР 1.04. 1980 г., №2443.
14. Демократические традиции поэзии Роберта Лоуэлла 60 – 70-х годов / В. Шпак // Проблема традиции в американской литературе. – М., 1980. – С. 75–76.
15. Революционные тенденции поэзии Джона Корнфорда / В. Шпак // Проблемы романтизма и реализма в зарубежной литературе XIX – XX веков : сб. науч. трудов / [МОПИ им. Крупской]. – М., 1980. – С. 21–22.
16. Социально-политические мотивы поэзии Т. Макграта / В. Шпак // Проблемы романтизма и реализма в зарубежной литературе XIX – XX веков : сб. науч. трудов / [МОПИ им. Крупской]. – М., 1980. – С. 36–39.

1981

17. Поезія Томаса Макграта / В. Шпак // Всесвіт. – 1981. – № 11. – С. 56–59.
18. Проблемы развития современной прогрессивной поэзии США / В. Шпак // Современная идеологическая борьба и проблемы изучения и преподавания литературы, журналистики США : тез. докл. Всесоюзной научной конференции. – М, 1981. – С. 45.

19. Томас Макграт. Письма к Томасито / В. Шпак // Современная художественная литература за рубежом. – М., 1981. – С. 67–69.

1982

20. A Soviet View / V. Shpak // North Dakota Quartely – Fall, 1982. – P. 86–88. – (USA).

1983

21. Методические указания по грамматике английского языка к контрольным работам для студентов I курса заочн. отделения / В. Шпак. – К. : КПИ, 1983. – 44 с.
22. Методические указания по интенсификации методов обучения иностранному языку в техническом вузе / В. Шпак. – К. : КПИ, 1983. – 24 с.
23. Three Poems / V. Shpak // Quidaro. – 1983. – No. 14 – 15. – P. 46–48.

1984

24. Методические указания по грамматике английского языка к контрольным работам для студентов 2-го курса заочного отделения / В. Шпак. – К. : КПИ, 1984. – 52 с.
25. Политические мотивы лирики Д. Корнфорда / В. Шпак // Проблемы метода в зарубежной литературе XIX – XX вв. : сб. науч. трудов. – М., 1984. – С. 46–51.
26. Томас Макграт. Ворота облуди і ворота правди / пер. В. Шпак, Н. Голуб // Всесвіт. – 1984. – № 6. – С. 3–50.
27. Томас Макграт. Письмо к воображаемому другу / В. К. Шпак: сост., предисл. и комментарий. – М. : Радуга, 1984. – 328 с.

1985

28. Методические указания по развитию навыков устной речи по английскому языку для студентов I и II курсов вечернего отделения / В. Шпак. – К. : КПИ, 1985. – 44 с.

1986

29. Идеино-политическое воспитание студентов в процессе преподавания иностранных языков в техническом вузе / В. Шпак // Областная научно-техническая конференция “Ускорение научно-технического прогресса – решающий

фактор роста производительного потенциала страны”, (г. Черкассы, 15 – 17 мая 1986 г.). – Черкассы, 1986. – Ч. 2. – С. 72–73.

30. Методические указания по развитию навыков устной речи по английскому языку для чтения текстов по специальности “Приборы точной механики” / В. Шпак. – К. : КПИ, 1986. – 48 с.

1987

31. Великий Октябрь и пролетарская поэзия США / В. Шпак // Тезисы докладов Всесоюзной конференции “Октябрь и литература США”. – М, 1987. – С. 113.
32. Методические указания к изучению темы “Инфинитив и инфинитивные конструкции в английском языке” / В. К. Шпак, Н. М. Голуб, В. И. Михайлова – К. : КПИ, 1987. – 19 с.
33. Методические указания к чтению текстов на английском языке для студентов специальности “Технология машиностроения” / В. Шпак. – К. : КПИ, 1987. – 52 с.
34. Технические средства обучения и интенсификация учебного процесса в вузе / В. Шпак // Тезисы докладов областной научно-технической конференции “Ускорение научно-технического прогресса – решающий фактор роста производительного потенциала страны”. – Черкассы, 1987. – С. 35–36.

1988

35. Деловая игра как один из активных методов обучения иностранному языку / В. К. Шпак // Областная научно-технической конференция “Социально-экономические и научно-технические проблемы в условиях перехода на новый хозяйственный механизм” : тез. докл. – Черкассы, 1988. – Ч. 2. – С. 42–43.
36. Методические указания к самостоятельному изучению грамматики английского языка / В. Шпак. – К. : КПИ, 1988. – 44 с.
37. О проблеме метода социалистического реализма в поэзии США / В. К. Шпак // Тезисы докладов “Литература и

публицистика США. 12 – 17 декабря 1988 г.” – М., 1988. – С. 104–105.

1989

38. Історія американської поезії ХХ століття : навч. посіб. / В. Шпак. – К. : УМКВО, 1989. – 144 с.
39. Листи до друзів / В. Шпак // Ніжний кремень : поезії – К., 1989. – С. 345–381.
40. Методические рекомендации для контроля самостоятельной работы по английскому языку в техническом вузе / В. Шпак. – К. : КПИ, 1989. – 32 с.
41. Методические указания к самостоятельным работам по английскому языку в лингафонном кабинете / В. Шпак. – К. : КПИ, 1989. – 40 с.
42. Методические указания и контрольные задания по английскому языку для самостоятельной работы студентов технического вуза / В. Шпак. – К. : КПИ, 1989. – 24 с.

1990

43. Проблемы реалистического метода в поэзии США / В. Шпак // Тезисы докл. конф. “Эксперимент и традиция в литературе и журналистике США”, (10–15 декабря 1990 г.). – М., [1990]. – С. 154–155.
44. Трудности обучения иностранным языкам в техническом вузе / В. Шпак // Тезисы докл. областной научно-технической конф. “Социально-экономические и научно-технические проблемы развития народного хозяйства”. – Черкассы, 1990. – С. 80.

1991

45. Американская поэзия ХХ века. Основные направления развития : монография / В. Шпак. – К. : Вища школа, 1991. – 167 с.
46. Американская поэзия на рубеже 80 – 90 годов / В. К. Шпак // Тезисы научн. конф. “История и культура США в американской литературе и журналистике”, 9 – 14 декабря 1991 года. – М., 1991. – С. 94–95.
47. [Верлібр] / В. Шпак // Толока : вірші. – Черкаси, 1991. – 157–163.

48. Истоки поэтического реализма США 80-х гг. XX века / В. К. Шпак. – М., 1991. – Деп. в ИНИОН АН СССР 3. 09. 1991 г. № 1742.
49. Методические указания к самостоятельному изучению грамматики английского языка / В. Шпак. – К. : КПИ, 1991. – 52 с.

1992

50. Американская поэзия на рубеже 80–90 годов / В. Шпак // Тезисы докладов конференции “История и культура США в американской литературе и журналистике”. – М. : МГУ, 1992. – С. 54–55.
51. Інтенсивний курс практики розмовної англійської мови для ділового спілкування : навч. посіб. / В. К. Шпак, В. Я. Полулях, З. Ф. Гребеник. – К. : НМК ВО, 1992. – 172 с.
52. Методические указания по развитию навыков деловой речи / В. Шпак. – К. : УМКВО, 1992. – 43 с.
53. Реалистические тенденции в поэзии США XX века. Проблемы становления и развития : автореф. дисс... д-ра филол. наук / Валерий Кирилович Шпак. – М., 1992. – 32 с.
54. Форми та методи інтенсифікації процесу вивчення іноземної мови у технічному вузі на сучасному етапі розвитку міжнародних відносин : звіт про НДР / В. Шпак. – Черкаси, 1992. – 15 с.

1993

55. Завдання та методичні вказівки до контрольних робіт з англійської мови для студентів заочної форми навчання / уклад.: В. К. Шпак, Л. Трубіцина. – Черкаси : ЧІТІ, 1993. – 76 с.
56. Методичні вказівки до читання текстів з економічних спеціальностей (англійська мова) / уклад.: В. К. Шпак, Н. Г. Дяченко, В. І. Михайлова. – Черкаси : ЧІТІ, 1993. – 92 с. – Укр., англ.
57. Некоторые аспекты современной американской поэзии / В. К. Шпак // Тезисы конф. Российской Ассоциации по изучению культуры США “Этнические проблемы в американской литературе и журналистике”, 6 – 11 декабря 1993 г. – [М. 1993]. – С. 46–48. – Укр., англ.

1994

58. Американська поезія ХХ ст. Проблеми та перспективи розвитку / В. Шпак // Тези міжнародної наукової конференції “Література США. Проблеми традиції, жанру, методу, стилю, поетики”, 26 – 28 листопада 1994 р. – [Черкаси, 1994]. – С. 15–16. – Укр., англ.
59. Англійська мова для економістів : навч. посіб. з англ. мови для студ. економ. спец. / В. Шпак, З. Ф. Кириченко, Н. Г. Дяченко та ін. – К. : [б. в.], 1994. – 288 с.
60. Thomas McGrath: a new point of view / V. K. Shpak // Американская література в мировом контексте : тез. конф., 5 – 10 декабря 1994 г. – М., 1994. – С. 67–68.

1995

61. Англійська мова для вищих навчальних закладів / В. Шпак. – К. : Вища школа, 1995. – 309 с.
62. Основні тенденції сьогоденної американської поезії / В. Шпак // Тези міжнародної наукової філологічної конференції “Проблеми традиції в сучасній літературі США. Творчість Т. Г. Шевченка в контексті світової літератури”, 25 – 26 травня 1995 р. – Черкаси, 1995. – С. 43–44.
63. Ecology reader/ For students / авт.-уклад.: В. І. Дем’яненко, О. Б. Цехмістренко, І. Г. Сагун, С. П. Кравченко ; ред. В. К. Шпак. – Черкаси, 1995. – 78 с. – Англ.

1996

64. Англійська мова : навч. посіб. / В. К. Шпак, В. Я. Полулях, З. Ф. Кириченко [та ін.] ; за ред. В. К. Шпака. – К. : Вища шк., 1996. – 239 с. – Англ., укр.
65. Дослідження форм та методів навчання ділової англійської мови / В. Шпак // Вісник Черкаського інженерно-технологічного інституту. Гуманітарні науки, економіка, вища школа / гол. ред. В. І. Биков. – Черкаси, 1996. – Част. 3. – С. 19–21.
66. Регіональний аспект сьогоденної американської поезії / В. Шпак // Тези доповідей міжнародної наукової філологічної конференції “Проблеми творчого методу в літе-

ратурі. Людина в творчості Т. Г. Шевченка”. – Черкаси, 1996. – С 47–48.

1997

67. Методичні вказівки до читання текстів англійською мовою технічних та економічних спеціальностей / уклад.: В. Шпак, З. Ф. Кириченко, Т. І. Бондар. – Черкаси : ЧІТІ, 1997. – 77 с.
68. Поетична революція американських бітників* / В. Шпак // Проблеми революції літератури та літературної критики США : тези доп. всеукр. філол. конф. – Черкаси, 1997. – С. 37–38.
69. Регіональний аспект сьогоденної американської поезії / В. Шпак // Гуманітарний вісник. Серія: Іноземна філологія. – 1997. – Черкаси, 1997. – Число перше. – С 35–37.

1998

70. Англо-український екологічний словник. Понад 4000 термінів : навч. посіб. / уклад.: В. Дем'яненко, І. Сагун ; ред.. В. Шпак. – Черкаси : Відлуння, 1998. – 144 с.
71. Деякі аспекти сучасної англо-американської літератури / В. Шпак // Тези Всеукр. наук. філол. конф. “Проблеми сучасної англо-американської поезії. Лінгвістичні та літературознавчі аспекти”. – Черкаси, 1998. – С. 31–32.
72. До земного буття. Томас Еліот / В. Шпак // Слово і час. – 1998. – № 12. – С. 51–55.
73. Методичні вказівки до практичних занять з англійської мови для студентів I курсу лінгвістичних та економічних спеціальностей / уклад.: В. Шпак, В. І. Михайлова, Н. Г. Дяченко та ін. – Черкаси : ЧІТІ, 1998. – 139 с.
74. Художньо-естетичне новаторство Роберта Фроста / В. Шпак // Гуманітарний вісник. Серія: Іноземна філологія. – 1998. – Черкаси, 1998. – Число друге. – С. 88–93.
75. Computer reader : зб. текстів для студ. зі спец. “Комп’ютерні мережі” та “Програмне забезпечення”. Англійська мова / В. К. Шпак, Л. О. Шевцова. – Черкаси : ЧІТІ, 1998. – 85 с. – Англ., укр.

* «Бітники» (англ. *Beatniks*) – назва групи американських письменників (Ф. Керуак, К. Кізі, А. Гінзберг, Д. Мандел та ін.), які прийшли в літературу в 1950-х рр. і не сприймали усталені суспільні норми.

1999

76. Англійська мова для повсякденного спілкування : підручник для студ. вищ. закл. освіти / В. К. Шпак, В. Я. Полулях, З. Ф. Кириченко та ін. ; за ред. В. К. Шпака. – 2-е вид., доп. і переробл. – К. : Вища шк., 1999. – 302 с. – Англ., укр.
77. Збірка інформаційно-технічних текстів до курсу “Теорія і практика перекладу” для студентів фаху “Прикладна лінгвістика” / уклад. : Л. П. Євтушенко, Д. М. Колесник, І. І. Могілей ; за ред. В. К. Шпака – Черкаси : ЧІТІ, 1999. – 96 с.
78. Музика великого міста. До проблеми особливостей поетики урбаністичної лірики Карла Сендберга / В. Шпак // Гуманітарний вісник. Серія: Іноземна філологія. – Черкаси, 1999 – Число третє. – С. 80–85.
79. Навчальний посібник з практики англійської мови для студентів II курсу спеціальності “Прикладна лінгвістика” / за ред. В. К. Шпака. – Черкаси : ЧІТІ, 1999. – 304 с.
80. Пролетарська поезія США. Особливості проблематики та поетики / В. Шпак // Тези Всеукраїнської наукової філологічної конференції “Проблеми сучасної світової літератури та лінгвістики”. – Черкаси, 1999. – С. 20–21.
81. Шарль Пегі – поет “прекрасної епохи” / В. Шпак // Вісник Харківського університету. Серія Філологія. – Х., 1999. – № 448. – С. 405–408.

2000

82. Англійська мова для економістів та бізнесменів : підручник / ред. В. К. Шпак. – К. : Вища школа, 2000. – 224 с.
83. Антологія американської літератури для студентів лінгвістичних спеціальностей вищих закладів освіти / В. Шпак. – Черкаси : ЧІТІ, 2000. – 128 с.
84. Вибрані лекції з історії зарубіжної літератури. Американська література ХХ століття / В. Шпак. – Черкаси : ЧІТІ, 2000. – 83 с.
85. До проблеми традиції та художньо-естетичного новаторства творчості Уолта Уїтмена / В. Шпак // Проблеми сучасної світової літератури та лінгвістики : тези Всеукр. наук. філол. конф. – Черкаси, 2000. – С. 31–32.

86. Особливості естетики та поезики Роберта Фроста / В. Шпак // Гуманітарний вісник. Серія: Іноземна філологія. – Черкаси, 2000. – Число четверте. – С. 91–95.
87. Серпневий зорепад / В. Шпак. – Черкаси : Засвітки, 2000. – 175 с.
88. Some aspects of the post-war American poetry: problem of the tradition / W. Shpak // 20 the Century American Literature after Midcentry // Procttding Kyiw, 25 – 27 May 1999. – К., 2000. – P. 205–209.

2001

89. Англійська мова для аспірантів та наукових співробітників / уклад.: В. К. Шпак, Л. П. Євтушенко, Д. М. Колесник та ін. – Черкаси : ЧІТІ, 2001. – 228 с.
90. До проблеми традицій та новаторства в сучасній поезії США / В. К. Шпак // Тези всеукраїнської наукової філологічної конференції “Проблеми сучасної світової літератури та лінгвістики” – Черкаси, 2001. – С. 42–43.
91. Поетичне новаторство Езри Паунда / В. Шпак // Гуманітарний вісник. Серія: Іноземна філологія. – Черкаси, 2001. – Число п'яте. – С 88–91.

2002

92. Деякі аспекти автобіографічної концепції у творчості Ф. Дюрренмата / В. К. Шпак // Гуманітарний вісник. Всеукраїнський збірник наук. праць ЧДТУ. Серія: Іноземна філологія. – Черкаси, 2002. – Число 6. – С. 71–72.
93. Збірник текстів до дисципліни “Практика перекладу” для студентів лінгвістичних спеціальностей = OEUT SNIAI-IOIE ETEXTE (Німеччина : тексти для читання) / уклад.: В. С. Хроменко, І. Г. Сагун ; за ред. В. К. Шпака. – Черкаси : ЧДТУ, 2002. – 68 с.
94. Основи перекладу : практикум для студ. лінгв. спеціальностей / В. К. Шпак, Л. П. Дегтярьова, І. І. Могілей, Т. М. Колодич. – Черкаси : ЧДТУ, 2002. – 151 с.
95. Сюрреалізм та екзистенціалізм у сучасній поезії США / В. Шпак // Тези 9-ї Всеукр. наук. філол. конф. “Проблеми

сучасної світової літератури та лінгвістика”. – Черкаси, 2002. – С. 49–50.

96. Computer reader : зб. текстів і вправ з англ. мови / уклад.: В. К. Шпак, Л. О. Шевцова ; ред.: В. К. Шпак. – Черкаси : ЧДТУ, 2002. – 83 с. – Англ.

2003

97. До проблеми традиції і новаторства у творчості Роберта Лоуелла / В. К. Шпак // Гуманітарний вісник. Всеукраїнський збірник наук. праць ЧДТУ. Серія: Іноземна філологія. – Черкаси, 2003. – Число 7. – С. 90–94.

2004

98. Основи перекладу : практикум для студентів лінгвістичних спеціальностей / В. К. Шпак, Л. П. Дегтярьова, І. І. Могілей, Т. М. Колодич. – 2-е вид. – Черкаси : ЧДТУ, 2004. – 151 с.
99. Художньо-естетичні особливості пролетарської поезії США / В. К. Шпак // Гуманітарний вісник : Всеукраїнський зб. наук. праць ЧДТУ. Серія: Іноземна філологія. – Черкаси, 2004. – Число 8. – С. 156–160.

2005

100. Бондар Т. І. Англійська мова для аспірантів та наукових співробітників / Т. І. Бондар, З. Ф. Кириченко, Д. М. Колесник, Л. П. Дегтярьова ; ред. В. К. Шпак. – К. : Центр навчальної літератури, 2005. – 352 с. – Гриф МОН України “Рекомендовано”.
101. Основи перекладу. Граматичні та лексичні аспекти : навч. посіб. / В. К. Шпак, Л. П. Дегтярьова, І. І. Могілей та ін. ; за ред. В. К. Шпака. – К. : Знання, 2005. – 310 с. – (Вища освіта ХХІ століття).
102. Проблематика та поетика творчості американських “поетів-шестидесятників” / В. К. Шпак // Гуманітарний вісник : Всеукраїнський зб. наук. праць ЧДТУ. Серія: Іноземна філологія. – Черкаси, 2005. – Число 9. – С. 115–118.

2006

- 103.Європейське літературне просвітництво як незавершений проект / В. К. Шпак // Всесвітня література в сучасній школі. – 2006. – № 5. – С. 63–64.
- 104.Продовження та розвиток американської демократичної традиції в поезії Томаса Макграта / В. К. Шпак // Гуманітарний вісник : Всеукраїнський зб. наук. праць ЧДТУ. Серія: Іноземна філологія : у 2-х т. – Черкаси, 2006. – Число 10 – Т. 1. Проблеми сучасної світової літератури. Проблеми сучасного перекладознавства. – С. 157–159.
- 105.Сучасна прикладна лінгвістика: традиції напрямки та перспективи / В. К. Шпак, В. І. Шульгіна // Гуманітарний вісник : Всеукраїнський зб. наук. праць ЧДТУ. Серія: Іноземна філологія : у 2-х т.– Черкаси, 2006. – Число 10, Т. 2. – С. 422–424.

2007

- 106.Англійська для економістів і бізнесменів = English for economists and business men : підруч. для студ. екон. спец. вищ. навч. закл. / В. К. Шпак, О. О. Мустафа, Т. І. Бондар та ін. ; за ред. : В. К. Шпака. – К. : Вища школа, 2007. – 224 с.
- 107.До проблеми реалізму в поезії США / В. К. Шпак // Гуманітарний вісник: Всеукраїнський збірник наук. праць ЧДТУ. Серія: Іноземна філологія : у 2-х т. – Черкаси, 2007. – Число 11, Т. 1. – С. 182–186.
- 108.Комунікативна культура перекладача, фахівця з прикладної лінгвістики / В. К. Шпак, В. І. Шульгіна // Гуманітарний вісник : Всеукраїнський зб. наук. праць ЧДТУ. Серія: Іноземна філологія : у 2-х т. – Черкаси, 2007. – Число 11, Т. 2. – С. 543–548.
- 109.Методичні вказівки до написання та оформлення магістерських робіт для студентів лінгвістичних спеціальностей / уклад.: В. К. Шпак, Г. В. Лещенко. – Черкаси : ЧДТУ, 2007. – 28 с.
- 110.Методичні вказівки до складання вступного та кандидатського іспиту з англійської мови для аспірантів та

- викладачів наукового ступеня кандидата / уклад. В. К. Шпак. – Черкаси : ЧДТУ, 2007. – 41 с.
111. “Нова суб’єктивність” в контексті німецькомовної літератури кінця 60-х – початку 80-х років ХХ століття / В. К. Шпак, М. О. Орлова // Гуманітарний вісник : Всеукраїнський збірник наук. праць ЧДТУ. Серія: Іноземна філологія : у 2-х т. – Черкаси, 2007. – Число 11, Т. 1. – С. 187–193.
112. Основи перекладу: граматичні та лексичні аспекти : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / В. К. Шпак, Л. П. Дегтярьова, І. І. Могілей, Т. М. Колодич ; за ред. В. К. Шпака. – 2-е вид., стер. – К. : Знання, 2007. – 311 с. – (Вища освіта ХХІ століття).
113. Порівняльна граматики англійської та української мов : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / В. К. Шпак, Д. М. Колесник, О. Е. Пчелінцева. – Черкаси : Вид-во ЧДТУ, 2007. – 191 с.

2008

114. Англійська мова для повсякденного спілкування : підруч. для студ. вищ. навч. закл. / В. К. Шпак, В. Я. Полулях, З. Ф. Кириченко та ін. ; за ред. В. К. Шпака. – 6-те вид. випр. – К. : Вища школа, 2008. – 302 с.
115. Бабине літо / В. К. Шпак // Спадщина Черкащини : часопис Всеукраїнського громадського об’єднання самодіяльних та професійних митців. – 2008. – № 6. – С. 104–105.
116. Повоєнна ліворадикальна поезія США. Томас Макґрат / В. К. Шпак // Гуманітарний вісник : Всеукраїнський зб. наук. праць ЧДТУ. Серія: Іноземна філологія : у 2-х т. – Черкаси, 2008. – Число 12, Т. 1. – С. 171–175.

2010

117. Порівняльна лексикологія німецької та української мов : посібник / В. К. Шпак, З. І. Кучер, Л. М. Сидоренко. – Черкаси : ЧДТУ, 2010. – 139 с.

ДОДАТКИ

Із бесід В. К. Шпака зі студентами ЧДТУ

ПРО ЖИТТЯ, ПРОФЕСІЮ

– Вам пощастило, що ви обрали саме факультет прикладної лінгвістики. Цим ви убили відразу двох зайців: досконало оволодієте технічною й науковою термінологією, мистецтвом науково-технічного перекладу, тобто професією сучасного перекладача й опануєте три провідні світові мови – англійську, французьку, німецьку і здобудете професію викладача. Відтак після закінчення вищого навчального закладу ніколи без роботи не залишитесь.

– Звичайно, дехто з вас має шанс працевлаштуватися в ООН чи НАТО, однак така перспектива світить далеко не всім, не виключено, що декому доведеться сіяти розумне, добре і вічне у звичайній загальноосвітній школі. Нічого страшного в цьому немає. Я віддав вчителюванню понад 15 років свого життя, і мені, до речі, дуже подобалася ця робота, причому працювати доводилося у специфічних закладах – Золотоніській школі-інтернаті, Таганчанській трудовій колонії. В останній – моїми учнями були неповнолітні злочинці до 18 років, які “чефірили” і розмовляли на “фені”. Як правило, кожен з них свого часу був позбавлений батьківської уваги, рано потрапив під вплив вулиці. Або навпаки – був розбещений надмірною любов’ю рідних. Як, скажімо, син головного інженера Харківського тракторного заводу. Цей хлопець спочатку застрелив з малокаліберної гвинтівки свою матір за те, що не дала грошей на пляшку горілки, потім – ним по черзі були відправлені на той світ дідусь, бабуся, які у цей момент знаходилися в оселі. Останнім від рук неповнолітнього

злочинця загинув глава родини, який увечері повернувся з роботи. Можете уявити, як непросто було утокмачувати в його голову знання, вимагати відповідей на уроках, змушувати виконувати домашні завдання. І це при тому, що я був не набагато старшим за нього.

– У Золотоніській школі-інтернаті основний контингент становили діти-сироти, які з пелюшок не віддали, що таке родинне тепло, тож вчителі зобов'язані були бути для них хто батьком, хто матір'ю.

– Дубіївська сільська школа, куди я прийшов працювати після Золотоноші, теж була особлива, адже до неї ходили колгоспні діти, чий батьки з раннього ранку до пізнього вечора працювали у полі, залишаючи свої чада один-на-один з проблемами. Завдання педагогічного колективу полягало в тому, щоб ці діти, будучи на самотині, не росли, як бур'яни... На нас, вчителів, покладалося завдання навчати їх людській доброті, співчуттю до людей, чесності й справедливості.

– Як говорить народна мудрість, виховувати дітей треба м'якою правдою і твердою любов'ю. На дітей ніколи не кричть і не бийте, бо виростуть із них раби. Хлопчиків слід виховувати борцями, які готові захистити як свою родину, так і Батьківщину й віру. Допомогти виправити недоліки близької вам людини – можливо, але при цьому ніколи її не соромте. Навпаки, підбадьорюйте, хваліть її кращі риси. Розкажіть у дружній бесіді про свої вади, невдачі, не торкаючись її недоліків. Важливо, щоб думка про них прийшла в її голову. Поступово підтримуйте цю думку, щоб вона просочувалась туди, як вода. Це допоможе цій людині виправити недоліки. І дітей так виховуйте.

– Я все своє життя працюю з молоддю і сам стаю молодшим за свої роки. Вважаю за необхідне – не засуджувати молодих за вади поведінки, а зрозуміти їх. Не треба повчати, а треба навчати, коли маєш чому. Наша молодь нерідко і чесніша, і розумніша, і добріша за нас, тільки зі слабшою душею. Саме її треба укріпляти.

– Педагогічний хліб теж нелегкий. І оплачується він у нашій країні неналежним чином. Однак була й залишається високою моральна планка педагога. Я дуже часто зустрічаю своїх колишніх учнів, які зуміли вибитись у люди, зробили успішну кар'єру, мають власних дітей і внуків. Усі вони дуже тепло ставляться до мене, щиро дякують за шкільну науку, за уроки з виховання. Не знаю, як кому, але мені від цього надзвичайно радісно на душі. Тому раджу не поспішати робити висновок, що робота педагога сіра й нецікава. Усі її яскраві “плюси” ви зрозумієте на старших курсах, коли будете вивчати древню науку педагогіку..

– Як каже народна мудрість: “Інститути не дають розуму, не дають інтелігентності, вони дають знання”. Тому вам необхідно багато вчитися і вчитися постійно, бо ваші знання – це, здебільшого, знання інших. Спочатку наповніть себе ними, наче потік наповнюється водою, а потім передавайте цю цілющу воду струмкам. Все що є в вас – перетворюйте в добрі справи. Спішіть творити добро!

– Я вважаю, що завжди треба шукати себе в усьому новому, навіть у біді є щось корисне й повчальне. Тож шукайте – і обов'язково знайдете!

– А якщо так складається, що доля посилає вам нову справу, нову дорогу – сміливо рушайте. І якщо вам важко – це означає, що ви на правильному шляху.

– У педагогічній діяльності для мене завжди був кумиром Антон Семенович Макаренко. Його праці допомогли освоїтись у Таганчанській трудовій колонії. Та й у подальшому цей великий педагог був поруч зі мною, вів по життю. Йому належить багато цінних висловлювань, одне з них я б хотів виділити особливо: “Педагог, який не володіє почуттям гумору, є ворогом педагогіки, його потрібно гнати від молодих людей якнайдалі”. Необхідно завжди посміхатись до людей. Якщо не обличчям, то серцем. Ми плачемо, коли народжуємось, а всі навколо сміються, а коли помираємо – плачуть інші. Тому нам залишається сміятись.

– Ким би ви не стали у своєму житті, яку б посаду не обіймали, які б нагороди не одержували, комусь пощастить більше, а комусь менше, пам'ятайте, що є на світі найвище звання – бути людиною. У повному розумінні цього слова...

– Усе твоє вміння, мудрість, сила, майстерність – нічого не варті, якщо не буде в тобі віри в майбутню перемогу твоєї справи. Але не домагайся перемог за будь-яку ціну. У кожній перемозі є зернина поразки і гіркоти. З одної квітки бджола і павук беруть: перша – мед, другий – отруту. Найбільш жадана перемога – над собою, найбільш корисна – якщо ворога зробиш своїм другом.

ПРО ФАКУЛЬТЕТ

– Найбільше й найпрекрасніше, що мені вдалося зробити, це створити колектив викладачів лінгвістичного факультету. Вони є справжніми подвижниками, віддають студентам не лише знання, а й сіють поміж них любов, добро, віру, надію. Відтак я глибоко переконаний, що в таких викладачів, які є на нашому факультеті, поганих студентів не може бути апріорі. І те, що започатковано на нашому факультеті, думаю, проросте гарними зерном.

– Указ Президента України про присвоєння мені звання заслуженого працівника освіти України я сприймаю не інакше, як високу оцінку роботи нашого колективу, де кожний зробив свій посильний внесок, на тому рівні, на якому він міг це зробити. І, мабуть справа не в мені, це мої ангели-хранителі потурбувалися, щоби на моїй життєвій дорозі зустрічалися тільки прекрасні люди. Я хочу сказати, що колектив, який мені довелося очолити – це, як правило, порядні, компетентні, дружні люди.

– На додачу, Бог послав чудове керівництво, мудрого ректора, розумних проректорів, чудових колег-професорів і, зрештою, розумних студентів, з приходом яких змінилося

життя не тільки на факультеті, а й у всьому університеті. Тож я вдячний Всевишньому Богу, що він оточив мене гарними людьми й щирими друзями. І ще – все, що мені вдалося зробити протягом життя, я зробив з Божою поміччю і з допомогою людей. А що погано вдалося – я зробив сам.

ПРО СВОБОДУ, КОХАННЯ І НЕ ТІЛЬКИ (ДІАЛОГ)

Валерію Кириловичу, у кожної людини бувають хвилини слабкості, коли їх хочеться на все махнути рукою і відійти у сторону. З Вами такого не буває?

– Я взагалі не розумію, що таке слабкість. У мене в найдраматичніші моменти свого життя не було такого відчуття. Можливо, у цьому була “винна” моя мати, яка завжди напутньо говорила: “Ти мужчина, чоловік, а значить – маєш бути сильним”. Тож дотримуюсь її настанов все своє життя. Зокрема, захворівши, не можу бути в лікарні більше двох чи трьох днів, рвуся на “волю”, поспішаю туди, де я потрібний, де на мене чекає справа. Так що бути слабеньким, нещасним і немічним – не для мене.

Скажіть, настільки Ви вільні як очільник факультету?

– Поняття свободи для мене завжди було відносним. Але, як на мене, чим більше людина зайнята якимось адмініструванням, тим більш не вільною вона є. Тому я на сто відсотків згодний з тими, хто твердить, що набагато менше свободи в того, хто управляє, аніж у тих, кого це управління стосується. Скажімо, під моєю рукою перебуває до ста викладачів, кілька сотень студентів, я стараюся тримати їх у певних рамках, у свою чергу вони теж тримають мене у них. І ці рамки з усіх сторін є досить жорсткими. Тому, по-іншому просто не буває. Часто пригадую повчальну приказку своєї матері: “Будь м’яким, щоб не зламатись, будь твердим щоб не зігнутиись...”

Якось Ви сказали, що є віруючою людиною. У чому полягає ваша віра?

– Як на мене, найголовніше для віруючої людини – це щоденна розмова з Богом за допомогою молитви. Не обов'язково виголошувати її вголос, можна подумки, але бажано, щоб вона була щирою і відвертою. При цьому потрібен внутрішній аналіз, що ти зробив не так, у якому місці согрішив. І попросити у НЬОГО прощення. Господь завжди на це піде, він милостивий. У своїй потаємній молитві до Бога треба помолитися про те, щоб бути потрібним іншим, щоб бути потрібним Господу, а вже потім бути потрібним собі. Попросити в Бога, щоби напоумив, що самому зробити для себе.

Якось мені довелося побувати у Мотронинському монастирі. Зупинившись перед зображенням Спасителя, відчув, як по моїх щоках струмком потекли сльози. Скільки не робив зусиль, щоб не плакати, але нічого у мене не вийшло. Потім стало легко і світло на душі. Нехай мені після цього хтось спробує довести, що усі ми суцї не перебуваємо перед ликом ЙОГО, що ВІН не спостерігає за кожним нашим кроком.

Як свідчить Святе Письмо, Господь створив нас лише по своєму образу, а до Його подібності ми повинні самі йти все своє життя. Саме для цього Всевишній і дав нам свободу вибору в своїх діях.

На Вашу думку, що таке щастя?

– Якщо брати до уваги мій вік, то найбільша для мене радість бачити щасливими своїх дітей. Однак така відповідь навряд чи буде повною. На моє глибоке переконання, людина тільки тоді здатна збагнути, що таке щастя, коли вона усім своїм життям вистраждає його, пройшовши перед цим вогонь, воду й мідні труби. За великим рахунком той, хто не відає, що таке страждання, навряд чи зрозуміє, що таке щастя взагалі. Як сказав Сергій Єсенін: “Если б не было ада и рая, их бы выдумал сам человек”. Слову “щастя” тотожне слово “любов”. Це прекрасне почуття притаманне молодим рокам. Зі зрілістю воно переходить в іншу якість,

коли Він і Вона стають мовби одним цілим. І коли один без другого себе не мислять.

– Я думаю, що ми з дружиною існуємо, як один організм. Отак з роками склалось – і по-іншому просто не буває. В цій єдності я бачу те, що називають сімейною гармонією, те, що називається сімейним щастям. Проте, думаю, не буває жодної сім'ї, де було б тільки сонце й жодної “хмаринки”. Але оті “хмаринки” – це дуже тимчасово.

– Якщо ж людей нічого не поєднує і з часом все відходить (діти повиростали і роз'їхались по світах, не дають дихати різні хвороби та інше) залишаються під одним дахом двоє чужих, байдужих один одному людей. А у нас з Олею – навпаки, чим далі, тим світліші наші почуття. Коли все дріб'язкове відходить на задній план, людина думає про вічне.

– Старіють люди тоді, коли перестають закохуватись. Хтось мислить, що вершина щастя – молодість. Але на вершинах дмуть вітри, гуркоче грім, спалахують блискавиці, справжнє ж щастя чекає нас на спуску з вершини.

– Мені завжди, навіть з раннього дитинства, дуже подобалися ті старенькі люди, які завжди були вдвох, які трималися один одного. Ці люди були мені дуже симпатичні. Ми з дружиною стаємо саме такими, тримаючись один за одного, йдемо по життю. І дай нам, Боже, подовше пройти разом...

Нещодавно Ви прочитали студентам ось цього вірша:

*Сніг мете і мете,
Білі шапки кладе.
Щось не так, щось не те,
Щось не так, як в людей.
Вийди з хати, гукни –
І нікого ніде.
Вплива з давнини
Лиш обличчя бліде.
Все кудись відпливло,
Як рожевий вертеп.
Спить довкола село.
Сніг мете і мете.*

“Сергєєвий зорепад”

Судячи з цих рядків, Ви найбільше любите зиму?

– Так. Ця пора завжди асоціюється в мене з дитинством, із зимовими святами, у яких так багато радості й оптимізму. Що ж стосується вірша, то зима в ньому виступає як образ. Створювався вірш у дуже непростий період мого життя, коли довелось пережити стільки розчарувань і зрад, що їх би вистачило не на одне життя. Коли був саме розчарований в коханні. А то є великий біль, коли ми щось втрачаємо, і втрачаємо безповоротно... Проте, природа не терпить порожнечі і її завжди заповнює... Життя моє йшло по спіралі. Я, думаю, що це – закономірно. Після падінь завжди приходили злети. Ніколи не було тільки вниз, чи тільки вгору..”

У Вас є рецепт, як пережити важкі хвилини?

– Думаю, тут просто потрібно терпіння. Нічого іншого. Їх треба пережити, тому що вони приносять мудрість. З них людина виходить мудрішою....

Терпіння людина знаходить у собі, чи воно приходить згори?

– Гадаю, що на все воля Божа, хоча багато залежить від нас самих. Я б не хотів поринати у спогади, але коли свого часу мене “розмазали” по стіні, коли від мене відмовилися друзі й знайомі, коли у високих кабінетах розраховували на те, що я або збожеволю, або зіп’юся, проте, дякуючи терпінню, я просто вистояв. Головне – нічого не боятися. Не треба боятися хвороб – вони загартовують тіло і душу. Не треба боятися невдач – вони загартовують волю.

Ви чогось боїтесь у цьому світі?

– Чого я боюсь, я колись сказав в одному зі своїх віршів, де є такі рядки:

*А вечір так зрадливо підступив,
Посипав з рукава туман рожевий.
Я на слова красиві не скутий –
Боюся слів порожніх і дешевих.*

“Серпневий зорепад”

Це моє творче кредо, це те, чого я боюся. На всі інші страхи, в тому числі пов’язані з власною смертю, я дивлюся по-

філософськи: якщо не будемо боятися старості – вона нас не обтяжить. І не треба боятися смерті, тоді вона нас не засмутить. Як сказав древній філософ Сенека: “Хто не захоче вмирать, той, отже, й жити не хотів, життя дане з умовою смерті. Декотрі закінчують життя, так і не почавши його”. Запам’ятались мудрі слова: “Кінець життя – це не прірва, а гавань, до якої мусить кожен причалити: хто – з молоду, хто – в середніх літах, а хто – в глибокій старості. Всім нагорода за мандрівку одна – вічність”.

Уже багато моїх ровесників, з якими колись ходив до школи і вчився в інституті, відбули в інший світ і тримають звіт перед Всевишнім, мені ж щастить топтати ряст і по цей день, за що я вдячний Господу. У древніх гуннів існувало прислів’я: “Допоки ти живеш – не умирай”. Осмисливши його, я й написав ось цього вірша:

*І по мені колись оркестр заграє,
І проведуть в останню путь мене.
Не знаю,
Чи до пекла, чи до раю.
Іхтось, розчулившись, за упокій хильне,
І, мабуть, скаже, що я жив яскраво,
І похвала полетіть через край.
Мовляв, що довго буду жити в справах,
Ну хоч бери та вдруге помирай...
Я ж звідав пекло й непогрішний рай
Ще за життя
По древньому закону:
Допоки ти живеш –
Не умирай!*

“Серпневий зорепад”

Давайте поспішати ще при житті казати гарні слова, висловлювати гарні думки, демонструвати гарні почуття. Давай-те щиро любити один одного. Бо ми ж, українці – наймудріша європейська нація!

ПРО БАТЬКІВЩИНУ

– Тоталітарним режимом ми були поставлені в умови, коли любити Україну, в правильному розумінні цього слова вважалось смертельним гріхом. Це ж треба, увесь світ зумів вистояти, дякуючи тому, що в ньому були справжні патріоти рідної землі, а у нас за патріотизм люди переслідувались і каралися. На жаль, ми були поставлені в такі рамки. Двічі я побував у США і двічі мені пропонували там залишитись працювати на кафедрі славістики в одному з університетів. Хтозна, дай згоду, можливо, зараз я був би відомим на всю Америку професором, але я її відхилив, і зробив це тому, що “без кореня засихає гілля”. Відчуття Батьківщини починається із твого села, що розкинулося в долині, з хатини, де ти уперше з’явився на світ Божий, із стежки, якою пробіг маленьким хлопчиком. І це, материні настанови-обереги, виплекані з дитинства, що завжди бриніли в моїй душі: “Коріння своє пускай у тій землі, з якої прийшов на світ. Травинка там наймиліше росте, де впала її насінина”. Це найкраще відчуття, як на мене, талановито відобразив нині дещо призабутий поет-земляк Михайло Масло:

*Свої кутки найзатишніші,
І хата вічно, як нова,
В своїм садку плоди смачніші
Й найкраще соловей співа.
І навіть сонце в нім щедріше
Буйніша в лузі повільно трав.
Вода в криниці, й та смачніша,
Якщо ти сам її копав.
І колос дозріва скоріше,
Зважнілий гнеться до землі.
Земне тяжіння найсильніше
Отут, на батьківській землі.*

ПРО РІДНУ МОВУ

– Слово – це криниця, яка бере початок завжди від народних джерел. “Найдосконаліша мова та, яка виражає найбільшу кількість понять найменшою кількістю слів” (фр. лексикограф і поет П. Буаст). Свого часу я побував у російській Рязанщині, у самісінькій її глибинці, і не міг наслухатись тамтешньої співучої мови. Хоч до цього закінчив російське відділення інституту й російську аспірантуру в Москві, там же захистив дві дисертації – кандидатську і докторську, але коло такої співучої, з особливим акцентом російської мови не стояв і близько. У той же час було боляче за свій край, за Черкаси, де не опанувавши як слід свою мову калинову, дехто намагається “цвєнькати” на “обще-доступном”, зовсім не підозрюючи, що в тій же Рязані він звучить по-іншому. Невже їм важко зрозуміти, що, користуючись “суконною” мовою, неможливо висловити почуття, які йдуть із самісінької душі. З цього приводу, ні-ні, та й зринає з пам’яті наступна віршована мініатюра:

*Вечорами тітки на призьбі
Посідають собі, бува, –
І через їхню нехитру призму
Світ сторайдужний проплива:
Та – про щастя, а та – про горе,
Кожна відає про своє –
Ніби правда сама говорить
Отакою, якою є.
У тих розмовах –
Моя пелюсткова
Мова рідна й моє життя.
Ті розмови – моя колискова
І найперші мої відкриття.*

“Серпневий зорепад”

Отакий мій повоєнний спомин, та власне кажучи, звідти ми виростали, звідти черпали оті джерела, оті слова, які настільки соковиті, настільки барвисті. Де кожне слово на своєму місці – немає всього цього, як то кажуть, словоблуддя.

Саме про таку мову сказав колись російський письменник Л. Толстой: “Я дуже люблю... народну українську мову, звучну, барвисту й таку м'яку”.

– Я припускаю, що наша рідна мова може житись за рахунок слів іншомовного походження. Це об'єктивний процес, який не стільки калічить, скільки збагачує мову. Навіть сленги у нашого покоління були одні, у нинішнього – інші. Однак у всьому повинна бути міра. Чималу шкоду у цьому плані приносить телебачення, а останнім часом й Інтернет, де що тільки не звучить, починаючи від суржика і закінчуючи звичайнісінькою ненормативною лексикою.

– Завжди лайка, мається на увазі російська, яка панувала на теренах СРСР, була найпопулярніша в всьому світі, вважалось, що вона “найбагатша”, бо найбільше має словесних зворотів. Усе це нісенітниця, вона просто найвульгарніша, там найбільше того, що ображає святість почуттів матері, Матері Божої і т. п. Скажемо так – вона дуже грішна ця лайка. До того ж, я, був на сто відсотків переконаний, що в англomовних країнах лайливих слів чи сумнозвісної “фені” не існує взагалі. Однак, потрапивши уперше в Штати у 1986 році, мимоволі став свідком “крутої” розмови двох американців – чорного і білого. Незважаючи на те, що мої знання англійської в той час не викликали сумніву, з їхнього діалогу я зумів вичленити лише слова “ай” і “ю”, тобто “я” і “ти”. Це змусило мене придбати у найближчому кіоску словник сленгів. Книга виявилася досить об'ємною (462 сторінки), але в ній містилися усі англomовні лайки, до того ж подавалася вичерпна інформація, де ця лайка вперше прозвучала і в якому столітті. Найбільше сторінок було присвячено популярному (особливо в голівудських кінофільмах) лайливому слову

“фак” та похідних від нього. Уявити подібне “різноманіття” в українській мові неможливо.

Виданню цього словника слугувало те, що бітники та інші в 60-ті роки започаткували оцей брудний потік лайки. І вона пішла на сторінки художньої літератури, особливо кінематографії. І зараз, в зарубіжних фільмах така лайка, що не завжди наші перекладачі можуть адекватно зробити переклад, тому що у нас немає таких аналогів.

Тому будемо вважати, що лайкою українська мова, якщо порівнювати її з російською, особливо з англійською мовою, засмічена найменше. І маємо чим гордитись.

– Коли тривалий час знаходишся в іншому мовному середовищі, мимоволі починаєш мислити його мовою. Щось подібне я пережив, живучи по кілька місяців у Сполучених Штатах. Спілкуючись із людьми практично цілодобово англійською, я став помічати, що думаю англійською, бачу сни англійською – та що там говорити! – навіть натхнення до написання віршів почало приходити до мене англійською мовою, чим я, звичайно, не зміг не скористатись.

– І все таки не розумію людей, які живуть в Україні, а розмовляють штучною мовою (суржигом). Російська мова, вона настільки красива, що коли поїдеш в російську глибинку, і послухаєш – як вони там смачно і лаються, і розмовляють – доходиш висновку: таки вона гарна ця мова:

Оттой акцент!..

Москвичі – акають!

Волжани – окають!

Настільки мелодійна й співуча справжня російська мова!

В устах нинішньої молоді російська мова звучить, як знуцання над двома мовами: російською та українською. Мені боляче за російську мову в ОЦИХ устах: “какось льогше”, “чі шо?”

СЕНТЕНЦІ ВІД ВАЛЕРІЯ ШПАКА* “Дарую молоді пір’ячко для крил”

- Хто не вмів почути пораду, тому не можна допомогти. Коня можна підвести до води, але примусити пити воду неможливо.
- Бути героєм легко – бо це на один день. Бути порядним важко – бо це на кожен день.
- Рухатись треба завжди. Навіть у невдачах, у падіннях – теж рух. Камінь, що котиться, мохом не поростає.
- Бути людиною легко, людяним – важко.
- Будь відкритим! Дивися людям в очі. Це обеззброює навіть звірів, не те, що людей.
- Світ є таким, яким ти його бачиш, а не тим, що показує телевизор та бачить сусіда. – Вір своїм очам і своєму розуму. Нехай не плутають твоїх кроків чужі погляди.
- Живи власною головою. Але мудрість і правду здобудеш лиш у міркуваннях і в розмовах з іншими людьми. Це розвиває розум більше, ніж книги. Той, хто слухає має вісім вух, а хто спостерігає збоку – вісім очей.
- Є книги для провідування, є такі, які проковтуються за раз, і лише небагато є, які варто – розжувати і переварити.
- Достаток свій на боргах та кредитах побудувати неможливо. Життя в борг не приносить ні задоволення, ні радості.
- Пізнавайте дух часу, щоб не відставати від нього. Але при цьому живіть моментом, будьте вірні одній меті моменту. Не треба розкидатись, робити нічого іншого, тоді не будуть вас обтяжувати другорядні справи, невдачі та переживання.
- Нічого не бійся. Не бійся хвороб – вони гартують тіло і душу. Не бійся невдач – вони загартовують волю.
- Служіть, але не прислужуйте, інших не примушуйте слугувати вам задарма – це дорого завжди обходиться.

* Більшість сентенцій має оригінальний, авторський характер.

- Якщо будете невпевнено поводитись, вас будуть “вести” і “пасти”. Будьте сильними й самостійними.
- Не припиняй робити те, що ти вмєш і знаєш, – ані з пенсією, ні з віком, чи з інших причин чи обставин. Навіть умираючи, треба це робити. Господь підтримує тих, хто творить.
- Не будь повільним ні в роботі, ні в думках. Мудреці говорять: “Рішення треба приймати не пізніше, ніж на сьомому подиху”. Інакше воно на шкоду. На півдорозі не зупиняйтесь. Не пояснюйте ніколи своїх вчинків (кому потрібно, той зрозуміє, а іншим пояснювати – шкода часу). Якщо комусь не подобається те, що ви робите – це їхні проблеми, а не ваші. Якщо людей обурюють ваші думки – ідіть від них. Світ для вас, а не ви для світу.
- Не ти для часу, а час для тебе. Треба увійти в час, як у ріку, розчинитися в ньому, і ти пізнаєш теперішнє, простиш минуле і розгадаєш майбутнє. І прийде до тебе сила спокою душі.
- Не бійся незнання, бійся облудного знання – все зло від нього.
- Ніколи не бийте дітей і не кричіть на них. Інакше з них виростуть раби.
- Бідний не той, у кого мало, а той, кому мало.
- Багатство тоді радісне, коли служить тобі і іншим з користю. Соромитись бідності немає чого. Але великий сором, якщо маючи здорову голову і руки, ти не намагаєшся бідності позбутися.
- Все, що мені за життя вдалося, я зробив з Божою допомогою й допомогою людей. Все, що вдалося погано, я зробив сам.
- Є три згубні, руйнівні речі: пити хтозна що, спати аби з ким і читати аби що.
- Не бійтеся вмирущості, не бійтеся забуття. Робіть те, що переживе вас. Робіть щось для загального добра. Живіть і робіть так, щоб за вас чужа людина помолилася. Ці молитви наймиліші Господу.

- Будуйте будинок для родини. Садіть дерева, які доглядатимуть діти, онуки, правнуки. Релігію предків шануйте, батьківських звичаїв і родинних свят – дотримуйтесь. Не забувайте річниці старших. Допомагайте ставати на ноги молодим. У цьому код нашої вічності. Смерть приходить не від старості, а від забуття.
- У тебе немає в житті високої мети? То й не біда. Не всі кораблі плывуть до Америки, є човни, з яких ловлять рибу. І є човники, що перевозять людей на переправі. Всі вони потрібні людям.
- Кожного хлопчика треба виховувати борцем, що готовий захистити як родину, так і Вітчизну й віру. А живучи в мирний час, повинен боротися за вдосконалення життя своєї родини і Вітчизни.
- Почату справу завжди завершуй. Хто має волю, той має долю.
- Не звільняйся з роботи із-за конфлікту, звільняйся, якщо на ній немає перспективи для особистого зростання.
- У всьому новому, навіть у біді, шукай щось корисне й повчальне для себе. І обов'язково знайдеш. Тому, якщо доля посилає нову справу, нову дорогу – сміливо йди!
- Бути при молоді – сам стаєш молодим. Але не треба їх засуджувати, треба розуміти їх, не треба їх повчати, треба навчати, коли маєш чому. Бо нерідко молодь наша і чесніша, і розумніша, і добріша за нас. Тільки із слабшою душею. Її треба зміцнювати.
- Моя порада тим, хто курить, п'є, гуляє, лихословить, затятий до грошових ігор – не впадате у відчай. Досить викоринити одну хибну ваду, а всі інші самі зникнуть. Лише до своєї душі прислухайтеся – там записані усі добрі закони.
- Не бійся старості, і вона із вдячності до тебе, не обтяжить тебе. Не бійся смерті – і вона тебе не засмутить. Не бійся своїх слабкостей – усі ми такі у Господа.
- Ми не вмираємо до того часу, допоки є бодай одна людина, яка про тебе пам'ятає. Допоки служить іншим те, що ти залишив по собі.

ПРО МАТІР*
*(Замітки Ольги Григорівни Шпак –
дружини Валерія Кириловича)*

Єлизавета (по вуличному Люська) походила із заможної багатодітної родини. Батько – Іванов Федір Іванович і мати – Ксенія Теофілівна мали десятеро дітей, яких виростили працелюбними і навчили їх, як на світі жити по совісті.

За плечима Єлизавета Федорівна мала лише початкові класи, проте здобула духовну освіту, відзначалася інтелегентністю. Її життєва мудрість вкладалася у фразу: “Життя прожити – не поле перейти”. Для свого сина вона була і матір’ю, і батьком, і бабусею, й дідусем. Валерій говорив про матір: “А я, власне, все життя учився у неї жити і любити”. Велика ніжність і синівська любов до матері вихлюпнулися схвильованими рядками віршів:

*...Виривала нам щастя у долі.
Все, що в мене сьогодні є
На безкрайнім життєвім лоні,
Й сонцебризне щастя моє –
На твоїй шкарубкій долоні.
Як це все перелляю в пісні,
Як скажу про це людям прямо?
Мабуть краще сказати мені
В двох словах лиш:
“СПАСИБІ, МАМО!”*

Хата, збудована батьком до війни, а потім відбудована матір’ю після пожежища війни, через 30 років відновлена вже Валерієм, була дуже дорога йому. Тут він пізнав усі післявоєнні негаразди, тут навчився долати труднощі, не скаржитися на долю, не озлоблюватися, бути людиною. І працювати, працювати. Свідченням цьому є ось цей вірш.

* Сюжет присвячено матері героя книги – Є. Ф. Шпак.

*Світе мій, од рясту пелехатий,
Не дивись зажурено услід,
Добра, рідна материнська хато,
Де почався мій тривожний світ.
Хай не зможу жити я без тебе,
Звідаю утіхи і невдачі,
Щоб відчути крила — завжди треба
Покидать гніздечко.
Ти пробач...*

“Серпневий зорепад”

Повсякденні повоєнні проблеми для матері починалися вдосвіта: де взяти дров, щоб витопити в печі й зварити їжу на цілий день. Хоч і жив Валерій з матір'ю біля лісу, брати дрова у ньому суворо заборонялось. Коли хтось потрапляв охоронцеві на очі із в'язанками дров, той обрубував мотузки прямо в людей на плечах. Відтак мати часто згадувала грушудичку, яка росла у них за хатою. Дерево рятувало їх від голоду й холоду. Зламані гілки її були неоціненним паливом. Не легше жилося й іншим селянам. Навчені багаторічною практикою здирання податків з кожного дерева, вони умудрялися садити дерева на межах, чим забезпечували себе ськими-такими дровами.

Вогненною косою війна скосила чоловічу стать в селі, і Валерій змалечку бачив, яка тяжка, нежіноча праця лягла на плечі жінок. Він говорив: “А вчитися поважати жінку не на словах, а пропустити це почуття через душу і пронести його через усе життя — вчила мене та мудра, свята жінка — моя мати”. Ця любов відгукнеться потім у плетиві його поетичних рядків:

*Укладала у землю сили,
Та й зосталась сама у хаті.
Це ж вона, ця стара Горпина, —
Не для подвигу, і не для слави, —
На худющій замореній спині
З поля бою несла державу.
Не для слави гучного дзвону,
Ця Горпина, свята мадонна,*

Хлібом-сіллю нас годувала...
 Ген стоїть вона край дороги,
 Лихоліттями не підкорена,
 Наче пам'ятник, горда і строга,
 Склавши руки на грудях наморені,
 На них сплелися пружні вени сині,
 І мозолі, і ще воєнні рани.
 Вони уміли ніжно пестить сина
 І ремесло своє творить стогранне.
 Згрубілі, загорілі, мозолясті,
 Обмиті сонцем і кресанням грому...
 То – п'єдестали для людського щастя

Мого народу честь – без нагороди.

“Серпневий зорепад”

А скільки щирих почуттів до простої жінки-трудівниці у цьому вірші з глибоким підтекстом:

В тьоті Дусі слухняний віник
 До підлоги щось примовля.
 Не судився, мабуть, барвінок.
 То ж тернистий надибала шлях.
 Поросли їй дороги терном.
 А вона собі все мете,
 Мов з життя вимітає мізерне,
 Засіває земне, просте.

Їй вклоніться, душею вбогі,
 Хто не жив, а зневіривсь встиг.

“Серпневий зорепад”

1947 рік. Голод знову зазирнув чорною примарою у вікна селян. Мати, як у війну, кинулась рятувати свого сина, але вже від голодної смерті. Вирушала в небезпечну дорогу по хліб у Західну Україну. Про що з теплотою в голосі розповідала мені, схилиючи голову перед тамтешніми трударями, і промовляючи: “Слава Богу, що колгоспів вони не бачили й не відчули їхньої кабали на своїх плечах”.

Запам'яталася одна прикра історія, яка трапилася з нею глибокої осінньої ночі в голодні повоєнні роки. У ямі, що була перед хатою і використовувалася як погріб, несподівано промайнуло світло. Тихенько підійшовши до погребя, мати побачила злодіїв. Чоловік із жінкою, які проживали неподалік, прийшли красти вдовину картоплю. Миттєво зачинивши ляду на замок, побігла кликати на поміч брата Григорія... Зупинивши чорну справу, вона виявила далекоглядну мудрість. Не стала розголошувати цю подію. Так і виросли на одній вулиці діти, не відаючи про “подвиги” своїх батьків... У матері завжди було на вустах народні прислів'я: “Хай своє латане, ніж чуже хватане”, “Залишки боргу, вогню і хвороби знову зростуть, якщо не знищити до кінця”, “Вже краще жить знайомим злом, ніж незнайомого бажати”, “Лягай к курми, вставай з півнями”.

Іванов Віктор Григорович, племінник Єлизавети Федорівни, часто згадував: “Наше повоєнне жебрацьке дитинство було таким, коли кожна дитина, ледь зіп'явшись на ноги, вже думала про поміч своїй матері. Бо якщо був в сім'ї батько, така сім'я вважалась заможною. Самотньою ростила мене мати. Перша сорочечка з українським орнаментом, вишита червоними і чорними нитками, була від хрещеної матері Єлизавети Федорівни. Вона стала своєрідним оберегом мені в житті. І які високі пости я не займав у житті, спомин про це світлою пам'яттю теплився в моєму серці. З раннього дитинства пам'ятаю свою годувальницю – корову, вона довірялась пастися тільки мені. Свої дитячі жалі я ніс до неї і вона, втішаючи мене, лагідно гладила мою дитячу голівку. Вона щиро раділа моїм першим перемогам. Світло і затишно ставало на душі після спілкування з нею”.

Пам'ятаю, мати часто переповідала таємничу історію, пов'язану із сільським клубом (Будинком культури), що розташований у центрі села та побудований на фундаменті зруйнованої церкви. Про постать в білому вбранні, яка зненацька з'являлася місячними ночами між деревами біля клубу, і так само зникала. Вона ніби пливла в повітрі, не торкаючись землі, безнадійно тужачи за чимось чи за кимось...

Старі люди казали, що то чиясь невідмолена душа нагадує живим про себе...

А можливо, то душа настоятеля місцевого храму, священника Ананія Петрусевича, який на будівництво п'ятибанної церкви (1910–1913 рр.), до добровільних пожертвувань громади подарував особистих 20 тис. карбованців...

Жахлива трагедія, за масштабом свого цинізму, яка сталася в будинку священника пізньої осені 1921 року, вночі, назавжди лишила кривавий слід в людських душах. Грабіжники, з місцевих головорізів, домагаючись видачі золота та інших коштовностей, закатували його до смерті. Поховали мученика біля збудованої ним нової церкви. (Через 8 років після її освячення, він прийняв мученицьку смерть...)

А, можливо, це – Ангел-Хранитель, бо, згідно з древніми святими законами, біля кожної церкви перебуває Ангел-Хранитель святого місця та назавжди лишається в тих місцях де стояли або стоять церкви і, незважаючи на епохи, часи та людські переконання, завжди молиться за нас Богові.

Єлизавета Федорівна працювала в колгоспі, в польовій бригаді. Колгоспні поля в повоєнні роки оброблялися в основному вручну. Розповідали, що вона була білолиця, чорноброва, роботяща і проворна. Було сапаємо буряки, вона всіх пережене і, застромивши сапу держак в землю, сяде відпочивати на ній, підігнувши одну ногу, та ще й пісню заведе.

Одного разу йшла з поля у сутінки, коли це об'їждчик на коні, перевіряє, чи не несе хтось якесь збіжжя (а в ті часи за це "світила" тюрма). Вона не стала тікати, як інші, подумала, що за чотири качани пшінки (кукурудзи) не посадять у тюрму. Коли ж воно не так гадалось, як сталося. Забрав її об'їждчик у контору колгоспу, що знаходилася в приміщенні теперішнього зооветеринарного пункту. Там сидів голова, він скося подивився на неї, потім перевів погляд на об'їждчика Петра, прозваного в народі Сракою за своє рідкісне паскудство. Між ними відбувся діалог.

– І куди ж вона несла пшінку?

- Додому.
- А я думав в Америку. Це ж вона дітей буде нею годувати?
- Так.
- То нехай собі іде з Богом. Бо діти плачуть, ждуть, не діждуться.

А вже потім звернувся до неї: – Не бери більше...

У 1952 році мати перенесла складну операцію, була на волосину від смерті. Знаючи про її неминучість, попрощалась із сином, взяла слово з брата Григорія, що той не залишить сироту і буде йому за батька і матір. Та Господь змилостився – залишив Єлизавету Федорівну в живих.

Валерій розповідав про цю чорну смугу свого життя, казав, що дуже плакав і просив Бога, вилікувати маму. Після її виходу з лікарні через два місяці керівництво колгоспу попередило, що одріже землю по саму призьбу хати, якщо не працюватиме в господарстві. Запропонували полегшену працю – вирощувати шовкопряди. Цей вид робіт був дуже поширений в Україні у післявоєнні роки, в тому числі і у нас, в Дубіївці. Проте розведення шовкопрядів назвати “полегшеною працею” не повертався язик. Личинки величиною у макову зернину є дуже ненажерливими створіннями, їх треба було годувати чотири рази на день, причому свіжим листям шовковиці, які росли за чотири кілометри. Оскільки мати була після хвороби дуже ослабленою, Валерій звалив усю цю роботу на свої дитячі плечі. Спеціальних приміщень для утримання шовкопрядів не було, тому вирощувати їх доводилось у хаті на матах з очерету. Коли черви виростали, вони починали розповзатися по підлозі, стінах, стелі. А коли приходив час змотуватись у кокони, перепоною їм були гілки з сухим листям, проте вони все одно повзали по всіх усюдах, і навіть в одязі їх можна було знайти. Через рік мати відмовилась від цієї “легкої праці” і знову пішла працювати в поле.

Валерій назавжди засвоїв материнські слова про те, що хліб росте із мозолів, про що потім, через роки, розповів поетичним словом:

І білий день, і біла хата,
 І невимовно білий світ,
 А біля хати – біла мати,
 Мов яблуневий білий цвіт.
 А ти з дитинства научала,
 Що хліб росте від мозолів,
 Щоб не ховався у причали
 Своїх малесеньких жалів.
 Мене росила під цим дахом,
 Ходити вчила по стерні...

“Серпневий зорепад”

Її обожнювали Валерині однокласники, частенько поспішали до Єлизавети Федорівни на сповідь. Для кожного знаходила необхідне слово підтримки. Вони потім переповідали її приказки: “Хто не вкусить гірко, той не буде знати смаку солодкого”, “Якщо життя тебе нічому не вчить – тоді провчає”, „На помилках – вчаться, після помилок – лікуються”, “Є люди, а є людовиська”, “Не кожному на коні бути, треба комусь і підкови гнути”, “Птахи вільні, але й вони на землю сідають”, “Не залатаєш дірки – ще більше розірветься, як не поробиш справи – сміття заведеться”, “Бережись козла спереду, коня – ззаду, лихого чоловіка – з усіх боків”, “До міста по гроші, а на село по розум”, “Погана та птиця, що в своє гніздо паскудить”, “Закон як павутина – ловить мух, а пропускає шершнів”, “Любові, вогню та кашлю від людей не сховаєш”, “Ніхто не шкандибає від чужої болячки”, “Де вовк лігво має – ягнят не тягає”, “Правда, як і олія наверх спливає”, “Багатого проводжай до порога, щоб не впав, а бідного – щоб нічого не вкрав”. “Вона була прекрасним співбесідником, – говорили вони, – як ніхто, уміла слухати. Від неї йдеш окрилений, із теплою в серці...”

Пригадую, наприкінці 1980 року, довідавшись, що Єлизавета Федорівна смертельно хвора, вони, не змовляючись, злетілись до материної хати. Аби своїми співчутливими розмовами з синівською любов'ю розраджувати її. Це піднімало старенькій дух, вона вставала з постелі і з любов'ю пригощала їх, чим могла.

Рідня в Єлизавети Федорівни була велика і дружна. Чи то свято, чи біда якась – усі дружно збирались на широкому, порослому споришем, подвір'ї. Пам'ятаю хвилюючу мить, коли Валерій у жовтні 1980 року привіз з Москви диплом кандидата наук. Мені першій простягнув диплом в товстошкірій палітурці кольору запеченої крові і мовив: “Це наша з тобою перемога!”. Та я відвела його руку, сказавши, що нехай першою його візьме мати, він є її своєрідним п'єдесталом. Валерій погодився і поніс диплом в її кімнату. Мати була уже дуже слабою. Одягнувши окуляри, вона перегорнула одну сторінку, очевидно, чекаючи, що їх там повинно бути багато, звела на Валерія здивовані очі: “Оце і все?”. Я не витримала й гірко заплакала: від щему в серці, від пережитих потрясінь, від радості, що нарешті все закінчилось (до цієї хвилини плакати собі не дозволяла). Свою щирю сповідь і подяку з трепетною ніжністю скаже Валерій матері:

*Пам'ятаєш, мамо, як бувало
 Ти мене дощами напувала,
 Мила полиновою сльозою,
 Присипала літньою грозою...
 Все, що ти хотіла – все збулося.
 І шумить мені твоє колосся,
 І вітри з полів твоїх страждених
 Все шумлять мені про тебе, моя нене.
 Де не йду, а ті вітри за мною,
 Застеляють душу пеленою,
 Щастям, перемішаним з журбою.
 І біжить дитинство за тобою.
 Як до древа доброти, матусю,
 Я то тебе гілкою тягнуся...*

“Серпневий зорепад”

Материнська безмежна любов до Валерія з подвійною силою переросла на внука Юрія. Купаний з дня народження в пелюстках бабусиної любові, віддаючи шану світлій її пам'яті, він назове свою доньку святим іменем “ЄЛИЗОВЕТА”.

**ПОЕЗІЇ В. К. ШПАКА
(ІЗ НЕОПУБЛІКОВАНОГО)***

1963

Коли терпко запахнуть степи,
Я до тебе вернусь, моя ненько.
Як в дитинстві, ти скажеш: “Поспи...”
Я в дорозі стомився, рідненька.
Я нап’юся з криниці води, –
Я нап’юся хмільної блакиті...
На зорі за село проведи,
Де купається сонце у житі.
Найдорожча мені наша синь,
Та не можу я жити без плавання...
Не журися, що досі твій син
Не знайшов ще в світі гавані.
Моє серце завжди замира,
Як прийду до святого порогу...
Та спочину і – знову пора, –
Ждуть мене рушникові дороги.

с. Дубіївка, 1963 р.

* Ольга Григорівна Шпак виявила в родинному архіві щонайменше півтора десятка блокнотів з віршами Валерія Кириловича, що з різних причин не були опубліковані, і люб’язно передала їх для цієї книги. Упорядники максимально зберегли автентичність стилістики й пунктуації усіх поезій.

1964

АФОРИСТИЧНА МІНІАТЮРА

На віддалі блищить навіть сміття,
Якщо не додивитись до пуття.

м. Черкаси, 1964 р.

БАЛАДА ПРО МРІЮ

Раніш, як мене, народила її
Недолею скривджена мати,
Де в пазурах смерті стогнали бої,
І кров'ю вмивались гармати...
Слізьми моя мати її у ночах
Купала... і клала в колыску –
І сходило сонце у мрії в очах –
І темінь конала в тім блиску...
Зростали ми разом із нею в степах
(Вона пасла кози зі мною),
Де вітер чубатий до п'яна пропах
Настоями трав і весною.
А нам так хотілося з нею піти
Далеко – далеко від хати,
Туди, де підтримують небо кити,
Де сонце влягається спати...
І там закричати на цілі світи
До сонця в печеру камінну:
“Тей, годі, тут спати! Вставай і світи
У небі щоночі, беззмінно !..”

Розтанула казка дитинства..,

як лід, –

Коли щиро квітень пригріє, –
Та вічний у серці залишила слід
Дитяча, ота моя

мрія.

м. Черкаси, травень 1964 р.

ВЧИТЕЛЕВІ

*(присвячений Олександрю
Тарасовичу Нагорному,
учителеві моєму)*

Знов сьогодні допізна у школі.
Тихо вечір ступа на поріг...
Це тобою народжені долі
Розійшлися в сплетіння доріг.
Знов у пам'яті – спогадів леза, –
І веселі, й смішні і сумні, –
Візьмеш скрипку – і вже в полонезах
Оживають тривоги земні...
Мою душу дитячу ще сонну
Ота скрипка будила й вела ...
І найперша про весь світ бездонний
Найциріше мені повіла.
Від наївної “казки про... рибку”
Повела мене в поводі мрій...
Де б не був я, та вічно та скрипка
Не змовкає в уяві моїй.
Оті звуки, як іскри нетлінні,
Гріють серце мені у путі.
Ти був першим моїм Паганіні,
І Колумбом в моєму житті,
Знов сьогодні допізна у школі.
Тихо вечір ступа на поріг...
Знову й знову розходяться долі
З твого серця в сплетіння доріг.

с. Дубіївка, 1964 р.

ГОРІННЯ

Бува – горить,
Бува – лише димить.
І створює ілюзію горіння.
Розвіюються фантазії на мить –
І видно цвіт,
Коріння і насіння...
Не може та порода запалати,
Де затишок насиджений, зарплата
Й вузький, мов коридор, мізерний світ.
м. Золотоноша, 1964 р.

ДО СТЕПУ

Покохав я щедрість осені,
І весняність твою п'янку,
І стежинок стрічки заросяні
У казковім твоїм вінку,
І корону ясного неба...
Я люблю навесні засівать...
Хочу долю рівнять на тебе,
Неповторно, як ти співаєш;
Щоб на ниві, коли поверне
Срібна осінь в далекий путь,
Проросла хоч би пригорщ зерна
Із моїх весняних пісень...
с. Дубіївка, 1964 р.

ДРУЗЯМ

Вільно свої крила розпростерши,
Невблаганно пролітає час...
Це який вже раз?! О ні! Не вперше
Згадую я, щирі друзі, вас!
Відлетіли разом з голубами
Роки неповторні ті шкільні,
Покружлявши весело над нами,
Зникли у янтарній далині.
Довго-довго ми тоді в мовчанні
Все дивились голубам услід.
А в тремтливо-ніжному світанні
Золотився кришталевий схід.
Болісно у грудях наших бились
Радісно збентежені серця,
Щастям очі в кожного іскрились.
Мріям... мріям не було кінця.
Небо розцвіталося могутнє...
Все минуло! Тільки загадок рій...
Пронесімо ж гордо у майбутнє
Чистоту і велич юних мрій!*

с. Дубіївка, 1964 р.

Зіпхну з плечей тисячолітню втому,
Що в душу в'їлась, як іржа з роками.
Хай буде бій на березі крутому.
Хай буде бій, та лиш не з вітряками.

с. Дубіївка, 1964 р.

* У одному із варіантів два останніх рядки подано у такій редакції: «Роки поспішають у майбутнє // І несуть перлину юних мрій...»

І дмуть вітри,
Та прямо в душу,
У неосвідченій злобі.
І все-таки іти я мушу,
Наперекір навіть собі.
Живуть у тому Магелани,
Хто у житті не ловить гав.
Не вірю в долю безталанну.
Не знайде той, хто не шукав.

с. Дубіївка, 1964 р.

ЛИСТ

В уяву знов повзе війна проклята.
Повів мене крізь кулеметний свист
І воскресив у серці моїм тата
Нескінчений, облитий кров'ю лист...
“Дитя, привіт!.. І... прощай, мабуть,
До мене смерть підходить віч-на-віч:
Дві кулі в грудях. Це – остання ніч...
Рости щасливим, сину! Тільки не забудь!..”
“Не забудь!..” І, далі, всі останні
Рядки злилися витвором химер...
Тієї ночі батько мій помер.
Я народився, кажуть, на світанні.
...Мабуть, тому, мене турбують ночі.
Мабуть, тому, я сонце так люблю.
Тому, люблю я материнські очі
І сльози їх любов'ю окуплю.

м. Черкаси, лютий 1964 р.

МАТЕРІ*

Зборознило життя чоло
І на темнім твоїм волоссі
Павутиння густе звело:
Пережить всього довелось...
Не вернувся батько з війни.
(Ти чекала. О, як чекала!..)
Підросли твої сини,
Ти надії нові плекала.
Забувала про втому, біль.
Від зорі до зорі у полі
Заробляла на хліб і сіль,
Виривала нам щастя у долі.
Все, що в мене сьогодні є
На безкрайнім життєвім лоні.
Й сонцебризне щастя моє –
На твоїй
 шкарубкій
 долоні.
Як це все переляю в пісні,
Як скажу про це людям прямо?
Мабуть, краще сказати мені
В двох словах лиш:
 “Спасибі, МАМО!”

м. Черкаси, березень 1964 р.

* Вірш покладено на музику композитором Ю. Беседюю.

Мій дід шевцем був – першим на селі –
Усі його хвалили за роботу,
За руки і за чесні мозолі.
Жили при нім незлічені турботи.
Сім раз одмір, а потім лиш одріж, –
Частенько так любив дідусь казати, –
Щодня долав майстерності рубіж,
А вранці знову починав завзято.
Любив усе доводить до пуття,
Хоч лаялася баба коло печі,
Кляла і злидні, і своє життя,
І втома зводила йому худючі плечі,
Без дров у хату влазила зима,
І часом з квасом, часом – без обіду..
І ще скажу, – зовсім не жартома, –
На світі жити вчився я у діда.

с. Дубіївка, 1964 р.

На світі без любові жити тісно.
Лише любов, лише любов одна
Народить жито, і народить пісню, –
Лише любов, яку ти спив до дна.
Усе на білім світі від любові.
Вона дарує працю і життя,
Коли я відійду у небуття, –
То повторюся у своїй любові...

с. Дубіївка, 1964 р.

Немає Ньютона в саду,
А яблуко все ж пада...
Поклич мене – і я прийду
До тебе з листопаду.
Лиш доторкнись моїх повік,
Мов біла мрія саду...
Тебе чекатиму повік,
Ясна моя досадо,
І наяву і у вісні, –
Надій тремтлива свічко, –
Відкрила вперше ти мені
Закон тяжіння вічний.

м. Черкаси, 1964 р.

ПОСТЕЛИ МЕНІ, МАМО, СТЕПИ*...

(пісня)

Постели мені, мамо, степи...
Синім небом укрій потихеньку
І скажи, як бувало:
“Поспи, поспи...”
Я з дороги стомився,
рідненька.

ПРИСПІВ:

Неба синю накинеш хустину,
Вийди в поле, зустрінь свого сина.
Де весною цвітіння буя,
Нене рідна моя.

Найдорожча мені рідна синь.
Не потрібно, матусю, печалі.
Не журися, що й досі твій син
Не знайшов ще на світі причалу...

ПРИСПІВ.

Завжди серце моє завмира,
Як прийду до твого порогу,
Тільки кличе ранкова пора** –
Ждуть мене рушникові дороги.
ПРИСПІВ.

Мов з криниці святої води,
Я нап'юся хмільної блакиті.
На зорі за село проведи,
Де купається сонце у житі.
ПРИСПІВ.

м. Черкаси, 1964 р.

* Покладена на музику золотоніським композитором В. Іванелюком

** У деяких варіантах: «обійму тебе – й знову пора».

СПОВІДЬ НА МОГИЛІ ТАРАСА

Я іду крізь пам'яті руїни,
Прокладаю з мрій розгони трас,
Де, обнявши долю України,
У столітній думі встав Тарас...

Україно, рідна моя нене,
Вічно п'ю з долонь твоїх пісні.
Ти устами матері до мене
Шепчеш колискову уві сні.

Увіллюся серцем в щиру мову, –
У глибинну мудрість і красу
Образ материнський твій чудовий
Свято у душі я пронесу.

Ти дала мені велике право,
Все любить вогненно і без меж...
Та на світі дурні є лукаві, –
Тож дозволь ненавидіти теж.

Вбить презирством твердолобі туші,
Що лиш сало б жерли без хули.
За “mersi” свої нікчемні душі
Й рідне слово навіть продали.

Слово сина їм дозволь сказати...
Хай замре вокзальна сіра шваль
І пітони й діячі пузаті...
Я зірву з їх душ мерзенну шаль.

Я примушу їх туге сумління
Втиснуть слово рідне у чоло!
О, тремтять, бо прийдуть покоління
Й скажуть:
“Вас, на світі – не було!..”

м. Черкаси, 1964 р.

СУПЕРНИЦІ

Десь, було це давним-давно.
Люди знали тоді одно:
Полювати ходять на звіра.
І жила там дівчина ВІРА.
Її ХЛОПЕЦЬ кохав без меж
І вона його, кажуть, теж...
Вони часто гуляли в горах
І не знали ніколи горя.
Народилося в них дитя –
І тоді приповзли в їх життя
Гнівні РЕВНОЦІ і СТАЖДАННЯ
І загинуло їхнє кохання,
Бо дитина ота неждано, –
Їй ФАНТАЗІЯ ім'я дано, –
Стала гарним таким дівчам,
Що не вірив юнак очам...
Закохавсь у дівча без міри...
Прокляла те кохання ВІРА.

З того часу таке з людьми:
Часом любимо більше ми
Наших мрій чарівну дитину, –
Що родили в думах самі, –
Аніж справжню, живу людину.

с. Дубівка, 1964 р.

ЧУМАЦЬКИЙ ШЛЯХ

На землю ниць –
І горілиць –
В чумацький шлях північний,
Хоча йому не до дрібниць,
Бо він же таки вічний,
По нім знаходили вози
Дорогу мимоволі.
Чумацьчий шляше, підвези

Набрати солі-долі.
Навчи, з ким з'їсти отой пуд,
І з ким розпити чашу, –
Тобі ж доводилось, мабуть,
Чумацький вічний шляше.
Коли і хто тебе нарік
Чумацьким – невідомо,
А ти залишився повік
Таким для астрономів.
Мабуть нарік тебе отак,
На руки лоба сперши,
В степу наморений чумак,
Що здрів тебе уперше.
Багато утекло води...
Були вози і сани,
Бійців у розвідки водив,
З дідами партизанив...
Чого у тебе й не було....
А в цю добу космічну
Веде мене в моє село
Чумацький шлях північний.
Під кучеряві ясени,
В дитинство першу казку,
Де чорним спогадом війни
В траві पनिшкла каска.
Тепер із неї голуби
П'ють воду в жарку днину,
А десь над світом голубим
Не вщухла стрілянина.
Та не спинити часу плин
Ніяким війнам грізним –
Світів, безмежностей глибин
На тім шляху завізно.
Просторо щастю на землі, –
Чумацький шлях в дозорі, –
І на його небеснім тлі
Скресаять мирні зорі.

с. Дубіївка, 1964 р.

1965

ВТОРИТЬ СЕРЦЕ ПРО ТЕБЕ, ПРО ТЕБЕ...

Очі блиснули райдужно: “Все!”,
Я прошу, я благаю: “Не треба!..”
Твоїм крокам по сірім шосе
Вторить серце про тебе, про тебе...
Тяжкий роздум волосся гребе.
Наче призма, надія стобічна...
Це я втратив назавжди тебе,
Хоч моєю ти будеш

вічно...

м. Черкаси, 1965 р.

ДОРОГИ МОЇ

Дороги мої –
Ясні і закурені,
А часом холодні,
Закуті у брук...
І в ранки тихі,
І в ночі буряні
На них не гасне
Залізний грюк.
Та я вклоняюсь
Стежкам-доріжкам,
Що ллються стрімко
В розгін доріг.
Ми з них починали
Босоніж, пішки,

ЛИСТ МАТЕРІ

Ваш син – вихованець колонії.
Скажіть нам: ви – хто йому?
Від спогадів знову холону я.
Даруйте мені, чому...

Та, згадую: мати під ясенем,
Ховаємось під брезент,
Загинув десь батько під Ясами
І хата згоріла вщент.
Прошуся: “Піду в дитбудинок я –
Для тебе поменшає лих”.
Вона не пустила. Єдиная –
На ноги звела малих.
Сама не доїла і зморена
Приносила хліб синам...
І ніжна, і горда, нескорена
Відстояла щастя нам.
Тендітні ламаєте пальчики, –
Безсиллям від вас аж тхне:
“Хлопчисько не слухав. Бач який...”
Вас, мати моя – кляне.
Цілую матусю в долоні я,
Поколені на стерні...

...Ваш син вихованець колонії.
Ви мати йому чи ні?

с. Таганча, 1965 р.

НАСПІВ

Не дивися лукаво.
Посміхнися ласкаво.
Не карай, не губи
Ну, не муч – полюби.
Брів опущені коми...
Ну, скажи, як нікому, –
Те, одвічно земне, –
Що кохаєш мене.
Непідступна і строга,
А в мовчанні тривога
І тенета журби
Ну, не муч – полюби.
Непідступна і строга,
Полюби, як нікого –
Хай не вірять, нехай...

Покохай.

м. Черкаси, 1965 р.

ПРАГНУ Я ДЖЕРЕЛА ПРОСТОТИ

Прагну я джерела простоти
Із твоєї очей синяви.
Я не хочу з тобою на “Ви”,
А отак , як тоді, просто “Ти”.
І до дідька душі маскарад!..
Своє серце я словом зроблю.
Хай бринить в ньому вічне “люблю”
З кожним днем голосніше в стократ.

м. Черкаси, 1965 р.

1967

В Землі – найгеніальніше ЧОЛО:
На нім премудре плетиво доріг...
І скільки геніальних не було,
Та кожен в нього борозною ліг.

с. Таганча, 1967 р.

Вигоріле літо по стерні
Побрело босоніж через поле, –
І згадать схотілося мені,
Як стерня у босі ноги колить.
Раптом зупиняюсь на межі:
У повітрі забриніли дрібно,
Й відгукнулись боязко в душі
Бабиного літа нитки срібні...

с. Дубіївка, 1967 р.

Ми вже звикли хвалить солов'їв,
Бо, так ніжно співають вони,
У мовчанні одвічних гаїв,
У пахучих обіймах весни.
Та, як вдарить спека в жнива,
Чи насупиться осінь руда –
Замовка соловей. Лиш сова,
Надриваючи ніч,
заріда...

Краще хринк, як пугач, сова,
Або навіть невтїшно, як сич!..
Тїльки б цїлили в серце із пїснї слова,
І у кожному словї –

клич.

м. Золотоноша, 1967 р.

Нїч прибралась в зоряне намисто,
Мов приготувалась до вїнця..
Хочеться блукати без кїнця
По алеях змореного мїста.
Звїдки виглядати тебе, звїдки?
Доле моя, де тебе знайти?
Раптом ти – земна моя сусїдка,
Лиш моєї вигадки свїти.
Ти, яку не мав я на примїті..
Як же це не мїг я зрозумїти?..
Та спасибї за тривожнї ночї
І за те, що серце казки хоче,
І за те, що я тебе

люблю.

м. Черкаси, 1967 р.

Пам'ятаєш, як гілку жасмину
Простягла ти й сказала: “Візьми!..”
Я не взяв,
і втопилися спина
В каламуті нічної п'їтьми...

...От і знову дороги зійшлися,
Та затихли тепер солов'ї.
На гілках ягідки налилися,
Ніби сумом зіниці твої...
І ніхто не поверне, не спинить
Синьоокі, замріяні дні,
Бо осипалась гілка жасмину
Пелюстками у душу мені...

м. Золотоноша, 25 серпня 1967 р.

ПЕРНАТА БАЙКА

Закінчив інститут, нівроку,
Звичайний сірий Горобець.
Як кажуть ділові вінець –
Почав робити перші кроки...
А родом він з Сільської Стріхи.
Вертатися б уже пора,
Бо Горобчиха жде стара
Його, – єдину свою втіху..
У відділ кадрів, як годиться,
Пішов, а там сидів Деркач.
“Не можемо, – сказав, – пробач.
На твоє місце йде Синиця.
А ти гарячий на натуру –
Лети у ліс. Гори в труді!...”

Кличуть щомиті...
А, можливо, то душу
Лоскоче
 Недарована,
 Сонцем обмита,
 Вітром нецілована
 Небесноблакитна волошка, –
Волошка
В дозрілому житі.

с. Дубіївка, 1967 р.

У КАМ'ЯНЦІ

То мажорним, розвихреним скерцо,
То урочистим звуком фанфар
Грім століть відлунює в серці,
І минуле чита свій буквар...
П'єдали, окутані цвітом,
Задрижали, застиглисть вмира –
І бредуть уже генії світом,
Поспішаючи знов до пера.
Ось і Пушкін замріявсь на скелі
І Чайковський задумавсь на мить.
Я стою, а душа, як пустеля,
Прагне свіжість поезії пити...
Тільки генії – на п'єдали,
Непорушне гранітне злиття...
Поспішаю збирати кристали
З неповторних глибин життя.

м. Кам'янка, 1967 р.

1968

ВІТРЯК

Щось ночами за вітром скрипить,
Як безрукий махає руками,
Ніби просить у когось пити,
І безкрило маха над віками,
Мов догнати збирається тінь, –
Хоче вірить у воскресіння, –
Бо не може зізнатися в тім,
Що в примиренні є спасіння...

с. Дубіївка, 1968 р.

ДОНЕЧЦІ

І коли зустрінеш ненароком
Сум, чи горе, чи душевний злам,
Щоб завжди в очах твоїх широких
Світ відбився з сонцем пополам.
А доб'єшся щастя і збагнеш ти,
Що то є – його свята ціна, –
Хай сичать гірких невдач багнети, –
Чашу його випий аж до дна.
Пам'ятай земні ці заповіти, –
І ніколи, доню, не забудь, –
Що в житті одна лише на світі
Найтернистіша – до щастя, путь.

м. Золотоноша, 1968 р.

Їду, їду – ні коліс, ні сліду.
Їду, їду – плетиво доріг...
І не знаю ще, куди доїду,
І не знаю, де чека поріг.
Може, доля поведе по лезах
І невдач, і радощів, убрід –
Знаю, будуть на путі колеса...
А чи буде слід?

м. Золотоноша, 1968 р.

Коли здолає втома сіра,
І сумнів буде гризти душу, –
За петельки трястиму віру,
Доки живу – я вірить мушу
Через невдачі і жалі...
Нехай одурять філантропи,
Та віра все – таки бездонна, –
Простій людині, мов пророку,
Несхибно вірю...
Як мадонні,
Вклонюсь покірно до землі!

м. Золотоноша, 1968 р.

Не хочу бути тихим берегом.
Я хочу бути гнівним Тереком:
На скелі падати грудьми!..
Хай обивателі “істериком”
Прозвуть мене поміж людьми, –
А я готовий розбиватися
Під верескливий крик: “Вперед!”
Щоб знову в течію вливатися,
Бо в цьому суть моя:
“Вперед!”

м. Золотоноша, 1968 р.

Пробігають чийсь дороги,
Чийсь потиски щирих рук,
Ходять поряд чийсь тривоги,
Чийсь радощі перших мук...
Десь блукають чийсь розмаї,
Чийсь мріяння голубі...
Десь блукаю і я, й не знаю,
Де зустрінуся сам собі...
Поміж добрих і загадкових,
Між веселих і навіть злих
Я зустрінусь обов'язково, –
Між людей – і лише між них!

м. Ірпінь, 1968 р.

Прометеїв було немало, –
І не мало ще буде їх, –
Що епохи вогонь тримали
В мозолястих руках своїх.
Підкоряли моря і гори, –
Що красиві їм словеса? –
Мозолями й душею творять
На землі своїй чудеса!
Прометеї, – в словесних масках, –
А від ваших вогнів –лиш дим...
Краще Феніксом гордим з казки
Запалати –і молодим, –
І очима, й душею, й тілом, –
Повернутись на людський суд!
Не словами доводять, – ділом, –

СУТЬ.

м. Золотоноша, 1968 р.

ПСЕВДОПРОМЕТЕЙ

Ніколи не тремтить він, як билина,
І дума вже, що він –то Прометей.
Та серце розбазарив по краплині...
Потрібне ж ціле серце для людей.

м. Золотоноша, 1968 р.

Розсипав жайворонок пісню
І дзвінко тишу неба крає....
Словам у грудях стало тісно –
І спів летить в степи безкраї...
О, пісне жайворонка в серці,
Тебе забути я не в змозі:
В душі моїй зійшлись на герці
Бадьорі ямби й сіра проза.

м. Золотоноша, 1968 р.

УЧНЯМ

Поїзди їхніх дум і стривожених мрій
Котять днів моїх сині вагони.
І біжить з ними світ зачудований мій
В нескінченній життєвій погоні.
Їм і сили, і серце віддам,
Щоб навчити життя на “відмінно”.
Хай з собою усюди несуть
Мого серця гарячу краплину.
В тому днів і буття мого суть
В колоброді життя швидкоплиннім.
Я бажаю їм доброго дня,
Коли вранці заходжу до класу.
В тому щастя моє все до дна –
Сіять добре, розумне для часу.

м. Золотоноша, 1968 р.

По житті я закохано йду.
Все злюбилось:
і терен,
і цвіт...
Зустрічав я і щастя й біду,
Та, все рівно, люблю я цей світ.
Чуєш, світе:
за ніжність,
за гнів...

Я люблю тебе, світе, за все.
Все святе, що знайти я зумів,
Моє серце почесно несе.
Я люблю тебе, щиро люблю, –
Так, любов не вступає злові...
І усе, що зробив і зроблю –
Все для тебе, мій світе,
Тобі!

с. Домантів – м. Золотоноша, 28 листопада 1969 р.

Прощай, красо моя багряна,
І мій осінній листопад.
В моєму серці не зів'яне
Весняний шум,
Весняний сад.

Я знаю, пройдуть заметілі
І посміхнуться знов мені
Ті яблуні рожево-білі,
Що воскресають навесні.
Ніщо не вернеться назад –
Та в серці в мене не зів'яне
Весняний шум,

Весняний сад.

с. Домантів – м. Золотоноша, 14 вересня 1969 р.

Розкажіть мені, милі дороги,
Чом зустрілись ви знову сумні?
Ви ждете вже віки, а на кого?
Чи колись дождетеся, чи ні?
Я в дитинстві чекав з вами тата, –
Не вернувся, лишився війні, –
Хоч ви зустрічей знали багато,
Та чекали зі мною сумні,
Я просив у вас перших побачень,
Що наснилися мені навесні, –
Пролетіли – не треба пробачень...
А ви знову чекали сумні.
Може ваше чекання завзяте
Десь трима тепла ніжність руки...
А про це не потрібно казати –
Знаю: варто чекати віки...

м. Золотоноша, 1969 р.

1970

Веснами, веснами,
З синіми веслами,
Лине мій човен мрій, –
Світлими й чесними
Знову воскреслими
О голубій порі...
Прийдуть до суду
Весни і люди,
Радісні і сумні –
Серце у грудях,
Ніжне і грубе,

Родить пісні, –
Чисті, як роси,
Ніжні, мов коси,
Як джерело простоти...
Прийде крізь грози,
Тихо попросить:
“Світе прости...”

м. Черкаси, 1970 р.

Вирує вітер юний, голубий, –
І поле простелилося, як доля, –
Гукає вітру трепетно:
“Люби!”,
Збентежена, тонесенька тополя.
А він шалений, дужий, пелехатий,
Заплівся у тремтливі коси-віти,
Але не може палко покохати,
Бо, вільний він...
Нічий на білім світі.

м. Золотоноша, 1970 р.

ЗАСПІВ

Громами поле, гай весніє, –
Жагучі губи у ріллі,
Умили ранок журавлі...
Тривога вічна в мене є
Од весен рідної землі.
О, земле, що діди орали
Ігнули спини до зорі
В той гнівний час, о тій порі...
Батьки за тебе умирили,

Слізьми кропили матері.
Вітчизно, горда моя нене,
Що виглядала крізь огні
Своїх утрачених синів,
В тобі – любов моя, натхнення,
Мій сум і радість, і пісні.

м. Золотоноша, 1970 р.

МЕЛОДІЯ СЛОВА

Слово гримить в душі у мене
Прибоями
Реальності і мрій...
Щоб знову потім
Радісно й натхненно
Улитися
У стоголосся рій.
О, слово, в буднях
Не губись безслідно.
Без цілі
Не приходь у білий світ, –
Йди до людей
Схвильоване і плідне,
Брени, як заклик, –
І як заповіт...
Напийся спраги
Сонячної днини.
Веди мене
До щастя на мости.
Впади в життя,
Мов крихітна зернина,
Щоб щедро потім
Колосом зрости.

м. Золотоноша, 25 січня 1970 р.

1971

БРОДИ

*“Рідну, славному, кров’ю перемиту,
Я тебе нікому не віддам”.*

(А. Малишко)

Отут я ріс,
Найперші свої кроки
Навчивсь робити,
Вперше йшов у брід
Через калюжі
До світів широких.
Я з цього хутора
Країв Дніпрових.
Мене зростили
Чесні мозолі
Смаглявих подніпрянок
Чорнобрових,
Отих, що вроду
Черпають в землі.
Я колихався
У гаях барвистих
На тінях
Веселкових яворів.
І набирався
Розуму і хисту
Від мудрості
Одвічних трударів.
Завжди стрічають
Колосом дорідним
Мене як друга – земляка
Броди...

Священна кров'ю,
Земле моя рідна,
Орися,
Засівайся
І роди !

х. Броди, 1971 р.

ДО СВІТУ

Од “Я” свого біжу до світу
З гущавини приватних дум –
Чийсь вітання й заповіти,
Людських чекань прозорий сум,
Чийсь розлуки і обійми
І поцілунки до півнів...
Десь на землі приносять війни
Ще похоронні про синів,
І десь гірку сльозу проронить
Чиясь незгоєна печаль...
То не біда , що на пероні
Мене ніхто не зустріча...
А я радію теж безмежно,
Як стріну посмішку ясну.
Мені, повірте, дуже сумно,
Коли побачу сивину!
І, “Я” своє, на Всесвіт множу, –
Як добре, люди , що є ви,
Бо я без вас – таки не можу.
О, світе праведний,
Живи!

м. Золотоноша, 1971 р.

ЙДУ В ДОРОГИ СВОЇ НЕЗНАНІ

Йду в дороги свої незнані,
Що мандрують поміж туманів.
Ще дороги мої несходжені,
Невідшукані, ненароджені ...
Бігли, бігли стежки веселі
Від матусиної оселі,
Та, відчувши солодку втому ,
Повертають мене додому

м. Черкаси, 1971 р.

ЛЕГЕНДА ПРО ТЕРНОЦВІТ

“Цвіте терен, цвіте терен...”

(З народної пісні)

Розцвітав собі терен край поля,
Залицявсь до калини у лузі, –
Та не знала калина, що долю
Відшука свою з терном у тузі ;
Та не знала калинонька красна,
Що в осінню похмуру годину
З його цвіту уродяться рясно
Лиш гіркі і кислючі тернини...
Колючками, що під терноцвітом
Свою душу наївну поколе,
Що ніхто її в цілому світі
Не пригорне до терну ніколи.
...Розлюбив її терен та й годі, –
Гірко втерла росини – перлини, –
Та й пішла у пісні до народу

Вічно юна і ніжна калина;
Простяга свої віти, мов руки,
Щоб дістати принадного зілля ...
І сумує при наших розлуках,
І радіє на нашім весіллі.

м. Золотоноша, 1971 р.

Не знаю – вперше чи востаннє
Ти повертаєшся до мене,
Та не з'єднати нас мостами, –
Вже берег мій зайнявсь шалено.
Клекоче ненависть палюча,
Все відболіло і розтало.
І догора любов на кручах,
Довіра впала з п'єдесталу.
На попелищі – хижі звірі,
Сичать зневіри гнівні змії,
І я словам твоїм не вірю
І пробачати не зумію.
І вже нічого я не вдію –
Тебе повік не пустять ближче
Моя нескорена надія,
Що вироста на попелищі.

м. Черкаси, 1971 р.

1972

Віддав би дні свої і ночі
За крихітку того світання
Де сонце променем лоскоче,
І мружитьсья моє чекання, –
Мое найперше і останнє, –
Таке ж прозоре, як і роси
Мого найпершого кохання,
Мої щасливі перші сльози.

м. Золотоноша, 1972 р.

ВІТЧИЗНА*

(пісня)

Як повинь рік не знає берегів,
Так наша дружба берегу не знає.
Вона в труді й бою братів єднає.
Усіх-усіх, Вітчизно, пом'яни.

І гинули на згарищах війни
За рідну матір, горде небо синє,
Українці, росіяни і грузини...
І кожен був землі своєї сином, –
Усіх-усіх, Вітчизно, пом'яни.

О скільки доль за тебе полягло, –
Ти пам'ятаєш, як сини вмирили, –
Щоб миру сурми сонячно заграли
Мечі перекували на орала,
Бо в дружбі – щастя вічне джерело.
Усіх-усіх, Вітчизно, пом'яни.

м. Золотоноша, 1972 р.

* Покладена на музику В. Іванелюком.

ДВОЄ

Не зійшлись по характеру, – горе, –
Розійшлися, як два кораблі,
Спантеличені штормами в морі,
Стало тісно їм двом на землі.
І пішли, приховавши образи,
Гострі, наче турецькі ножі,
Не спинившись, мабуть, ані разу
На любові й зневаги межі.
І пішли, обікравшись взаємно.
Не поверне ніхто вже, – не клич, –
Їм зустрітися вже неприємно
У щоденних потоках облич.
Може, кожен з роками навчиться
Берегти свого щастя вогонь...
Десь наївно дитячі очиці
Виглядатимуть батька свого.

м. Золотоноша, 1972 р.

Йди,
Не буду нарікати на долю,
Не заплачу, не заб'юся, – як ти,
Лиш стисну почуття до болю
І скажу рішуче, тихо: “Йди!”
Йдеш... іди, – перечити не стану:
Може, стрінеш іншого в житті...
Тільки, знаю, ти – моя остання
Вдача і невдача у житті.

м. Золотоноша, 1972 р.

Катастрофічно пролітають дні,
Біжу за ними білкою у колесі, –
А що лишаю в їхній глибині? –
І чується тривога в їхнім голосі.
І вічний біль – чогось не доробив;
І спокій навіть в снах мені не сниться.
О світе, повен незбагнених див,
О світе мій, ясний, мільйонолиций,
Що я для тебе, зрештою, зроблю,
І чим завдячу за твої дарунки,
Окрім того, що я тебе люблю
Любов'ю найщирішого гатунку?

м. Золотоноша, 1972 р.

Ой ти, земле-запашнице,
Ой ти, гречко-медянице,
Ой пшенице-палянице,
Ой волошки-чарівниці,
В неба синюю криницю
Задивилися зіниці...
Кресонули блискавиці,
Стрепенулись громовиці,
Хмари винесли водиці,
Напуваючи землю!

м. Золотоноша, 1972 р.

Приходь до мене в гості, пісне.
О, як тебе не вистача,
Коли збентежено і злісно
Життя руба мені з плеча...
Тобі повідати я мушу
Моє щасливе і сумне...
Може, комусь збентежить душу
Моє освідчення земне...
Не дай душі мої застою,
А рвися пташкою з грудей, –
І непідробною, простою,
Вертайся, пісне, до людей.

м. Золотоноша, 1972 р.

Село моє довіку неповторне:
Старі гаї, доріжки мудруваті,
Дівчата розрум'янені моторні...
І хати хитруваті.
Ще й крилами похитують галантно
Ген вітряки поважні понад гаєм...
Їм не потрібні зніжені таланти,
А дай рушник, що мати вишиває.

м. Золотоноша, 1972 р.

Я не хочу в тиху гавань,
Бо в душі – божевілля вітрів,
Відчайдушшя далеких плавань,
Несподіваність якорів...
Щоб до болю дощі хлистали,
І терзали мене громи, –
З непідступності п'єдесталу
Помахала мрія крильми.

м. Черкаси, 1972 р.

1973

Давно відславивсь рицар
Дон-Кіхот,
А я тягнусь до цього чоловіка –
Двадцятого, звичайно, лише віку, –
І б'юся поміж буднями невзгод.
Багато будяків нам в огород
Посіялось між квітами, до дідька, –
Під чесності й народності завісу.
З минулого непрошених заброд, –
Різноманітних видів і пород, –
Пробралися тихесенько і смирно
Забувши, що зносились їхня ширма,
Та й доять собі лагідно народ...
Стою на перехрещенні віків,
Та інколи така бере охота,
Озброїтися списом Дон-Кіхота
Та й кинутися в бій на будяків.

м. Золотоноша, 1973 р.

Доволі
Поля
У нашій долі.
Доволі
Жита
На нашій ниві,
Щоб мирно жити
Повік щасливо.
Доволі
Цвіту
На білім світі.

м. Золотоноша, 1973 р.

КОРСУНСЬКІ ЯРОСЛАВНИ*
(тісня)

Плакала в Путивлі вранці-рано
Ярославна в димі давнини.
В Корсуні вона солдатам рани
Лікувала в грізні дні війни.

ПРИСПІВ:
Не сховати сонця чорній хмарі:
Вистояли, вижили в пожар
Мужні і ласкаві наші славні
Корсунські прекрасні
Ярославни.

Ви чекати вміли і кохати.
І тримати зброю у руках,
Щоб світання юні, пелехаті
Сходили нащадкам у віках.
ПРИСПІВ.

І завжди, і всюди разом з нами,
Як тоді в кривавому бою,
Знову ви з мужами і синами
Ідете у мирному строю.
ПРИСПІВ.

Врода ваша горда не погасне,
Бо, краса не знає берегів.
Як же не любити вас, прекрасні
Наші Ярославни дорогі.
ПРИСПІВ.

м. Корсунь-Шевченківський, 1973 р.

* Покладена на музику В. Іванелюком.

МАТІНКО, МАТУСЮ МОЯ, НЕНЕ*

(пісня)

Ти вже із роками постаріла
Заплелася перша сивина...
Посмішка твоя мене зігріла, –
Лагідна, привітна і ясна.

ПРИСПІВ:

Матінко, матусю моя, нене,
З першими сивинками в косі.
Я тебе пригадую щоденно
Молодою, в щасті і красі.

Ніжні і ласкаві твої руки
Завжди відчуваю у житті.
Навіть в час далекої розлуки
Йдеш зі мною поруч у житті.
ПРИСПІВ.

Скільки раз не спала ти рідненька,
Наді мною сидячи в ночі.
Я прийду до тебе, моя ненько
І схилюсь на рідному плечі...
ПРИСПІВ.

Ти на цілім світі лиш єдина.
Сонцем твоя посмішка сія,
Рідна, дорога моя людино,
Мамо рідна, мамочко моя.
ПРИСПІВ.

м. Золотоноша, 1973 р.

* Покладена на музику В. Іванелюком.

1974

Давно та мудрість визріла в народі:
Дурному – ціп, розумному – коса,
І, може, вже про ціп і косу годі,
Бо ж не один про них уже казав...
Коли ж дзвіночкам гляну в сині очі,
Що мирно пестять крапельки роси,
На всі світи гукнути людям хочу:
Не допускайте дурнів до коси!

м. Черкаси, 1974 р.

ДИТЯЧЕ

Налетіла
З моря
 Буря
І зробила
День
 Похмурим.
Налетів на бурю
 Вітер,
Чорній хмарі сльози витер.
Сонце
 Промінь
 Простягло –
Бурі наче й не було.

м. Золотоноша, 1974 р.

МОЄ ТРИДЦЯТЕ ЛІТО

Моє тридцятьє літо промайнуло,
Тридцятьа осінь щедро дозріва.
Пора вже весни погортати зріло
Та й готувати косу на жнива,
І справам, і літам шукати міру,
Бо я ж селянський син,
Я – з трударів.
Між них живу,
 Люблю,
 Горю,
 І вірю,
Бо з ними я зорю свою зустрів.
Між них плекаю дерзновення мрії, –
І їхнє слово проросло в мені,
Бо розумом і серцем з ними зрію –
Про них мої замріяні пісні.

м. Золотоноша, 1974 р.

МОЇ ХВИЛИНИ

І не забулись, і не промайнули,
Не канули у води забуття...
Та знов і знов бентежу дні минулі –
І вже ціню по-іншому життя.
Мої хвилини, о мої перлини,
Не промайніть лише без вороття.
Бодай щоб жодна, навіть швидкоплинна
Не повертала потім каяттям.

м. Черкаси, 1974 р.

1975

Грізні хмари линули дощем,
Блискавки перекреслили небо,
Наче пам'ять болючу про тебе,
Наче серця незгоєний щем.
Я не думав тоді, що колись
Тьмяне сонце яскраво засвітить,
Де уяви зеленої віги
Простяглись у нескорену вись.
м. Черкаси, 1975 р.

Дівчата мої кароокі,
Дівчата мої прекрасні,
А з часом – такі жорстокі,
ображені і
нещасні.

Можливо, то половина,
Та, що йменується “ДУША”
В тому, усього винна,
Можливо, вона байдужа,
Можливо, вона жорстока,
Можливо, її провина
В тім, що слова високі
Губляться в часовім плині.
Та все ж крізь
пороки й
мороку,

Хай ваша суть не гасне.
Прошу вас мої кароокі
Благаю, мої прекрасні.
м. Черкаси, 1975 р.

І хвилини рясні шпали,
І годин ешелони,
І не сходженні далі,
Ті що вічно полонять, –
Пролітають нетлінні
Понад часом невпинним.
Щось у їхнім стремлінні
Є таке журавлине.

с. Дубіївка, 1975 р.

*“Чуттів багатству не потрібно,
Духовна бідність слів лиш багатослівна...”
(В. Шекспір)*

Ми матерям у вічі не говорим
Красивих слів про їх гірке причастя.
Ми в голос не говоримо про горе,
Не демонструєм людям свого щастя
А от у тих, що люблять пишні фрази
І сиплять їх, неначе вітер груші,
Мабуть, в житті холодному
ні разу
Нічого не торкнуло їхню

душу.
с. Дубіївка, 1975 р.

МІЙ ТАЛІСМАН

Не вірю в забобони і оману,
не плівся у тенетах дурману,
але послала доля талісмана –
тебе, таку омріяну й земну.
А поміж нами пролягли дороги,
незвіданності стелиться туман,
та, вірю, стріну вистражданий, строгий
свій синьоокий, юний талісман.

с. Дубіївка, 1975 р.

Немов красивий заголовок,
Ти правильний, немов аршин.
Ти зважив кожну фразу й слово,
Коли долав службовий чин.
Ти правильнющий до відрази, –
Зразкова хата, і сім'я –
Не помилявся ніде й ні разу –
І в цьому помилка твоя.

с. Дубіївка, 1975 р.

Не чекаю тебе із казкових перонів,
Бо, мої поїзди пролетіли...
І хотіли б того – не хотіли –
Тихо паморозь пада на скроні.
На осіннім замку моє серце
І не стукай ночами у душу,
Бо, не можу,
Не хочу,
Не мушу
Відчинить тобі двері.
Не сердься.

м. Черкаси, 1975 р.

Образи і жалі давно замовкли.
Блаженне забуття усе покрило.
Хай буде меч, та тільки не Дамоклів
З надій Ікара поклеєного крила.

с. Дубіївка, 1975 р.

ОЙ ТИ ДОЛЕ, НАЧЕ ПОЛЕ

Ой ти доле, наче поле,
Скільки ж тих стернинок.
Кожна коле – та ще й з бодем
За один ужинок.
Йшов ріллею я за плугом –
Скільки пережито,
Я ходив з косою лугом,
Жав дозріле жито...
Все було у мене в долі –
Не шкодую й трішки:
Почалась на житнім полі
Десь моя доріжка.

с. Дубіївка, 1975 р.

ОСІННІЙ ДУБ

Струмки голосисті,
Берізки тендітні,
А він все безлистя,
Чекав свого квітня...
Пройшло – відшуміло
Квітіння по колу,
Зійшлися несміло
Берізоньки голі.
Зійшлися до дуба
Сховатись під крону,
Та жодна не люба
Під осінь старому,
Бо дуб отой бурий,
Кремезний і дужий,
Що вистояв бурі,
За веснами тужить.

с. Дубіївка, 1975 р.

Покладіть мені, мамо, в дорогу
Краєць хліба із нашої печі.
І свої незлічені тривоги
Покладіть мені, сміло на плечі.
Я від них у путі не пристану
Бачте, виріс, чималий, нівроку.
Пронесу їх усі до останку,
Бо, ж, від Вас почались мої кроки.
Ви ж спочиньте на старість, матусю,
Від стежок вже болять у Вас ноги.
Кожній площі від Вас уклонюся
За священні, за Ваші

привіти.

с. Дубіївка, 1975 р.

СУТЬ

Здається люди – комашня,
на перший погляд – метушня, –
і недоречна, і смішна, –
така земна і неземна.

І ми до істин вперто міст
Муруємо, шукаєм зміст.
І часом нам здається з місць
Незрозумілим гамір міст.
А спробуй

пружності вітрил
І розмаху широких крил,
Що у незвіданість несуть –
І зрозумієш, в чому

суть.

м. Черкаси, 1975

У СТЕПУ

Скрипки дротів і ластів'їні ноти
Смичком торкає вітер у степах.
Мов передзвін далекої кінноти
Відлунює боями у стовпах.
Та отаке на мить лише здалося.
Про день прийдешній загули дроти,
А їм у тон підспівує колосся, –
Дитя людської праці й доброти.

с. Дубіївка, 1975 р.

Чудовий день розтанув у туманах.
Його не відшукати поміж днів.
Пророчило яскравістю світання,
А він узяв під вечір і збліднів.
Отак бува в путі не поталанить...
Ото ж, за гриву дня свого – і гей!
Пришпорюю осонцених буланих
Долати полуденний апогей.

м. Черкаси, 1975 р.

Я тебе зустрів якось неждано,
А вірніше, ти прийшла сама,
Солов'їним щебетом, кохана,
Незвичайна і така земна...
Відлетіли солов'ї далеко,
Лиш у душах тьохкають пісні,
А веселий і сумний лелека
Сина принесе нам по весні,
Радість наших свят і наших буднів
І мої надії і твої,
Щоб завжди і всюди незабутньо
Тьохкали у душах солов'ї.

с. Дубіївка, 1975 р.

1976

Друзі, давайте чесно
Вірити у красу –
Я із чудових весен
Вам дивоцвіт принесу, –
Справжній, а не казковий, –
Поставлю супроти законів зла.
Сам розцвіту бузково –
Лиш не шкодуйте тепла.

с. Дубіївка, 1976 р.

Зупинись, цілий світе, на мить.
Бачиш двоє мандрують по зорях.
Чуєш – вічність услід їм шумить,
А вони – у галактик в дозорі.
То закохані – чисті і юні,
Що уяві дали своїй волю, –
І бредуть по Орфеевих струнах,
Задивившись на зорі у полі.

с. Дубіївка, 1976 р.

І знов іду через жита,
А ті жита такі високі –
І міццю повниться хода,
І сокіл падає у око,
Що із долонь землі зліта.

с. Дубіївка, 1976 р.

То не Ікар, що не ламає крила
І знов не мріє про новий віраж.
Чим більш пустеля забирає сили, –
Тим красивішим бачиться міраж.
с. Дубіївка, 1976 р.

Я стежками одвічними йду.
Все злюбилось: і терен і цвіт...
Хоч стрічав я і щастя й біду,
Все одно, я люблю оцей світ.
Чуєш, світе: за ніжність, за гнів...
Я люблю тебе, світе, за все,
Все святе, що знайти я зумів,
Моє серце почесно несе.
Я люблю тебе, просто люблю, –
Так, любов не поступить злові...
І усе, що зробив і зроблю –
Все для тебе, мій світе, тобі!
с. Дубіївка, 1976 р.

1977

ДРУЗИ

Кажуть, друзі – до чорного дня,
Ну а потім – шукай вітра в полі –
Я ж такого ні раз не зазнав.
В перехрестях премудрості долі.
Хоч немало прожив уже днів,
З пережитих виношу єдине:
Я на друзів ніяк не збіднів,
Лиш знаходив

лихої години.

с. Дубіївка, 1977 р.

Красиві речі – то полова.
Вітри років їх рознесуть.
І лиш вистраждане слово –
Тамує динамітну суть.
Торкнись – і вибухне шалено
З моїх недоспаних ночей,
А ранок витчеться зелений
Мов гору звалить із плечей.
Помітить перше пасмо сиве,
Нервовий пульс, що в скроні б'є,
І скаже без словес красивих:

“Є!”

с. Дубіївка, 1977 р.

1979

Поринаю в море мов і звуків,
Проникаю в сутність їх давно,
Бо мені, ой, як не все одно,
Як на світі житимуть онуки.

с. Дубіївка, 1979 р.

1982

Бува, що хтось заплачеться на долю, –
Мовляв, що випала сяка-така,
А я сказати собі на цім дозволю:
Мене моя – ні трішки не ляка.
А я в обіймах вічної тривоги,
І не живу без клопотів ні дня,
Бо по мені така – тривожна й строга,
Й – не може бути іншою вона.

м. Черкаси, 1982 р.

ОСІННЄ ЛИСТЯ

Осіннє листя, прихилися,
Повідай казку молодим...
Таким замріяним колись я
Ходив тут крізь рожевий дим.

Осіннє листя, не журися
В тенетах буйних яворів.
На них думок моїх колиска,
Я з ними перші грози стрів.

І хай весна моя не близько
Блукає в росяній імлі, –
Осіннє листя, не барися, –
Стели свій килим по землі.

м. Черкаси, 1982 р.

1986

СТАТУЯ СВОБОДИ

4 липня – свято в кожному штаті –
День незалежності, як кажуть, день Свободи,
Яка приймає під облудні шати
Наївні покоління і народи.
Їй феєрверком засліпили очі
Багаті угодовані вельможі,
Щоб не дізналась, що бездомні хочуть,
Як милостині просять в перехожих,
Щоб не дивилась, як її мадонни
За гроші продають любові чари,
Талантами торгують аполлони,
Що грають перехожим на гітарах,
Чому ж ти не повернешся обличчям
До тих, від кого одвернулась доля,
Кого й чого ти сьогодні кличеш?
Мовчить Свобода,

продана

за долар.

м. Нью-Йорк (США), 1986 р.

1989

ВЕЧІР У НЬЮ-ЙОРКУ

На Манхетген опустився вечір.
Мружиться Нью-Йорк в попругах рік.
“Город диявола”, – отак, до речі,
Горький місто це колись нарік.
Хмарочоси підпирають небо,
Щоб не впало, часом, від ганьби.
Стільки люду з’їхалось до тебе,
Ідоле багатства і злоби.
В різнокольоровім, різномоднім,
Різномовнім мареві облич
Жовтий привид ходить і сьогодні,
Долями торгує день і ніч.
А реклами всюди гнізда мостять,
Засліпивши тисячі зіниць.
Падають із Бруклінського мосту
Долі і надії людські ниць.
Маяковський, славний мій земляче,
У двадцяті роки Вам дзвоню.
Відчуваю погляд Ваш гарячий
Тут на кожному розі авеню.
Чую тут рішучі Ваші кроки,
Бачу Ваші дорогі сліди.
Ви назад верталися сім років,
Півстоліття я вертав сюди.
Я Вам написав про все з душею,
Та в безсмертя довго йтиме лист,
Ви ж по східцях тоніки своєї
Назавжди у вічність піднялись.
То ж тепер дзвоню крізь час цей грізний.
Тут усе зосталось, як було.
Тільки вірю: рано, а чи пізно,
Похоронить правда

Чорне зло.

Нью-Йорк (США), 1989 р.

ВІРШ

Невчасно трохи, як завжди
Народжуєтесь, наче діти.
І вам не скажеш:
 “Ну зажди”.
А всіх же треба вас одіти.
Йдете від серця, без ідей.
А треба всім настачить риму
І щоб не гірш, як у людей,
І щоб думки були всі зримі.
Йдіть без протекцій поміж люд,
На щирій суд і на пораду.
Тільки не сійте зло і лють.
Несіть добро і щиру правду.
А я за вами буду йти,
І слідкуватиму незримо.
Чи дійде хто з вас до мети,
Чи народив я вас даремно,
І що, засієте в житті:
Чи бур'яни, чи людям жито...
І доки будете в путі
Я не помру.
Я буду жити.

м. Черкаси, 1989 р.

КРЕДО

Мій кожен вірш –
То щирий лист до друга, –
Уявного й того, що наяву.
Ділю із ним
І радощі, і тугу –
Все, чим на світі білому
Живу.
Ділюся з ним
І щастям, і журбою...
Мій кожен вірш –
Думок моїх жнива
І строгий суд
Перед собою,
Де скидок і амністій
Не бува.
Мій кожен вірш –
То віра у людину,
В якої чесні
Думи і діла.
А від людей
Хотів би лиш єдине:
Щоб віра та
Взаємною була.

м. Черкаси, 1989 р.

СОНЕТИ

I

Ношу в думках свої сонети білі,
Чи, може, найсвітлішу із поем,
Що у моєму серці наболіли
І полишили невгамовний щем...
Як бігла жінка із дитям до хати, –
Чаїних брів тремтів тривожний злам, –
Над світом сходив ранок пелехатий
І юне сонце з кров'ю пополам.
І гупали в руду пітьму снаряди,
Кричало з переляку немовля,
Дивилося з пелюшки безпорадно,
Як мучилася зранена земля.

І сипалися кулі чорним градом,
Та сонце піднімалося здаля.

II

Та сонце піднімалося здаля,
Де плакав ранок в хусточку туману.
Село вже догоріло все дотла.
На попелищі затужила мама.
Круг неї діти, наче горобці.
Найменший сумно виглядав з колиски.
А поліцай з наганом у руці.
Застрелив їхню годівницю Лиску, –
І світ на мить в очах її закляк –
І відгукнувся між дітей бідую.
Затамувавши в серці переляк,
Матуся прикривала їх собою.

Обпаленими крилами вітряк
Немов би закликав удов до бою.

III

Немов би закликав удов до бою
Старий вітряк, що якимось уцілів.
Вони вставали на двобій з журбою,
Творили перші борозни полів.
Та ще слізьми їх поливали рясно,
Як перші зерна сіяли в ріллі.
І сивина світилась передчасна
На кожному вдовиному чолі.
Пречисто світлим світ здавався цілий
Від їхньої святої сивини.
І лихо потихеньку відшуміло
На згарищах кривавої війни.

Нехай же світ навіки буде білим,
А в нім ростуть не для війни

сини.

IV

А в нім ростуть не для війни сини –
Надії квіти – сонячні й тривожні –
Бо над землею зріє день ясний
І тягнеться до сонця квітка кожна.
До сонця посміхається дитя,
До сонця мати простяга долоні.
З його теплом виношує життя
У материнським найсвятішим лоні.
Дівчатам сняться найсолодші сни,
Бо солов'ї відтьохкують в діброві.
Замріяні гривасті ясени
Тчуть в небесах мережива казкові.

Нехай ростуть закохані сини,
Бо все на білім світі – од любові.

V

Бо все на білім світі – од любові –
І таїнство прекрасного чуття,
І хлопці, і дівчата чорноброві,
І матір'ю дароване життя...
Отож ніколи не корюся скруті
І долю не клянуну, хоча й бува,
Що повертається до мене круто,
Бо пам'ять недоторканно жива.
Чого б ото удавано зітхати
І корчити гримаси напускні,
Коли так світло й гарно в нашій хаті,
Коли сурмлять над нею мирні дні.

Священне право — жити і кохати
За тих що залишились на війні.

VI

За тих що залишились на війні,
За тих удов, що ждали й не дождались
І посивіли у самотині...
Їм не потрібна наша жалість.
Їм треба лише знати, що у них
Ростуть достойні діти і онуки,
Щоб наших звичних radoщах земних
Немає місця для жалю й розпуки.
Їм треба лише знать, що малюки
Не будуть більше по війні тужити.
І ще їм треба знати, що зірки
Завжди на щастя падають у жито,

Що нам належить – на усі віки –
Ростить синів, радіти,
просто жити...

VII

Ростить синів, радіти,
просто жити...
Допоки світ у війнах не згорів.
Допоки зорі, а не бомби в жито,
Ще падають на щастя матерів.
...Ще ранок не ступав по росах синіх,
Ще солодко дрімає вітровий.
Сиджу край ліжка в узголів'ї сина,
Гортаю дум рясних важкий сувій:
Учора десь розбив собі коліно,
І носа десь кирпатого набив...
Що жде тебе прийдешне покоління
Двохтисячного року світлих див?

Вставай, моє неприспане сумління,
У двадцять перший вік сміліш гряди.

VIII

У двадцять перший вік сміліш гряди,
Де космос розпростер свої обійми.
Лиш не спіткнись об атомні "гриби",
Що виростають по жорстоких війнах,
Де падають надії людські ниць
Під спалахи космічних воєн грізних.
Людино, ти сьогодні зупинись
І схаменись, допоки ще не пізно.
Над пам'яттю полеглих – клич живих:
На сполох б'ють набату гнівні звуки.
За тих, хто народитися не встиг,
Сплітаємо сьогодні дужі руки.

На всіх шляхах історії крутих
Ми думаємо завжди про онуків.

ІХ

Ми думаємо завжди про онуків:
А що у спадок буде їм від нас –
Чи зерна доброти,
Чи зерна муки
Проклянуться у їх тривожний час?
Невже у цих дитинно чистих долях
Холуйство й підлість зможуть прорости?
Я на сторожі стану, не дозволю.
Людино, схаменись, не допусти.
Людино, ти ж найдужча в цілім світі,
Нема мудрішого нікого і ніде.
Для наших ненароджених дітей.
Твори щонайсвітліші заповіти.

Ти чуєш, двадцять перший вік гряде –
І ти за нього, лише ти, в одвіті!

м. Черкаси, 1989 р.

2001

Хвалили партію велику
І світлий образ Ілліча,
Рубали голови з плеча
І залишалися безликі,
Безграмотні народні маси, –
Під мудрим проводом ЦК
І пильним батогом ЧК,
Що звались робітничим класом.
Без права роду й родоводу,
Без права знати, що єси.
В марксистсько-ленінські часи
Покірну вивели породу,
Якій побільше в нагороду
Давай горілки й ковбаси,
А, особливо, як даси
Ще й по п'ять соток огороду..
Зацьковані і вічно вбогі –
Від діда-прадіда раби –
В поклонах били ми лоби.
Чим завинили перед Богом?
Українці, розгинайте спини,
Вставайте, людоньки, з колін
В ім'я прийдешніх поколінь
Згорьованої Батьківщини.

м. Черкаси, 2001 р.

**АВТОРСЬКІ ПЕРЕКЛАДИ В. ШПАКА АНГЛІЙСЬКОЮ
(вибране)**

* * *

І доки сонце сяє в небі,
Земля вершить безкрайню путь,
Шляхи й стежки людські до тебе,
Тарасе наш — не заростуть.

* * *

Until the Earth is in its way
We all remember you, Taras.
And tracks and paths to your grave
Will never grow with the grass.

м. Черкаси, 1990 р.

ЛИСТ ДО БАТЬКА

Батьку, давай відверто,
По совісті поговорим,
Прорвавшись крізь пута смерті,
Про радощі і про горе.
А думи злетілись роєм,
І кожна, батьку, про тебе...
Кажуть, ти вмер героєм
За наші поля і небо.
Був ти високий зростом,
Тільки з коротким віком.
Кажуть, що був ти простим,
Звичайним собі чоловіком.
І не бажав багато,
Як кожна смертна людина, —
Хотів збудувати хату
Та в ній ще зростити сина.
З неба не брав ти зорі,
Щоб людям із жестом віддати.
Вкотилось на землю горе —
Як інші, ти став солдатом.
І впав на чужому полі,
В атаці штурмуючи Яси,
А думав про нашу долю,
Про весняні Черкаси.
Як під крутою горою

A LETTER TO MY FATHER

Father, let us frankly
Sit together and talk,
About happiness and misfortunes
Breaking through the net of
death.
My thoughts press hard as a swan,
every thought of you, my father.
They say you died a hero
For our fields and skies.
You were tall —
Lived only a short life
They say you were common,
a man of nature.
You did not pluck down stars
To give away with easy gestures.
Misfortune rallied on our earths:
As anyone, you became a soldier
And fell on a stranger's field
in an assault on Yassy.
You thought about our fate,
About spring in Cherkasy.
When by the steep hill
A bullet hit your temple,

Куля пробила скроні,
 Не знав, що колись героєм
 Назвешся у похоронній.
 Моя найсвятіша дума
 З дитинства про тебе, тату,
 Коли з невимовним сумом
 Прийшла “похоронка” в хату.
 Без тебе зітхало поле,
 Бо нікому покосити,
 А ми росли босі й голі
 І хліба ходили просити.
 А в мами робота з потом,
 А трудодень голодний.
 Носила вона з роботи
 Сльози в хату холодну.
 ...І я вже сьогодні тато.
 Онук твій зроста кароокий.
 Веселе таке, кирпате.
 І якось отак ненароком
 Знайшло твоє давнє фото,
 Щось рідне у нім відкрило.
 Питає: “Татусю, хто то?”
 “А це, – кажу, – дід Кирило”.
 Почав йому розповідати, –
 Хоч я тебе й сам не бачив, –
 Яким був дідусь солдатом,
 Якої хороброї вдачі.
 Сиділо, неначе прикуте,
 Та раптом не зрозуміло:
 “Хіба дідусь може бути
 В солдатах?” – спитало сміло.
 “Бувають, – кажу, – бувають...”
 Навіки стають молодими,
 Як їх на війні вбивають
 В окопах, в обіймах диму, –
 Таких молодих, мов ранок,
 Украдених у любові...
 Синам ще болять їхні рани,
 Бо рідні ми з ними по крові...”

You didn't know that someday in a
 letter
 You would be called a hero.
 My most sacred thought
 From childhood is of you,
 my father,
 When with unspoken grief
 The death-notice came to our house
 Now, I am myself a father.
 Your grandson is growing up,
 brown-eyed,
 A joyful little boy, snub-nosed.
 One day he chanced
 To come across your photo.
 Something of his own he discovered.
 He asked: "Papa, who's this man?"
 "It is your grandfather Kirill,"

And I narrated to him the story,
 Though never seeing him myself,
 What soldier was his grandfather,
 And of what "brave fortune,
 Enraptured as by a fairy-tale, he sat
 And suddenly, not understanding
 something:

"Can a grandfather be
 A soldier?" – he asked bravely,
 "They can be – I said – they can,
 And they are young forever
 If killed in a war,
 In an embrace of smoke and fire,
 As young as the daybreak
 Stolen from a love.
 To their sons their wounds hurt
 Through kinship in their
 blood.

ОСНОВНІ ВІХИ ЖИТТЯ В. ШПАКА

- 19 жовтня 1943 р.** – народився в с. Дубіївка Смілянського району Київської області (нині Черкаський район Черкаської області) в селянській родині Кирила Івановича та Єлизавети Федорівни Шпаків;
- червень 1961 р.** – закінчив Дубіївську середню школу;
- 1961–1962 рр.** – столяр Смілянського райпромкомбінату Черкаської області;
- 1962 – 1963 рр.** – лаборант Дубіївської середньої школи;
- 1961–1967 рр.** – навчався на філологічному факультеті Черкаського державного педагогічного інституту ім. 300-річчя воз'єднання України з Росією (за спеціальністю російська мова, література і англійська мова);
- 1965–1966 рр.** – вчитель англійської мови Таганчанської дитячої трудової колонії (Канівський район Черкаської області);
- 1967–1974 рр.** – вчитель англійської мови Золотоніської середньої школи-інтернату Черкаської області;
- 1975–1981 рр.** – вчитель англійської мови Дубіївської середньої школи;
- 1976–1980 рр.** – аспірант Московського обласного педагогічного інституту ім. Н. К. Крупської (заочна форма навчання);
- 13 березня 1980 р.** – на засіданні спеціалізованої вченої ради Московського педінституту захистив кандидатську дисертацію з проблем американістики на здобуття вченого ступеня кандидата філологічних наук;
- 1981–2000 рр.** – зав. кафедри іноземних мов Черкаської філії КПІ, Черкаського інженерно-технологічного інституту;

- 1983 р.** – обраний головою профкому Черкаської філії КПІ;
- 1986 р.** – стажування в Джоржтаунському університеті (м. Вашингтон);
- 25 лютого 1987 р.** – присвоєно вчене звання доцента по кафедрі іноземних мов;
- 17 квітня 1990 р.** – нагороджений почесною грамотою Міністерства вищої освіти України;
- 13 березня 1992 р.** – на засіданні спеціалізованої вченої ради Московського педагогічного університету захистив дисертацію з проблем американістики на здобуття вченого ступеня доктора філологічних наук;
- 13 квітня 1992 р.** – присвоєно вчене звання професора по кафедрі іноземних мов ЧІТІ;
- 1992–1995 рр.** – член експертної ради ВАК України;
- 15 червня 1993 р.** – обраний академіком Української Академії наук національного прогресу;
- 15 листопада 1995 р.** – нагороджений почесною грамотою Міністерства вищої освіти України;
- Червень 1997 р.** – обраний академіком Нью-Йоркської Академії наук;
- 1997–1998 рр.** – член експертної ради ВАК України;
- 2000 р.** – завідувач кафедри прикладної лінгвістики та іноземних мов ЧІТІ;
- Від вересня 2001 р.** – декан лінгвістичного факультету, зав. кафедри прикладної лінгвістики Черкаського державного технологічного університету;
- 20 листопада 2003 р.** – нагороджений знаком “Відмінник освіти України”;
- 26 червня 2006 р.** – Указом Президента України № 578/2006 присвоєно почесне звання “Заслужений працівник освіти України”;
- 27 червня 2008 р.** – помер від невилковної хвороби, похований на алеї Слави Черкаського міського цвинтаря №1.

ІМЕННИЙ ПОКАЖЧИК

А

Аврелій М. 58
 Андреев О. 21
 Антонєць А. 72

Б

Бекон Ф. 59
 Бердник О. 60
 Бєсєда Ю. 139
 Биков В. 102
 Білик І. 60
 Богословський В. 29
 Бондар Т. 103, 106, 107
 Бушин М. 4

В

Вейцман М. 60
 Вовкодав О. 90
 Водолад В. 66
 Воевода М. 72

Г

Голиш Г. 5, 52
 Голуб Н. 86, 98, 99
 Гребеник З. 101

Д

Даник В. 65
 Дегтярьова-Євтушенко Л. 85, 105,
 106, 108
 Дем'яненко В. 102
 Дзюба І. 60
 Діоген 30
 Дробний І. 60
 Дюрренмат Ф. 38, 105
 Дяченко М. 101, 102, 103

Е

Еліот Т. 29, 48, 55, 103

Є

Євтушенко Л. 104, 105
 Єсенін С. 114

З

Зайка О. 61
 Зорівчак Р. 76

І

Іванелюк В. 142, 170, 175, 176
 Іванов В. 128

К

Калініченко О. 11, 12
 Кириченко З. 102, 103, 104, 106, 108
 Клименко В. 93
 Колесник Д. 104, 105, 106, 108
 Колодич Т. 105, 106, 108
 Кононець Л. 93
 Корнфорд Д. 35, 98
 Коротич В. 86
 Кравченко С. 102
 Кучер З. 80, 108

Л

Лазуренко В. 50
 Лао-цзи 53
 Лега Ю. 4, 46
 Лещенко Г. 107
 Лимаренко (Захарченко) О. 89
 Линовицький П. 26, 60
 Ліпяцький К. 15
 Лісун О.
 Лонська Н. 76
 Лоуел Р. 29, 35, 97, 106
 Лоуенфелс Р. 29, 96

М

Макаренко А. 111
 Макаренко Ю. 83
 Макграт Т. 35, 48, 97, 98, 107, 108
 Маланчук П. 21, 22
 Марікуца Л. 83
 Масло М. 118
 Михайлова В. 99, 103
 Михальчук П.
 Могілей І. 104, 105, 106, 108
 Монтень М. 59
 Мустафа О. 107

Н

Нагорний О. 15, 16, 88, 135
 Негода М. 60, 67, 68
 Нікітенко В. 86
 Носань С. 41, 51, 60

О

Озирський М. 26, 60
 Орлова М. 81, 108

П

Панасенко Н.
 Паунд Е. 38, 105
 Пегі Ш. 104
 Пельше А. 32
 Петрусевич А. 129
 Пишний І. 88
 Поденко А. 23, 24, 88, 89
 Подкидишева А. 95
 Поліщук В. 4
 Половинка С. 90
 Полулях В. 101, 102, 104, 108
 Помазан І. 26
 Приходько (Зобенко) Г. 90
 Прохоров В. 21
 Путніна М. 78
 Пчелінцева О. 108
 П'янов В. 96

Р

Романенко О. 54
 Ругузїна К. 93
 Рудиченко П. 31

С

Сагун І. 102, 105
 Світличний К. 60, 67, 68
 Сенека Л. 117
 Сенберг К. 38, 104
 Сидоренко О. 87, 108
 Симоненко В. 59, 95
 Сіпко М. 78
 Смоктуновський І. 92
 Смолянський Ю. 94
 Сорос Д. 37, 48
 Сосяра В. 74
 Сталін Й. 12, 13
 Старовойтенко Н. 81

Т

Тимошенко Л. 16
 Тимченко А. 75
 Томіленко Н. 78
 Трубіцина Л. 101

У

Уїтмен У. 38, 104
 Ушанов В. 5, 6

Ф

Файдюк В. 72, 73
 Фрост Р. 38, 103, 105

Х

Харенко А. 78
 Хроменко В. 105

Ц

Цехмистренко О. 84, 102

Ч

Часник 14
 Червоненко Ф. 88

Ш

Швидка Л. 79
 Швидкий П. 72
 Шевцова Л. 103, 106
 Шекспір В. 180
 Шпак Є. Ф. 7, 8, 10, 11, 14, 15, 22,
 25, 33, 86, 125-132
 Шпак Є. Ю. 9, 45
 Шпак К. 6, 8, 9, 10, 14
 Шпак Л. 19, 26
 Шпак О. 24, 25, 31, 33, 45, 58, 86,
 115, 125
 Шпак Ю. 25, 45, 132
 Шульгіна В. 39, 107

Я

Яремчик Н. 80

Аннотация

Он по-другому жить не мог. Книга-воспоминание об ученом и поэте Валерие Шпаке / авторы-состав.: Г. М. Гольш, В. П. Ушанов ; ред. Ю. Г. Лега – Черкассы : ЧГТУ, 2014. – 216 с. : фото.

Книга повествует об известном ученом, докторе филологических наук, профессоре, заслуженном работнике просвещения Украины Валерие Кирилловиче Шпаке, который к тому же оставил довольно значимое поэтическое наследие. Композиционно предлагаемое издание состоит из объемного очерка жизненного и творческого пути известного деятеля науки и литературы, подборки воспоминаний его близких, друзей, коллег, библиографического списка наиболее весомых сочинений. Библиографические описания выполнены в соответствии с действующими требованиями национальных стандартов Украины. В приложениях содержатся избранные размышления героя книги об животрепещущих проблемах бытия, а также подборка его стихотворений разных лет, которые по различным причинам не были опубликованы. Для более удобного ориентирования в тексте издания помещен именной указатель. В книге имеются также фотоиллюстрации, как портретного, так и сюжетного плана. Они наглядно дополняют информацию о жизни и творчестве нашего знаменитого земляка.

Предлагаемое издание адресовано прежде всего субъектам учебного процесса: преподавателям, студентам, ученикам. Оно также может быть востребовано всеми читателями, интересующимися персоналиями современной науки и литературы.

Annotation*

G. M. Golysh. It Was the Only Way for Him to Live. Book-remembrance about a scientist and poet Valeriy Shpak / G. M. Golysh, . P. Ushanov; ed. Y. G. Lega. – Cherkassy : CSTU, 2014. – 216 p. : photo.

The edition tells about a well-known scientist, PhD, honorable member of Ukrainian education Valeriy Kyrylovych Shpak, who, besides, has left a rather impressive poetic heritage.

The book consists of an extensive essay telling about his lifestyle and poetic works; recollections of his acquaintances, friends and colleagues; bibliographic list of the most valuable essays. Bibliographic descriptions are compiled according to the contemporary national standards of Ukraine. The Appendix comprises some contemplations of V. Shpak about the burning problems of life and the poems which have not been published for some reasons. The name index is offered for the readers to facilitate their orientation in the material of the book.

Personal photos and illustrations related to the subject of the book are submitted. They give more information about the scientist's life and works.

The edition is addressed to the subjects of the studying process – to teachers, students and pupils. It can as well be claimed by all readers interested in modern literature and science personalia.

* Переклад анотації англійською виконала кандидат філологічних наук, доцент кафедри прикладної лінгвістики ЧДТУ А. В. Советна.

ПЕРЕЛІК АБРЕВІАТУР ТА УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

- англ.* – англійський
вид. – видання
випр. – виправлений
ВНЗ – вищий навчальний заклад
всеукр. – всеукраїнський
Д. – Дніпропетровськ
деп. – депонований
доп. – доповнений
закл. – заклад
зб. – збірник
ЗТА – завод телеграфної апаратури
ім. – імені
К. – Київ
конф. – конференція
КПІ – Київський політехнічний інститут
м. – місто
М. – Москва
МОПІ – Московський обласний педагогічний інститут
навч. – навчальний
НАТО (North Atlantic Treaty Organization) – Північноатлантичний блок
наук. – науковий
ООН – Організація об'єднаних націй
перер. – перероблений
посіб. – посібник
р. – рік
с. – село
С., с. – сторінка
стер. – стереотипний
студ. – студент
Т., т. – том
тез. – тези
уклад. – укладач
укр. – український
упоряд. – упорядник
х. – хутір
ч. – частина
ЧДТУ – Черкаський державний технологічний університет
ЧНУ – Черкаський національний університет
ЧПІ – Черкаський інженерно-технологічний інститут

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	3
НАРИС ПРО ВЕЛИКЕ ЖИТТЯ	6
<i>Летіла мрій його Жар-птиця</i>	6
<i>Не оселилося у серці зло</i>	17
<i>Пережилося, забулось, відпливло</i>	22
<i>Не зник шукати легшого ніде</i>	34
СПОМИНИ ДРУЗІВ І КОЛЕГ ПРО ВАЛЕРІЯ ШПАКА	41
<i>Ви приходьте до мене, друзі</i>	41
<i>У пам'яті людській: кількома рядками</i>	75
ТВОРЧИЙ ДОРОБОК ВАЛЕРІЯ ШПАКА	
ВИБРАНА БІБЛІОГРАФІЯ	96
ДОДАТКИ	109
<i>Із бесід В. К. Шпака зі студентами ЧДТУ</i>	109
<i>Сентенції від В. Шпака</i>	122
<i>Про матір</i>	125
ПОЕЗІЇ В. К. ШПАКА (ІЗ НЕОПУБЛІКОВАНОГО)	133
“Коли терпко запахнуть степи...”	133
АФОРИСТИЧНА МІНІАТЮРА	134
БАЛАДА ПРО МРІЮ	134
ВЧИТЕЛЕВІ	135
ГОРІНННЯ	136
ДО СТЕПУ	136
ДРУЗЯМ	137
“Зіпхну з плечей тисячолітню втому...”	137
“І дмуть вітри...”	138
ЛИСТ	138
МАТЕРІ	139
“Мій дід шевцем був – першим на селі...”	140
“На світі без любові жити тісно...”	141
“Немає Ньютона в саду...”	141
ПОСТЕЛИ МЕНІ, МАМО, СТЕПИ	142
СПОВІДЬ НА МОГИЛІ ТАРАСА	143
СУПЕРНИЦІ	144
ЧУМАЦЬКИЙ ШЛЯХ	144
ВТОРИТЬ СЕРЦЕ ПРО ТЕБЕ	146
ДОРОГИ МОЇ	146
ЛИСТ МАТЕРІ	148
НАСПІВ	149
ПРАГНУ Я ДЖЕРЕЛА ПРОСТОТИ	149
“В Землі – найгеніальніше ЧОЛО...”	150
“Вигоріле літо по стерні...”	150

“Ми вже звикли хвалить солов'їв...”	150
“Ніч прибралась в зоряне намисто...”	151
“Пам'ятаєш, як гілку жасмину...”	152
ПЕРНАТА БАЙКА	152
“Тихо диха земля...”	153
У КАМ'ЯНЦІ	154
ВІТРЯК	155
ДОНЕЧЦІ	155
“Їду, їду – ні коліс, ні сліду...”	156
“Коли здолає втома сіра...”	156
“Не хочу бути тихим берегом...”	157
“Пробігають чийсь дороги...”	157
“Прометей було немало...”	158
ПСЕВДОПРОМЕТЕЙ	158
“Розсипав жайворонк пісню...”	159
УЧНЯМ	159
НЕБО	160
“По житті я закохано йду...”	161
“Прощай, красо моя багряна...”	161
“Розкажіть мені, милі дороги...”	162
“Веснами, веснами, з синіми веслами...”	162
“Вирує вітер юний, голубий...”	163
ЗАСПІВ	163
МЕЛОДІЯ СЛОВА	164
БРОДИ	165
ДО СВІТУ	166
ЙДУ В ДОРОГИ СВОЇ НЕЗНАНІ	167
ЛЕГЕНДА ПРО ТЕРНОЦВІТ	167
“Не знаю – вперше чи востаннє...”	168
ПІСЕННЕ	169
Віддав би дні свої і ночі...”	170
ВІТЧИЗНА	170
ДВОЄ	171
“Йди, не буду нарікати на долю...”	171
“Катастрофічно пролітають дні...”	172
“Ой ти, земле-запашнице...”	172
“Приходь до мене в гості, пісне...”	173
“Село моє довіку неповторне...”	173
“Я не хочу в тиху гавань...”	173
“Давно відславивсь рицар Дон-Кіхот...”	174
“Доволі поля у нашій долі...”	174
КОРСУНСЬКІ ЯРОСЛАВНИ	175
МАТІНКО, МАТУСЮ МОЯ, НЕНЕ	176
“Давно та мудрість визріла в народі...”	177
ДИТЯЧЕ	177
МОЄ ТРИДЦЯТЕ ЛІТО	178
МОЇ ХВИЛИНИ	178
“Грізні хмари лінули дощем...”	179
“Дівчата мої кароокі...”	179
“І хвилини рясні шпали...”	180

“Ми матерям у вічі не говорим...”	180
МІЙ ТАЛІСМАН	181
“Немов красивий заголовок...”	181
“Не чекаю тебе із казкових перонів...”	181
“Образи і жалі давно замовкли...”	182
ОЙ ТИ ДОЛЕ, НАЧЕ ПОЛЕ	182
ОСІННІЙ ДУБ	183
“Покладіть мені, мамо, в дорогу краєць хліба...”	183
СУТЬ	184
У СТЕПУ	184
“Чудовий день розтанув у туманах...”	185
“Я тебе зустрів якось нежданно...”	185
“Друзі,давайте чесно...”	186
“Зупинись, цілий світе, на мить...”	186
“І знов іду через жита...”	186
“Любити не стомивсь повік...”	187
“Ми в Пушкіні не лізимо на чреві ...”	187
“Не облизана поглядом ласим...”	187
“Небо напнув очима...”	188
“Полуби мій біль...”	188
“То не Ікар, що не ламає крила...”	189
“Я стежками одвічними йду...”	189
ДРУЗІ	190
“Красиві речі – то полова...”	190
“Поринаю в море мов і звуків...”	190
“Бува, що хтось заплачеться на долю...”	191
ОСІННЄ ЛИСТЯ	191
СТАТУЯ СВОБОДИ	192
ВЕЧІР У НЬЮ-ЙОРКУ	193
ВІРШ	194
КРЕДО	195
СОНЕТИ	196
“Хвалили партію велику...”	201
“І доки сонце сяє в небі...” Авт. перек. англ.	202
ЛИСТ ДО БАТЬКА. Авт. перек. англ.	202
“Живе в селі традиція одна...” Авт. перек. англ.	203
“Я побачив у лісі таке восени...” Авт. перек. англ.	204
“Як у лузі зацвіте калина...” Авт. перек. англ.	204
ОСНОВНІ ВІХИ ЖИТТЯ В. ШПАКА	206
ІМЕННИЙ ПОКАЖЧИК	208
АННОТАЦІЯ	210
ANNOTATION	211
ПЕРЕЛІК АБРЕВІАТУР ТА УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ	212

ЩИРА ВДЯЧНІСТЬ СПОНСОРАМ ЦЬОГО ВИДАННЯ

- Черкаському обкому профспілки працівників освіти і науки (голова – заслужений працівник освіти України Ольга Дем'янівна Жалдак);
- колишньому учневі В. К. Шпака Валерієві Григоровичу Христенку;
- директорів СТОВ “Чапаєвське” Анатолію Васильовичу Марченку;
- викладачеві англійської мови Тетяні Миколаївні Колодич;
- педагогічному колективу Дубіївської ЗОШ I – III ступенів (директор Микола Григорович Сішко);
- колективу викладачів лінгвістичного факультету ЧДТУ;
- ветерану праці Людмилі Георгіївні Чикаленко (с. Дубіївка);
- громаді с. Білозір'я.

Художньо-публіцистичне видання

ВІН ПО-ІНШОМУ ЖИТИ НЕ МІГ

КНИГА-СПОГАД ПРО НАУКОВЦЯ Й ПОЕТА
ВАЛЕРІЯ ШПАКА

Автори-упоряд.: *Григорій Михайлович Голиш,
Володимир Павлович Ушанов*

Науковий редактор д. т. н., проф. Ю. Г. Лега

<i>Відповідальний за випуск</i>	Г. М. Голиш
<i>Технічний редактор, обкладинка</i>	С. А. Кандич
<i>Оригінал-макет</i>	С. Г. Кандич
<i>Комп'ютерний набір</i>	Г. М. Голиш, В. П. Ушанов
<i>Коректор</i>	Н. І. Блажко

Здано до набору 10.01.2014 Підписано до друку 20.04.2014.
Формат 60x84/16. Друк офс. Папір офс.
Гарнітура Petersburg C.
Обл. вид. арк. 12,76. Умов. друк. арк. 12,55. Вид. №237
Зам. №54. Наклад 300 прим.

“Вертикаль”

Видавець та виготівник ІПШ Кандич С. Г.

Свідцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до державного реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів
видавничої продукції ДК №1335 від 23.04.2003 р.
18000, м. Черкаси, вул. Б. Вишневецького, 2, оф. 6
тел. (0472) 50-07-63